

HARUN YƏHYA

İDEALİZM, MATRİKS
FƏLSƏFƏSİ
VƏ MADDƏNİN ƏSLİ

İÇİNDƏKİLƏR

Ön söz

Giriş: Surətini izlədiyimiz həyatımız

Matriks (The Matrix)

13-cü mərtəbə (The Thirteenth Floor)

Sərt krallıq (Harsh Realm)

Vanil səma (Vanilla Sky)

Həqiqətə çağırış (Total Recall)

Maddənin əsli mövzusunda elmi tədqiqatlar

Nəticə: Tək mütləq varlıq Allahdır

Təkamül yalanı

OXUCUYA

Bu kitabda və digər işlərimizdə təkamül nəzəriyyəsinin tənəzzülünə xüsusi bir yer ayrılmasının səbəbi, bu nəzəriyyənin hər cür din əleyhinə olan fəlsəfənin təməlini meydana gətirməsidir. Yaradılışı və dolayısı ilə Allahın varlığını inkar edən darvinizm, 140 ildir bir çox insanın imanını itirməsinə ya da şübhəyə düşməsinə səbəb olmuşdur. Bu səbəbdən, bu nəzəriyyənin bir yalan olduğunu gözlər önünə sərmək çox əhəmiyyətli bir imani vəzifədir. Bu əhəmiyyətli xidmətin bütün insanlarımıza çatdırıla bilməsi isə zəruridir. Oxucularımızdan kimsə bəlkə tək bir kitabımızı oxuma imkanı tapa bilər. Bu səbəblə, hər kitabımızda bu mövzuya qısa da olsa bir hissə ayrılması uyğun hesab edilmişdir.

İfadə edilməsi lazım olan bir başqa xüsüs, bu kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Yazıcının bütün kitablarında imani mövzular, Quran ayələri istiqamətində izah edilir, insanlar Allahın ayələrini öyrənməyə və yaşamağa dəvət edilirlər. Allahın ayələri ilə əlaqədar bütün mövzular, oxuyanın aqlında heç bir şübhə və ya sual işarəsi buraxmayacaq şəkildə açıqlanır.

Bu izahat əsnasında istifadə edilən səmimi, sadə və axıcı üslub isə kitabların yeddindən yetmişə hər kəs tərəfindən rahat şəkildə başa düşülməsini təmin edir. Bu təsirli və sadə izahat sayəsində, kitablar "bir nəfəsdə oxunan kitablar" deyiminə tam olaraq uyğun gəlir. Dini rədd etmə mövzusunda qəti bir rəftar sərgiləyən insanlar belə, bu kitablarda izah edilən həqiqətlərdən təsirlənir və izah edilənlərin doğruluğunu inkar edə bilmirlər.

Bu kitab və müəllifin digər əsərləri, oxucular tərəfindən şəxsən oxuna biləcəyi kimi, qarşılıqlı bir söhbət mühiti şəklində də oxuna bilər. Bu kitablardan istifadə etmək istəyən bir qrup oxucunun kitabları bir yerdə oxumaları, mövzuyla əlaqədar öz təfəkkür və təcrübələrini də bir-birlərinə ötürmələri baxımından faydalı olacaqdır.

Bununla yanaşı, yalnız Allahın razılığı üçün yazılmış olan bu kitabların tanınmasında və oxunmasında iştirak etmək də böyük bir xidmət olacaqdır. Çünki müəllifin bütün kitablarında isbatlayıcı və razı salıcı istiqamət son dərəcə güclüdür. Bu səbəblə, dini izah etmək istəyənlər üçün ən təsirli üsul, bu kitabların digər insanlar tərəfindən də oxunmasının təşviq edilməsidir.

Kitabların arxasına müəllifin digər əsərlərinin təqdimatlarının əlavə olunmasının isə əhəmiyyətli səbəbləri vardır. Bunun sayəsində kitabı əlinə alan adam, yuxarıda danışdığımız xüsusiyyətləri daşıyan və oxumaqdan xoşlandığını ümid etdiyimiz bu kitabla eyni xüsusiyyətlərə sahib daha bir çox əsər olduğunu görəcəkdir. İmani və siyasi mövzularda faydalana biləcəyi zəngin bir qaynaq təcrübəsinin olmasına şahid olacaqdır.

Bu əsərlərdə, digər bəzi əsərlərdə görülən, müəllifin şəxsi qənaətlərinə, şübhəli qaynaqlara söykənən izahlara, qüdsi olana qarşı lazım olan ədəb və hörmətə diqqət

yetirilməyən üslublara, burxuntu verən ümitsiz, şübhəli və ümitsizliyə aparan izahatlara rast gələ bilməzsiniz.

MÜƏLLİF HAQQINDA

Harun Yəhya t x ll s n i istifadə edən müəllif Adnan Otkar, 1956-cı ildə Ankarada dođulub. İlk, orta və lisey təhsilini Ankarada tamamladı. Daha sonra İstanbul Memar Sinan Universiteti Gözəl Sənətlər fakültəsində v  İstanbul Universiteti Fəlsəfə bölməsində təhsil aldı. 1980-ci illərdən bu yana, imani, elmi və siyasi mövzularda bir çox əsər hazırladı. Bunlarla yanaşı, müəllifin t kam l c l rin saxtakarlıqlarını, iddialarının etibarsızlıđını v  darvinizmin qanlı ideologiyalarla olan qaranlıq əlaqələrini ortaya qoyan çox əhəmiyyətli əsərləri var.

Harun Yəhyanın  s rl ri təxminən 30.000  ekilin yer verildiyi cəmi 45.000 səhifəlik bir k lliyyatdır və bu k lliyyat 60 fərqli dilə  evrilmiřdir.

Müəllifin təxəllüsü, inkarçı d ř nc y  qarşı mübarizə edən iki peyđ mb rin xatirələrinə hörmət olaraq, adlarını yad etmək  c n Harun v  Yəhya adlarından yaradılmıřdır. Müəllif tərəfindən kitabların  z qabıđında Rəsulullahın m h r n n istifadə edilmiř olmasının simvolik mənası isə, kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Bu möhür, Qurani Kərimin Allahın son kitabı və son s z , Peyđ mb rimiz (sıv)-in də hat m- l  nbiya olmasını iřar  edir. Müəllif də, n řr etdiyi bütün iřl rində, Qurani v  Rəsulullahın sünnəsini  z n  rəhbər etmiřdir. Bu sürətlə, inkarçı d ř nc  sistemlərinin bütün təməl iddialarını t k-t k  r rtm yi v  dinə qarşı yönəldilən etirazları tam olaraq susduracaq "son söz"  deməyi hədəfləyir. Çox böyük bir hikmət v  kamal sahibi olan Rəsulullahın m h r , bu son s z  ifadəyə niyyətinin bir duası olaraq istifadə edilmiřdir.

Müəllifin bütün iřl rindəki ortađ hədəf, Qurani t bliđini dünyaya çatdırmaq, beləliklə, insanları Allahın varlıđı, birliyi v  axirət kimi təməl imani mövzular üzərində d ř nm y  sövq etmək və inkarçı sistemlərin ürək təməllərini v  azđın tətbiqlərini gözlər  n n  s rm kdir. Necə ki, Harun Yəhyanın  s rl ri Hindistandan Amerikaya, İngiltərədən İndoneziyaya, Polřadan Bosniya Hersoqovinaya, İspaniyadan Braziliyaya, Malayziyadan İtaliyaya, Fransadan Bolqarıstana v  Rusiyaya qədər dünyanın daha bir çox ölkəsində b y nil r k oxunur. İngiliscə, fransızca, almanca, italyanca, ispanca, portuqalca, urduca, ərəbcə, albanca, rusca, bořnakca, uyđurca, indoneziyaca, malayca, benqalca, serbc , bolqarca,  inc , suahili (Tanzaniyada istifadə edilir), Hausa (Afrikada geniř  ekild  istifadə edilir), dhivelhi (Mauritusunda istifadə edilir), danimarkaca v  isve c  kimi bir çox dilə çevrilən əsərlər, xaricdə geniř bir oxucu kütləsi tərəfindən izlənilir.

Dünyanın dörd bir tərəfində f vq lad  təqdir toplayan bu əsərlər bir çox insanın iman etməsinə, bir çoxunun da imanında d rinl řm sin  vəsilə olur. Kitabları oxuyan, arařdıran hər adam, bu əsərlərdəki hikmətli, əsaslı, asan bařa d ř l n v  səmimi üslubun, ađıllı və elmi yanařmanın fərqinə varır. Bu əsərlər sürətli təsir etmə, qəti nəticə vermə, etiraz edilə bilm zlik,  r d l  bilm zlik x susiy tl ri dařıyır. Bu  s rl ri oxuyan v  üzərində ciddi  ekild  d ř n n insanların, artıđ materialist fəlsəfəni, ateizmi v  digər azđın g r ř v  f ls f l rin heç birini səmimi olaraq m dafiy  edə bilmələri

mümkün deyil. Bundan sonra müdafie etsələr də ancaq romantik bir inadla müdafie edəcəklər, çünki fikri dayaqları çürüdülmüşdür. Dövrümüzdəki bütün inkarçı axınlar, Harun Yəhya külliyyatı qarşısında fikirlə məğlub olmuşdurlar.

Şübhəsiz, bu xüsusiyyətlər, Quranın hikmət və izahat təsirindən qaynaqlanır. Müəllifin özü bu əsərlərdən ötəri bir təkəbbür göstərmir, yalnız Allahın hidayətinə vəsilə olmağı niyyət etmişdir. Bundan əlavə, bu əsərlərin çapında və nəşr olunmasında hər hansı bir maddi qazanc hədəflənmir.

Bu həqiqətlər göz qarşısına gətirildikdə, insanların görmədiklərini görmələrini təmin edən, hidayətlərinə vəsilə olan bu əsərlərin oxunmasını təşviq etmənin də, çox əhəmiyyətli bir xidmət olduğu ortaya çıxır.

Bu qiymətli əsərləri tanımaq yerinə, insanların zehinlərini bulandıran, fikir qarışıqlığı meydana gətirən, şübhə və tərəddüdləri dağıtmaqda, imanı qurtarmaqda güclü və iti bir təsiri olmadığı ümumi təcrübə ilə sabit olan kitabları yaymaq isə, əmək və zaman itkisinə səbəb olacaqdır. İmanı qurtarma məqsədindən daha çox, müəllifin ədəbi gücünü vurğulamağa istiqamətli əsərlərdə bu təsirin əldə edilə bilməyəcəyi açıqdır. Bu mövzuda şübhəsi olanlar varsa, Harun Yəhyanın əsərlərinin tək məqsədinin dinsizliyi çürütmək və Quran əxlaqını yaymaq olduğunu, bu xidmətdəki təsir, müvəffəqiyyət və səmimiyyətin açıqca görüldüyünü oxucuların ümumi qənaətindən anlaya bilərlər.

Bilinməlidir ki, dünya üzərindəki zülm və qarışıqlıqların, müsəlmanların çəkdikləri əziyyətlərin əsas səbəbi dinsizliyin fikri hakimiyyətidir. Bunlardan xilas olmanın yolu isə, dinsizliyin fikirlə məğlub edilməsi, iman həqiqətlərinin ortaya qoyulması və Quran əxlaqının, insanların qavrayıb yaşaya biləcəkləri şəkildə izah edilməsidir. Dünyanın günbəgün daha çox içinə çəkilmək istəndiyi zülm, fəsad və qarışıqlıq mühiti diqqətə alındığında bu xidmətin əldən gəldiyi qədər sürətli və təsirli bir şəkildə edilməsi lazım olduğu açıqdır. Əks halda çox gec ola bilər.

Bu əhəmiyyətli xidmətdə qabaqcıl rolu boynuna götürmüş olan Harun Yəhya külliyyatı, Allahın icazəsiylə, XXI əsrdə dünya insanlarını Quranda təsvir edilən hüsur və sülhə, düzgünlük və ədalətə, gözəllik və xoşbəxtliyə daşımağa bir vəsilə olacaq.

ÖN SÖZ

Son bir neçə ildir nümayişdə olan bir çox filmə baxdığımızda, ssenarilərində işlənən ortağ mövzulardan biri diqqətimizi çəkir. Bu filmlərdə həqiqət olaraq qəbul edilən, varlığına mütləq olaraq inanılan dünya həyatı sorğulanır; yuxularda yaranan ya da simulyasiya kimi süni siqnallarla yaradılan mühitlərin nə qədər həqiqi ola biləcəyi vurğulanır.

Matriks (The Matrix), Matriks 2 (The Matrix Reloaded), 13-cü mərtəbə (The Thirteenth Floor), Sərt krallıq (Harsh Realm), Vanil səma (Vanilla Sky), Həqiqətə çağırış (Total Recall), Truman Şou (Truman Show), Qəribə günlər (Strange Days), Sirlə şəhər (Dark City), Gözlərini aç (Open Your Eyes), Tezlik (The Frequency), Yaradılış (Existenz), Tək (The Ona) kimi bir çox film və serialda, insanların nəyin həqiqət nəyin xəyal olduğu haqqında nə cür ciddi bir yanılma içində ola biləcəkləri mövzusu işlənir.

Ayrıca, bu filmlərdə indiyə qədər yalnız elmi olaraq ortaya qoyulmuş bəzi şərhələrin, həyatımızı necə təsir edə biləcəyi canlandırılır və insanların bu mövzuda daha dərin düşünmələri təmin edilir. Məsələn, *Matriks* filmində bu ifadələr yer alır:

Həqiqət nədir? Həqiqəti necə təsvir edərsən? Əgər hiss edə bildiyin, iyləyə, dada, görə bildiyin şeylərdən danışsansa, "həqiqət", beynə göndərilən elektrik siqnallarının şərh olunmasıdır.

Elmi izahlara əsasən hazırlanan bu filmlərin, bütün dünyada milyonlarla insanın diqqətini çəkmiş olmasının ən əhəmiyyətli səbəblərindən biri, şübhəsiz insanların artıq xarici dünyanın həqiqəti mövzusunda qeyri-obyektivliyi sorğu-sual etmələridir.

Filmlərə mövzu olan bu ifadələr, keçmişdə bir çox filosofun ələ aldığı mövzular olmasına baxmayaraq, 20-ci əsrin son illərinə qədər lazım olan əhəmiyyəti görməmişdi. Ancaq bu gün elm, bu kitaba mövzu olan izahların artıq fəlsəfi bir görüş deyil, elmi həqiqətlər olduğunu ortaya qoymuşdur.

Yaxın zamana qədər səssizlik içində qiymətləndirilən maddənin əslinə bağlı həqiqətlər, 10 ildən çox bir müddətdir ki, müxtəlif kitablarımızda elmi isbatlarıyla yer almışdır və hələ də əhəmiyyətlə gündəmdə tutulmağa davam edilir. *Bu mövzuya, "Xəyalın digər adı: Maddə", "Zamansızlıq və qədər həqiqəti", "Sonsuzluq başlamış vəziyyətdə", "Həqiqəti bilmək", "Qüllədəki kiçik adam", "Fərz edək maddə var, yenə xəyalı seyr edərik", Maddənin ardındakı sirr" kitablarında xüsusi olaraq yer verilmişdir.* Bu kitablarla yanaşı, başda "Təkamül yalanı" kitabı olmaq üzrə bir çox kitabımızda, "XƏBƏRDARLIQ!" giriş yazısıyla xüsusi bir hissə ayrılmışdır. Ayrıca, www.adnanoktar.az, www.maddeninardindakisir.com, www.belgeseller.net saytlarında, "Maddənin ardındakı sirr" səs və video kasetləri ilə CD-lərində də bu mövzular, elmi izahlar və parlaq izahatlarla gözlər önünə sərilməmişdir.

Bu əsərlər Hindistandan Amerikaya, İngiltərədən İndoneziyaya, Polşadan Bosniya Hersoqovinyaya, İspaniyadan Braziliyaya qədər dünyanın bir çox ölkəsində bəyənilməklə oxunur. İngiliscə, fransızca, almanca, italyanca, ispanca, portuqalca,

urduca, ərəbcə, albanca, rusca, qazaxca, azəricə, boşnakca, uyğurca, indoneziyaca, malayca, farsca kimi bir çox dilə çevrilən əsərlər, xaricdə geniş bir oxucu kütləsi tərəfindən izlənilir. Dünyanın dörd bir tərəfində fəvqəladə qiymətləndirilən bu əsərlərin, Türkiyə sərhədləri xaricində oyandırdığı əks-sədalər da hər keçən gün artır; bir çox insan bu kitablarda toxunulan mövzuları, izahat şəklini nümunə götürür.

Necə ki, bu gün bütün dünyada böyük əks-səda oyandıran “The Matrix” və “Matrix Reloaded” filmləri də, filmin ehtiva etdiyi maddənin əslinə bağlı şərhlərdən ötəri fəvqəladə marağ yaratmışdır. “Təkamül yalanı” kitabımızın ingiliscə çap olunması ilə yanaşı, bu kitab Matriks filminin ssenarist və prodüserləri olan Andy və Larry Wachoskinin əlinə çatmışdır. (Necə ki, özləri də kitabın əllərinə keçməsindən duyduqları məmnuniyyəti ifadə etmişdirlər.) 10 ildən artıqdır ki, əhəmiyyətlə üstündə dayandığımız bu mövzunun təsirlərini, bu gün bir çox filmə, TV kanalında, qəzet-jurnallarda və 1000-dən artıq internet saytında görməyimiz mümkündür...

Bu kitabda, insanlara təsir edən və bəzi həqiqətlər üzərində düşünməyə sövq edən filmlərdən bəzi hissələrə, ayrıca, daha əvvəl kitablarımızda yer alan və bəhs edilən filmlərdəki izahatlar ilə böyük bir bənzərlik göstərən izahlara yer veriləcəkdir. Beləcə bir dəfə daha gözlər önünə sərəcə kə, bu kitaba mövzu olan açıqlamalar bütün dünya tərəfindən qəbul edilən qəti bir elmi həqiqəti təsvir edir və insanların etiraz etməsi, qəbul edib-etməməsi maddənin əslə mövzusundakı həqiqətləri dəyişdirməyəcəkdir.

GİRİŞ: SURƏTİNİ İZLƏDİYİMİZ HƏYATIMIZ

Hal-hazırda əlinizdə tutduğunuzu düşündüyünüz bu kitab, yazı və şəkilləriylə, parlaq və canlı rəngləriylə, əslində beyninizdə seyr etdiyiniz üçölçülü bir görünüşdür... Kitabın üz qabığına əlinizi gəzdirdiyinizdə hiss etdiyiniz qızıl zərli qabartmalar da, eyni şəkildə beyninizdə toxunduğunuz kitabı aiddir...

Kitaba baxdığınızda kitabın səhifələrindən əks olunan işıq, gözünüzün retina hüceyrələri tərəfindən elektrik siqnallarına çevrilir. Optik sinirlər vasitəsilə göndərilən bu siqnallar, kitabın şəkli, rəngi, qalınlığı kimi xüsusiyyətləri haqqında məlumatları beynin görmə mərkəzinə daşıyırlar. Burada şərh olunan siqnallar, mənalı bir tam halına gətirilər; beləcə kitabın görünüşü sizin üçün, başınızın içindəki qaranlıqda yenidən inşa edilmiş olar. Bu səbəbdən "gözümlə görürəm", "kitab qarşımdadır" kimi ifadələr əslində həqiqətləri əks etdirməz. Göz yalnız özünə gələn işığı elektrik siqnalına çevirməklə vəzifəlidir. Təmasda olduğunuz kitab görünüşü də zənn edildiyi kimi sizin xaricinizdə deyil, tam tərsinə içinizdədir. Hətta zehinizdə meydana gələn bu görünüşün həqiqətləri əks etdirib-etdirmədiyindən və ya maddi bir qarşılığı olub-olmadığından da heç bir zaman əmin ola bilməzsiniz.

Bəlkə səhifələrin sürüşkənliyini əlinizdə hiss etdiyinizdən kitabı xaricinizdə zənn edə bilərsiniz. Halbuki, bu sürüşkənlik hissi də, eynilə görmə hissində olduğu kimi beyninizdə meydana gəlir. Dərinizdəki sinirlər xəbərdar edildiyində, bu xəbərdarlıqlar elektrik siqnalları halında beyinə göndərilirlər. Beyindəki toxunma mərkəzinə çatan bu mesajlar toxunma, təzyiq, sərtlik-yumşaqlıq, istilik-soyuqluq kimi hisslər olaraq hesab edilər və siz beyninizdə, kitaba toxunduğunuza, kitabın sərtliyini, səhifələrinin sürüşkənliyini ya da üz qabığındakı qabartmaları qəbul etdiyinizə dair hisslərə sahib olarsınız. Həqiqətdə isə, heç bir zaman bu kitabın əslinə toxuna bilməzsiniz. Toxunduğunuzu sandığınızda, əslində beyninizin içində kitabın səhifələrini çevirir, beyninizin içində səhifələrin incəliyini, sürüşkənliyini hiss edərsiniz.

Eyni vəziyyət digər duyğu orqanları üçün də məqbuldur. Titrəyən bir gitara teli havada təzyiq dalğaları meydana gətirər. Bu dalğalar iç qulaqda olan tükcükləri xəbərdar edər və bu titrəşmələr elektrik xəbərdarlıqları şəklində beyninizin müvafiq mərkəzinə göndərilər. Bu siqnalların beyində şərh olunması nəticəsində isə, gitara səsi eşitdiyiniz hissini yaşayarsınız.

Qoxu hissi də eyni şəkildə beyninizdə meydana gəlir. Bir limonun qabığından çıxan kimyəvi molekullar burundakı qoxu qəbul edicilərini xəbərdar edir. Buradan elektrik siqnalı olaraq şərh olunmaq üzrə beyinə çatdırılırlar.

Qısacası, bütün qəbul etdikləriniz -gördüyünüz, eşitdiyiniz, daddığınız, toxunduğunuz və iylədiyiniz şeylər- beyninizdə sizin üçün xüsusi olaraq təkrar yaradılar. Bu səbəbdən, "ətrafımdakı dünyanı hiss edirəm" deyərkən, zehnimizdə yaranan rənglərin, şəkillərin, səslərin və qoxuların surətindən bəhs edirik.

Dünyanı hissetmə şəklimiz, "xaricdə" yəni bədənimizin ətrafında bir görünüş olduğuna bizi inandıracaq mükəmməllikdədir, amma içində olduğumuz vəziyyətin gecə gördüyümüz yuxulardan elə də fərqli bir cəhəti yoxdur. Yuxularımızda ətrafımızdakı hadisələrin, səslərin və görünüşlərin fərqudə olarıq, hətta bədənimizin də... Düşünərik və mühakimə edərik, qorxu, hirs, məmnuniyyət və sevgi duyuruq. Digər insanlarla danışar, onlarla eyni şeyləri gördüyümüzü düşünərək ətrafımızdakılar haqqında fikir bildirərik. Qısacası, yuxumuzda da ətrafımızda maddi bir dünya olduğu təəssüratına qapılıırıq. Ta ki oyanıb və yaşadığımızı zənn etdiyimiz şeylərin yalnız zehnimizdə yaşadığını fərq edəne qədər...

Oyanıb "hər şey bir yuxuymuş" dediyimizdə isə, yaşadığımız təcrübənin əslində fiziki bir həqiqətə dayanmadığını, bütün olub bitənlərin zehnimizdə yaradıldığını ifadə etmək istəyərək. Oyaq olduğumuz zaman isə, dünyanı hiss etməyimizin fiziki dünyada qarşılıqları olduğunu fərz edərik. Ancaq oyaq olduğumuz zamankı təcrübələrimiz də eynilə yuxuda olduğu kimi zehnimizdə yaşanır.

Oyaq olduğunuzu düşünmənin səbəbi, ehtimal olunur ki, oxuduğunuz bu kitabı əlinizdə tutduğunuzu hiss etməyiniz, oxuduqlarınıza şərh gətirə bilməyiniz, bütün hadisələrin çox tutarlı bir şəkildə davam etməsi kimi səbəblərdir. Lakin bunların hamısı -kitabı tutduğunuz əliniz, səhifələrini çevirdiyiniz kitab, ətrafınızda dayanan əşyalar, otağın içindəki mövqeniz- beyninizdə seyr etdiyiniz surətlərdir. "İndi oyaqsınız, yoxsa xəyalı görmürsünüz?" sualı ilə qarşılaşacaq olsanız, cavabınız "əlbəttə ki, oyağam" şəkildə olacaqdır. Bəlkə bu sualı bir çox dəfə yuxularınızda da soruşduğunuz olmuşdur. Lakin bu suala yuxunuzda verdiyiniz cavabın -oyaq olduğunuz cavabının- oyandıqdan sonra səhv olduğunu görmürsünüz. Yaxşı, eyni yanılmaya indi də düşmüş ola bilməzsinizmi? Hal-hazırda da yuxu görmədiyiniz, hətta bütün həyatınızın bir yuxu olmadığını zəmanətini sizə kim verə bilər? Məhz bütün bunlardan ötrə, içində olduğunuz dünyanın həqiqiliyindən necə əmin ola bilərsiniz?

Kitabın sonrakı səhifələrində bu həqiqətdən əsla əmin ola bilməyəcəyimizi ortaya qoyan elmi həqiqətlərin işləndiyi filmlərdən hissələri və bunlarla əlaqədar müxtəlif kitablarımızda yer verdikimiz izahları oxuya bilərsiniz.

MÖVZUNUN ƏHƏMİYYƏTİNİ MATERIALİSTLƏRİN YAŞADIĞI NARAHAHLIQDAN BAŞA DÜŞƏ BİLƏRİK!

Diqqət edilərsə, bu gün maddənin əslilə bağlı şərhlərdən fəvqəladə şəkildə narahat olan seqmenti, materialistlər meydana gətirir. Materialistlər, böyük bir maraqla gündəmdə tutulan "yaşadığımız dünyanın eynilə bir yuxudakı kimi xəyal ola biləcəyi" mövzusuna qarşı, guya kiçik hesab edirlərmiş kimi bir yanaşma sərgiləyərək; "əsla özünüzü idealizmin təlqinlərinə təslim etməyiniz, materializmə olan sədaqətinizi qoruyun" mesajları verirlər. Ancaq bu cür reaksiyaların təməlinə bu mövzunun gündəmə gətirilməsindən yaranan narahatlıq yer alır.

Bu kəslərin öyüdləri isə onlara Rusiyadakı qanlı kommunist inqilabının lideri Vladimir I. Lenindən miras qalmışdır. Leninin, bir əsr əvvəl yazdığı "Materializm" və "Ampiryokritisizm" adlı kitabında bu sətirlər yer almışdır:

Hisslərimizlə qəbul etdiyimiz obyektiv həqiqəti bir dəfə yadırgadınsa, şübhəçiliyə (aqnostisizm) və fərdçiliyə (subyektivizm) sürüyəcəyindən, fideizmə (dini inanca) qarşı istifadə edəcəyin bütün silahları itirərsən; bu da fideizmin istədiyi şeydir. Barmağını qapdırdınsa, əvvəl qolun sonra bütün mənləyin gedər. Hissləri obyektiv dünyanın bir görünüşü olaraq deyil, xüsusi bir element olaraq qəbul etdiyində, digər bir sözlə materializmə qurban verdiyində, mənləyini fideizmə yem etmiş olarsan. Sonra hissələr heç kimin olar, ağıl heç kimin ağılı, ruh heç kimin ruhu, iradə heç kimin iradəsi olar.

Bu sətirlər, Leninin böyük bir qorxuyla fərq etdiyi və həm öz başından, həm də "dost"larının başlarından silmək istədiyi həqiqətin, günümüzün materialistlərini də eyni şəkildə narahat etdiyini göstərir. Amma günümüzdəki materialistlər Lenindən daha da böyük bir narahatlıq içindədirlər; çünki bu həqiqətin bundan 100 il əvvəlkinə nisbətən daha çox açıq, qəti və güclü bir şəkildə ortaya qoyulduğunun fərqi vardır. Bu mövzu, bütün dünya tarixində ilk dəfə bu qədər qarşı gəlinərək izah edilir.

Materialistlərin "əsla bu mövzunu düşünməyin, yoxsa materializmi itirərsiniz və özünüzü dinə təslim edərsiniz" şəklindəki xəbərdarlıqları, maddənin əsli ilə əlaqədar olaraq izah edilən həqiqətlərin materialist fəlsəfəni təməldən dağıdaraq, üzərində müzakirəyə belə ehtiyac buraxmayan bir mövqeyə gətirmiş olmasından ötürdür. Materialistlər kor-koranə inandıqları, bel bağladıkları maddi dünyanın yox olduğunu görməkdən ötürə yaşadıkları narahatlıqla, "maddənin əsli ilə təmasda olma imkanı yoxdur ki, materializm olsun" həqiqətini qəbul edə bilmirlər.

Elmi yazıçı Linkoln Barnett, bu mövzunun yalnız "hiss edilməsinin" belə materialist elm adamlarını qorxu və narahatlığa sürüdüyünü bu şəkildə ifadə edir:

Filosoflar bütün obyektiv həqiqətləri hissələrin bir kölgə dünyası halına gətirərkən, elm adamları insan duyğularının sərhədlərini qorxu və narahatlıq ilə hiss etdilər. (Lincoln Barnett, "Evren ve Einstein", Varlık Yayınları, 1980, səh. 17-18)

Ölkəmizdə və bütün dünyada, bu mövzu ilə qarşı-qarşıya gələn hər materialistdə bu "qorxu və narahatlıq" çox güclü olaraq görünür.

Ancaq XXI əsrdə, bu həqiqətin bütün insanlar arasında yayılacağı, materializmin isə yer üzündən silinəcəyi tarixi bir dönüş nöqtəsidir. Bu həqiqəti görə bilən insanların, keçmişdə nəyə inandıqları, nəyi nə üçün müdafiə etdikləri vacib deyil. Vacib olan, həqiqəti gördükdən sonra, buna müqavimət göstərməmək, ölümlə birlikdə onsuz da açıq-aşkar aydın olacaq olan bu həqiqəti gec olmadan anlamaqdır.

Xeyr, Biz haqqı batilin üstünə atarıq və o da onun işini bitirər. Bir anda batilin yox olub getdiyini görərsiniz. Allaha aid etdiyiniz sifətlərə görə vay halınıza! (Ənbiya surəsi, 18)

MATRİKS

(THE MATRIX)

Geridə qalan illərdə -bu il də ikinci bölümü ilə- ən çox seyr edilən və bəyənən filmlərdən biri olan Matriksdə (The Matrix), süni zəka (artificial intelligence) olaraq bilinən cihazların dünyanı ələ keçirdiyi və insan irqini yalnız bir enerji qaynağı kimi istifadə edərək, insanlara xəyali bir dünya yaşatdıqları ssenari edilir. Yaşadığımız dövrdə ikincisinin yayımlanması ilə birlikdə geniş tamaşaçı kütlələri tərəfindən izlənən "Matriks", virtual həqiqət meydana gətirən bir kompyuter proqramının çox inkişaf etmiş bir şəklini ifadə edir.

"Neo" ləqəbi ilə xatırlanan filmin baş roldakı aktyoru, bu sistemin içində, böyük bir proqram şirkətində kompyuter proqramçısıdır. Burada yaşadığı və 20-ci əsrin son illərində keçən həyatının həqiqət olduğunu zənn edir. Halbuki, həqiqi bədəni 2199-cu illərdə içi maye dolu, xarici pərdəylə örtülü kapsula bənzər bir məkandadır. Burada özünə nə göstərsə onu görür, nə hiss etdirilsə onu yaşayır. Əslində, bədəni çox fərqli bir mühitdə və zamanda olmasına baxmayaraq, özünü şəhər kütləsi içində işinə gedib gələn, kompyuter proqramlarıyla məşğul olan bir kəs olaraq düşünür. Qısa, "Matriks" deyilən süni bir dünyada, özünü həqiqi bir həyatı yaşayırmış kimi zənn edir.

Həqiqətlərin -Neonun xəyali bir dünyada yaşadığının- fərqiçində olan "Morfeus" adındaki obraz, film boyu Neoya həqiqətləri izah edir. Məsələn, ona indiyə qədər gördüyü, eşitdiyi, iylədiyi, daddığı, hiss etdiyi şeylərin fiziki bir həqiqiliyinin olmadığını; bunların, beyninin içində özünə göstərilən xəyali görünüşlər olduğunu dəlilləriylə açıqlayır. Sonrakı hissələrdə filmin obrazları arasında baş verən söhbətlərdən nümunələr veriləcəkdir.

Virtual həqiqət və elektrik siqnallarından ibarət olan dünya

Günümüzdəki texnologiyanın inkişafı sayəsində, "xarici dünya" və ya "maddə" olmadan, hisslərin çox həqiqi bir şəkildə yaşana biləcəyinə dair müxtəlif nümunələr əldə edilmişdir. Xüsusilə son illərdə inkişaf edən "virtual həqiqət" anlayışı, bu mövzuda olduqca inandırıcı dəlillər təqdim edir.

Virtual həqiqət, ən sadə şəkliylə, kompyuterdə canlandırılan üçölçülü görünüşlərin, bəzi cihazların köməyi ilə insanlara "həqiqi bir dünya" kimi göstərilməsidir. Bu gün bir çox sahədə fərqli məqsədlərlə istifadə edilən bu texnologiyaya, bu səbəblə, "süni həqiqət", "virtual dünyalar", "virtual yerlər" kimi adlar da verilir. Virtual həqiqətin ən vacib xüsusiyyəti, xüsusi alətlər istifadə edən bir adamın gördüyü görünüşü həqiqi zənn edərək, aldanmasıdır. Bu səbəblə, son illərdə virtual

həqiqət ifadəsinin ingiliscə qarşılığının əvvəlində "immersive" sözü də istifadə edilir və bu sözün mənası "dalmaq, qapılmaq"dır. (Immersive Virtual Reality: Qapdıran virtual həqiqət)

Virtual dünyanın yaradılması üçün lazımlı olan alətlərdə istifadə edilən sistem, beş duyğu orqanımız üçün uyğun olan sistemlə eynidir. Məsələn, istifadəçinin əlinə keçirdiyi əlcəyin içindəki mexanizmin təsiriylə, barmaq uclarına bəzi siqnallar verilər və bu siqnallar beyinə ötürülər. Beyin bu siqnalları ayırd edəndə bu adam, ətrafında olmadığı halda ipək bir parçaya və ya səthində bir çox girinti və çıxıntı olan, qabarıq naxışlı bir vazaya toxunduğunu hiss edər.

Virtual həqiqətin istifadəsinə başlayan əhəmiyyətli sahələrdən biri də tibb sahəsidir. Miçiqaq Universitetində təkmilləşdirilmiş bir texnikayla həkim namizədləri və xüsusilə təcili xidmət heyəti süni bir əməliyyatxana mühitində təlimləndirilir. Bu tətbiqdə, bir otağın döşəməsinə və divarlarına əməliyyatxana ilə bağlı görünüşlər, əməliyyatxananın ortasına isə bir əməliyyat masası və bir "xəstə"nin görünüşü əks etdirilir. Həkim namizədləri isə üçölçülü eynəklərini taxaraq bu virtual xəstə üzərində əməliyyata başlayırlar. Növbəti səhifədəki şəkillərdən də aydın olacağı kimi, bu rəsmi gören bir insan, hansının həqiqət, hansının virtual olduğunu ayıra bilməyəcəkdir.

Matriks adlı filmdə də, filmin iki qəhrəmanı, bir kürsüdə yatmış vəziyyətdə iken sinir sistemlərinə bir kompyuter bağlandığında özlərini tamamilə fərqli məkanlarda görürlər. Bir səhnədə, uzaq şərq idmanları edərkən, bir başqa səhnədə isə özlərini tamamilə fərqli geyimdə çox izdihamlı bir prospektde getdiklərini görürlər. Filmin qəhrəmanı Neo, yaşadıklarının həqiqiliyi qarşısında, bunların kompyuter tərəfindən yaradılan görünüşlər olduğuna inanmadığını dediyində isə, kompyuterdəki görünüş dondurularaq bu adama həqiqi zənn etdiyi dünyanın əslində bir görünüş olduğuna inandırılır.

Filmin bir səhnəsində realda başına naqillər bağlanmış şəkildə, pis geyimlərdə, olduqca köhnə bir kürsüdə uzanan Neo, kompyuter proqramı yükləndikdən sonra özünü tamamilə fərqli paltarlarla tamamen fərqli bir yerdə görür. Pis görünüşlü geyimləri dəyişmiş, saçını uzanmışdır. Olduğu simulyasiya mühitində, həqiqi halından tamamilə fərqli bir görünüşə bürünmüşdür.

Morfeus (Morpheus) : Bu inşa, bizim yükləmə proqramımızdır. Hər şeyi yükləyə bilərik. Geyim, təchizatlar, silah, təhsil simulyasiyaları, ehtiyacımız olan hər şeyi.

Neo : Hal-hazırda bir kompyuter proqramının içindəyikmi?

Morfeus (Morpheus) : Buna inanmaq çox çətinidir? Geyimlərin fərqlidir. Qollarındaki və başındaki əlaqələr yoxdur. Saçın dəyişib. Hal-hazırdakı görünüşün müvəqqəti bir insan rəsmidir. Rəqəmsal mənləyinin zehni bir proyeksiyasıdır.

Söhbətlərindən aydın olduğu kimi filmdəki Neo adlı obraz, gördüklərinin xəyal ola bilməyəcək qədər həqiqi olmasına görə həqiqəti qəbul etmək istəmir. Bu zaman həqiqətlərin şüurunda olan Morpheus ilə aralarında belə bir söhbət keçir:

Neo : Bu həqiqət deyil? (kürsünü göstərərək)

Morfeus (Morpheus) : Həqiqət nədir? Həqiqəti necə tərif edə bilərsən? Əgər hiss edə bildiyin, iyləyib, dadıb, görə bildiyin şeylərdən danışsansa, həqiqət, beyinə göndərilən elektrik siqnallarının şərh olunmasıdır.

Morfeus (Morpheus) adıyla xatırlanan müdrik adam tərəfindən Neoya həqiqi olduğunu düşündüyü dünyanın, əslində simulyasiyadan başqa bir şey olmadığı göstərilir. Buna, gördüyü hər ayrıntı daxildir. Avtomobillər, şəhərin səs-küyü, nəqliyyat, göydələnlər, okean, insanlar, qısacası, hər şey yalnız kompyuter proqramı ilə zehində yaranan canlandırmadan ibarətdir. Diqqət edilərsə, Morfeus (Morpheus) adlı obraz, yuxarıdakı sözlərdə həqiqi zənn edilən hissələrin beyinə ötürülən elektrik siqnallarının şərh olduğunu elmi olaraq izah edir.

Bu mövzu ilə bağlı kitablarımızda yer alan açıqlamalardan bir qismi belədir:

Yaşadığımız dünya ilə əlaqədar bütün məlumatlarımız bizə beş duyğu orqanının vasitəsiylə gəlir. Yəni biz gözümüzün gördüyü, əlimizin toxunduğu, burnumuzun iylədiyi, dilimizin daddığı, qulağımızın eşitdiyi bir dünyanı tanıyırdıq. Doğulduğumuz andan etibarən bu hissələrə bağlı olduğumuz üçün "xarici dünya"nın, hissələrimizin bizə tanıtdığından fərqli ola biləcəyini heç düşünmədik.

Halbuki, bu gün bir çox elm sahəsində aparılan araşdırmalar son dərəcə fərqli bir anlayışı özü ilə bərabər gətirmiş, hissələrimiz və qəbul etdiyimiz dünya ilə bağlı ciddi şübhələrin meydana gəlməsinə səbəb olmuşdur.

Bu yeni anlayışın çıxış nöqtəsi isə budur: **Bizim "xarici dünya" hesab etdiklərimiz, yalnız elektrik siqnallarının beyində yaratdığı təsirlərdir.** Almanın qırmızılığı, taxtanın sərtliyi, hətta ananız, atanız, ailəniz, sahib olduğunuz bütün mallar, eviniz, işiniz və bu kitabın sətirləri yalnız və yalnız beyninizdəki elektrik siqnallarından ibarətdir. (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 198*)

Biz, "görürəm" deyərkən, əslində gözümüzdə gələn xəbərdarlıqların elektrik siqnalına çevrilərək beynimizdə meydana gətirdiyi "təsiri" görürük. **Yəni "görürəm" deyərkən, əslində beynimizdəki elektrik siqnallarını seyr edirik.** Həyatımız boyunca gördüyümüz hər görünüş bir neçə sm³-lik görmə mərkəzində meydana gəlir. Oxuduğunuz bu sətirlər də, üfəqə baxdığınızda gördüyünüz ucsuz-bucaqsız mənərə də, bu kiçik yerdə meydana gəlir. (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 200*)

Bizim gördüyümüz, toxunduğumuz, eşitdiyimiz və adına "maddə", "dünya" ya da "kainat" dediyimiz anlayışlar, yalnız və yalnız beynimizdə yaranan elektrik siqnallarıdır. (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 203*)

Bu nöqtədə təəccüblü bir həqiqətlə də qarşılaşırıq: Beynimizdə, əslində nə rənglər, nə səslər, nə də görünüşlər vardır. **Beynimizdə olan tək şey elektrik siqnallarıdır.** Bu, fəlsəfi bir görüş deyil; hissələrimizin fəaliyyəti ilə bağlı elmi bir izahdır. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 16*)

Görmə hadisəsi olduqca mərhələli bir şəkildə reallaşır. Görmə əsnasında, hər hansı bir cisimdən gələn işıq dəstələri (fotonlar), gözün önündəki linzanın içindən qırılaraq keçər və gözün arxa tərəfindəki retinaya tərs olaraq düşürlər. Buradakı hüceyrələr tərəfindən elektrik siqnalına çevrilən görmə xəbərdarlıqları, sinirlər vasitəsiylə beynin arxa qismindəki görmə mərkəzi adı verilən kiçik bir bölgəyə çatırlar.

Bu elektrik siqnalı bir sıra əməliyyatdan sonra beyindəki bu mərkəzdə görünüş olaraq qəbul edilər. Yəni görmə hadisəsi, əslində beyinin arxasındakı kiçik, işığın heç vaxt girə bilmədiyi, qapqaranlıq bir nöqtədə yaşanar. (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh.199-200*)

Göründüyü kimi Matriks filmində işlənən mövzu, kitablarımızda yer verdiyimiz elmi həqiqətlə eyni paraleldədir. İstər filmdəki söhbətlərdə, istərsə də yuxarıdakı sitatlarda ifadə edildiyi kimi, biz yalnız bizə beynimizdə göstərilən görünüşlərlə təmasda olarıq. Nə qədər həqiqi olurlarsa olsunlar, bütün hisslərimiz zehnimizin bir şərhidir. Bu səbəbdən, seyr etdiyimiz, parçası olduğumuz bu görünüşlərin süni siqnallarla yaradılıb yaradılmadığından heç vaxt əmin ola bilmərik. Başqa sözlə desək, həqiqət ilə xəyal arasındakı fərqi əsla deyə bilmərik.

İndi bu mövzuya yenə filmdəki hissələrdən yer verərək bir az daha təfərrüatlı toxunaq.

Xeyallarla həqiqətlər arasındakı ayırd edilməyən bənzərlik

Filmdən götürülən kadrlarda göründüyü kimi, filmin qəhrəmanı Neoya həqiqətləri göstərən Morfeus (Morpheus), onun bir xəyal dünyasında yaşadığını və yaşadıklarını həqiqət zənn etdiyini, bu dəfə televiziyadan göstərdiyi görünüşlərlə izah edir. Neonun, Matriksin içində gördüyü göydələnlər, avtomobillər, müasir görünüş və digər bütün ayrıntılar yalnız zehmində özünə seyr etdirilən hisslərdir. Dünyanın o anki həqiqi halı isə tamam fərqlidir; dağılmış, məhv olmuş bir planetdir. Ancaq Neoya izah edilənə qədər, həmişə həqiqi bir dünyada olduğunu düşünüb və həyatının həqiqiliyindən heç bir şübhə etmədən, bu xəyali dünyaya aldanaraq illərlə yaşamışdır.

Morfeus (Morpheus): Bu bildiyin 20-ci əsrin sonundakı dünyadır. Hal-hazırda beyin sadəcə interaktiv bir simulyasiyası hissəsidir. Buna "Matriks" deyirik. Bir xəyal dünyasında yaşayırdın. Bu, bu günkü halıyla həqiqi dünyadır... Həqiqətin xaricinə xoş gəldin...

Filmin bu kadrları ilə əlaqədar kitablarımızda daha əvvəl yer verilmiş şərhərdən bir qismi belədir:

... "Xarici dünya"ya heç vaxt çata bilmədiyimizə görə, bu dünyanın həqiqətən var olduğunu necə təyin edə bilərik?

Əlbəttə ki, təyin edə bilmərik. Əksinə, hər şey sadəcə hisslərin yığını olduğuna, hisslər də sadəcə zehində var olduqlarına görə, bizim üçün mövcud olan hisslər dünyasıdır. Tanıdığımız tək dünya, zehnimizin içində olan, orada çəkilən, səsləndirilən və rəngləndirilən, qısacası, zehnimizdə meydana gələn bir dünyadır və bizim varlığından əmin olduğumuz tək dünya da budur.

Beynimizdə seyr etdiyimiz hisslərin maddi qarşılıqları olduğunu isə əsla isbat edə bilmərik. Bu hisslər çox yaxşı "süni" bir qaynaqdan da gələ bilərlər.

Bunu belə bir nümunə ilə zehnimizdə canlandırma bilərik:

Əvvəlcə, beyninizi bədəninizin xaricinə çıxarıb, şüşə bir kubun içində süni olaraq yaşatdığımızı fərz edək. Bir də bunun yanına, hər cür elektrik siqnalını yarada bilən bir kompyuter yerləşdirək. Sonra, hər hansı bir yerə aid görünüş, səs, qoxu kimi məlumatların elektrik siqnallarını süni olaraq bu kompyuterdə yaradaq və qeyd edək. Bu kompyuteri elektrik naqilləriylə beyninizdəki hiss mərkəzlərinə bağlayıb burada qeydli olan siqnalları beyninizə ötürək. Bu siqnalları qəbul etdikcə beyniniz (bir başqa sözlə "siz"), bunların qarşılığı olan mühiti görəcək və yaşayacaqdır.

Bu kompyuterdən beyninizə, öz görünüşünüzdə aid elektrik siqnalları da ötürə bilərik. Məsələn, bir masada oturarkən qəbul etdiyiniz bütün görmə, eşitmə, toxunma kimi hissələrin elektron qarşılıqlarını beyninizə göndərdiyimizdə, beyniniz özünü bürosunda oturan bir iş adamı zənn edəcəkdir.

Kompyuterdən gələn xəbərdarlıqlar davam etdikcə bu xəyali dünya davam edəcəkdir. Sadəcə bir beyindən ibarət olduğunu isə heç bir şəkildə bilməyəcəkdir. Çünki beyində bir dünya meydana gəlməsi üçün beyindəki müvafiq mərkəzlərə lazımlı xəbərdarlıqların çatması kifayətdir. Bu xəbərdarlıqlar süni bir qaynaqdan, məsələn, bir qeyd cihazından ya da daha fərqli bir hiss qaynağından gələ bilər. *(Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 206-207)*

Hisslərimizin həqiqi olması xarici dünyada maddi qarşılıqları olduğunu sübut edə bilməz

Hisslərimizin maddi bir qarşılığı olduğunu heç vaxt isbat edə bilmərik. Çünki beynimizdə hissələrin meydana gəlməsi üçün xarici dünyaya ehtiyacımız yoxdur. Bu gün –kitabın əvvəlində də toxunduğumuz kimi- simulatorlar kimi bir çox texnoloji inkişaf bu həqiqətin ən əhəmiyyətli dəlilləridir. Filmin qəhrəmanı Neo da, təhsil məqsədiylə girdiyi simulyasiya mühitini son dərəcə həqiqi zənn edir. Belə ki, döyüş əsnasında göstəriləcək müvəffəqiyyətin əzələlərin gücünə bağlı olduğunu və o yerdə həqiqətən hava ilə tənəffüs edərək yaşadığını düşünür. Halbuki, həqiqi bədəni bir kürsüdə kompyuter sisteminə bağlı olaraq uzanmışdır.

Tank: Döyüş dərsinə nə deyirsən?

Neo: "Jujitsu". Jujitsu öyrənəcəyəm?

Yüklənmə başa çatdıqdan sonra...

Neo: Kunq Fu bilərəm.

Morfeus (Morpheus): Göstər mənə.

Morfeus (Morpheus): Bu bir döyüş proqramıdır. Matriksin proqramlaşdırılmış həqiqətinə bənzəyir. Eynilə əsas qaydaları var. Cazibə kimi. Bu qaydaların bir kompyuter sisteminin qaydalarından fərqi yoxdur. Bəzi qaydalar dəyişə bilər. Bəziləri də ləğv edilə bilər.

İndiki vaxtda da filmdəkinə bənzər bir texnologiyadan istifadə edərək insanlara, çox fərqli məkanlarda yaşadıkları hiss etdirilə bilər və bu insanlar gördükləri, eşitdikləri,

etdikləri şeylər həqiqətmiş kimi reaksiyalar verə bilirlər. Bəzən bir otaq böyüklükdəki bir kubun bütün divarlarına və döşəməsinə stereo görünüşlər əks etdirilər və bu otağa daxil olan kəslər, taxdıqları stereo eynəklərlə, otaqda gəzib özlərini tamamilə fərqli məkanlarda, məsələn, bir şlalə kənarında, bir dağın zirvəsində, dənizin ortasındakı bir gəminin göyertəsində görə bilirlər. Başa taxılan kaskalar üçölçülü, dərinlik və məkan hissləri olan görünüşlər meydana gətirirlər. Görünüşlər insan ölçüləri ilə mütənasib olaraq verilir və əlcək kimi bəzi alətlərə toxunma hissi təmin edilir. Beləcə, bu alətləri istifadə edən adam, gördüyü virtual dünyadakı əşyalara toxuna bilər, onların yerlərini dəyişdirə bilər. Bu məkanlarda insanın gördüyü görünüşdəki səslər də son dərəcə inandırıcıdır. Səs hər istiqamətdən, fərqli dərinliklərə sahib olaraq verilə bilər. Bəzi tətbiqlərdə, dünyanın çox fərqli yerlərindəki bir neçə adama eyni virtual yer göstərilə bilər. Beləcə, məsələn, dünyanın fərqli ölkələrindən, hətta fərqli qitələrindən üç insan, özlərini digərləri ilə birlikdə bir sürət motosikletinə minərkən ya da bir iclasın sonunda fikir müzakirəsində görə bilirlər.

Bu nümunələr onu göstərir ki, bizim özümüzü bir məkanda görə bilməyimiz üçün xarici dünyanın mövcud olması şərt deyil. Bizim dünya haqqında qəbul etdiyimiz bütün hisslər, görünüşlər, dadlar və qoxular süni bir qaynaqdan da gəlsə, həqiqətən mövcud olsa da bizim bunu bir-birindən ayırd etməyimiz mümkün deyil. Biz hər vəziyyətdə sadəcə zehnimizin içində yaşayırıq və çöldəki maddənin əslə bizə əlçatmazdır.

Görünüştəki keyfiyyət, ayrıntılardakı zənginlik sizi aldatmasın!

Filmin yenə bir başqa səhnəsində, simulyasiya mühitində Neoya Matriks adındakı virtual dünya tanıtılır. Hər şey həqiqətə son dərəcə uyğundur. Neo, küçədə gedən insanların nəqliyyat işıqlarında dayandıqlarını, sonra da yaşıl işıq yanınca getməyə davam etdiklərini görür. Hətta izdiham içindən bir nəfərin çiyinə dəydiyini, bədəninə sarsıldığını hiss edir.

Morfeus (Morpheus) : Matriks bir sistemdir, Neo... İçəridə, ətrafına baxanda nə görürsən? İş adamları, müəllimlər, vəkillər, dülğərlər. Xilas etməyə çalışdığımız insanların zehinləri. Onları qurtarana qədər, sistemin bir parçası olaraq qalacaqlar... Başa düşməlisən, bu insanların böyük bir qismi sistemdən çıxmağa hazır deyillər. Aralarından böyük bir qismi sistemə o qədər ümitsiz bir şəkildə bağlıdır ki, onu qorumaq üçün döyüşəcəklər...

Neonun həqiqətmiş kimi ətrafa baxdığı bir anda, Morfeus (Morpheus) "dayandır" əmri verər və bir anda ətraflarındakı görünüş olduğu şəkliylə donar. İnsanlar olduqları kimi donub qalarlar, hovuzun axmaqda olan suyu dayanar, quş havada olduğu yerdə asılı qalar. Bu görünüşlə bağlı sadəcə Morfeus (Morpheus) və Neo söhbətlərinə davam

edirlər. Neo çox təəccüblənər, lakin o zaman ətrafındakı hər şeyin yaşadığı xəyalın bir parçası olduğunu, həqiqət olmadığını daha yaxşı qavrayar.

Morfeus (Morpheus) : Dayandır.

Neo : Bu Matriksdir, elə deyil?

Morfeus (Morpheus) : Sənə bir şey öyrətmək üçün hazırlanmış bir proqramdır.

Bu filmdə yaşanan hadisələrin insan həyatında da bənzər şəkildə olmadığını isbat etmək mümkün deyil. Bir adam nə qədər inandırıcı təfərrüatlarla dolu bir məkanda olsa belə bunları yalnız öz zehində yaşayır. Öz xaricində bu hadisələrin, məkanların, insanların əsilləri olsa belə onlara çatmaz. Bu mövzunu açıqlayan izahlarımızdan bəziləri belədir:

İnsan, bir növ ekranda üçölçülü, son dərəcə dəqiq, son dərəcə həqiqi bir film seyr edir. Bu ekrana sanki yapışıq olduğundan heç cürə filmdən sıyrılıb, içində olduğu vəziyyəti görə bilməz. (*Sonsuzluk Başlamış Durumda, səh. 43*)

... maddə dünyası olsa da, olmasa da insan yalnız beynindəki hisslər dünyasını izləyər. Maddələrin əslləri ilə heç bir zaman qarşılaşa bilməz. Hətta, hər insana surətini görmək bəs edir. Məsələn, rəngarəng çiçəklərlə bəzənmiş bir bağçanı gəzən bir insan, əslində bu bağçanın əslini deyil, beynindəki surətini görür. Ancaq, bu bağça o qədər həqiqidir ki, hər bir insan bu xəyalında yaranan bağçadan həqiqiyimiş kimi eyni zövqü alar. Hətta bu günə qədər milyardlarla insan, bu bağça kimi gördüyü hər şeyin əslini gördüyünü zənn etmişdir... (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 48*)

Allah, qüsursuz və saymaqla bitməyəcək qədər çox ayrıntıya sahib olan kainatı, hər an, əksiksiz olaraq yaradır. Üstəlik, bu yaradılış o qədər qüsursuzdur ki, yer üzündə bu günə qədər mövcud olmuş milyardlarla insan, bu kainatın və gördükləri hər şeyin bir xəyal olduğunu başa düşə bilməmişlər, həmişə maddənin əsl ilə təmasda olduqlarını zənn etmişlər. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 91*)

Bəzi insanların şosedən sürətlə keçən bir avtobusu və ya bu avtobusun səbəb olduğu bir qəzanı, maddənin fiziki varlığı ilə təmasda olduqlarının təəccüblü bir dəlili bilmələrinin səbəbi, görünüşün insanı aldadacaq qədər həqiqi görünməsi və hiss edilməsidir. Məkan görünüşlərindəki, məsələn, şosedəki dərinlik və perspektivin qüsursuzluğu, məkanda görülən cisimlərin rənginin, şəklinin, kölgəsinin mükəmməlliyi, səs, qoxu və sərtlik hisslərinin çox dəqiq olması və görünüşün içində bir məntiq olması kimilərini aldada bilir və bəzi insanlar bu hadisələr nəticəsində bunların hiss olduğunu unudur. Amma zehində meydana gələn hisslər nə qədər əksiksiz və mükəmməl olarsa olsun, bunların bir hiss olduğu həqiqəti dəyişməyəcəkdir. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 178-179*)

**Fizika qanunları da hisslərimizin
bir açıqlamasıdır**

Morfeus (Morpheus), Neonun maddənin əsliylə bağlı həqiqətləri qavraması üçün bir çox üsul sınayır və ona bir çox dəlil təqdim edir. Bir əvvəlki hissədə təlimin bir parçası olaraq, Matriks adlı sistemin bir surətində görünüşün dondurulduğunu, beləcə həqiqi kimi görünən hər şeyin əslində virtual bir həqiqət olduğunu göstərdiyini izah etmişdik. Neonun buradakı təlimi, bu söhbətlə davam edir:

Neo : Onlar nədir?

Morfeus (Morpheus) : Sensor proqramlar. Sistemə bağlı qalaraq hər cür proqrama girib, çıxıb bilirlər. Sistemdən çıxarmadığımız hər kəs potensial bir agentdir. Matriksin içində haradasa hər kəs bir agentdir, ya da deyildir. Onlardan gizlənərək və qaçaraq həyatda qaldıq, amma onlar qapı gözetçiləridir. Bütün qapıları tutublar. Açarlar onlardadır. Gec ya da tez, birinin onlarla döyüşməsi lazım olacaqdır.

Neo : Birimi?

Morfeus (Morpheus) : Sənə yalan demiyəcəm. Bir agentə qarşı gəlib, onunla döyüşən hər kəs, canından oldu. Onların edə bilmədiklərini sən edəcəksən.

Neo : Niyə?

Morfeus (Morpheus) : Bir divarın içindən yumruq atan agentlər gördüm. İnsanlar onlara bir silah boşaltdılar; ancaq güllələri ilə sadəcə havanı vurdular. Gücləri və sürətləri, qaydalara əsaslanan bir dünyaya bağlıdır. Buna görə sən qədər sürətli və güclü ola bilməzlər.

Neo : Nə deməyə çalışırsan? Güllələri tuta biləcəyəmmi?

Morfeus (Morpheus) : Xeyr Neo. Demək istədiyim budur: hazır olduğunda buna ehtiyac qalmayacaqdır.

Yuxarıdakı söhbətdə də Morfeus (Morpheus), Neoya davamlı olaraq fizika qaydalarıyla düşünməməsini nəsihət edir. Matriks adlı sistemdə "agent" olaraq tanınan təhlükəsizlik işçiləri, sistemdəki virtual obrazların bədənələrini istifadə edərək hər şeyə hakim ola bilirlər. Ancaq bu sistemin zehinlərə göstərilən süni bir dünya olmasına görə, Neonun ən qeyri-mümkün kimi görünən şeyləri də bacara biləcəyi izah edilir.

Növbəti səhnələrdə isə filmdəki xarakterlərin lazım olduğunda fəvqəlbəşər bir bacarıq sərgilədikləri görünür. Bunu son dərəcə həqiqi bir şəkildə yaşayırlar. Ancaq bu, əslində kompyuter tərəfindən beyində canlandırılan xəyallardan ibarətdir. Filmin qəhrəmanı Neo bu həyəcan verici hadisələri yaşadığını zənn edərkən, əslində kürsüsündə oturmuşdur.

Digər tərəfdən Morfeus (Morpheus), Neonun zehni, həyatı boyu əldə etdiyi qeyri-obyektivlikdən, aldığı təlqinlərdən qurtarmağa -filməki ifadəsiylə zehni azad etməyə- çalışır. Bu məqsədlə hər iki aktyor da bir atlama proqramına qoşulurlar. Burada Morfeus (Morpheus), bir-birindən uzaq və son dərəcə yüksək binalar arasında sanki uçmuş kimi tullanır və Neonun da zehni azad etdiyi (yəni qeyri-obyektivlikdən xilas olduğu) təqdirdə bunu bacara biləcəyini deyir. Ancaq Neo bir kompyuter proqramında olduğunu bildiyi halda, özünün fizika qaydalarına tabe olduğunu düşünür. Digər bir sözlə desək, həqiqi olmayan bir mühitə böyük əhəmiyyət verərək tullanarkən yixiləcəyinin qorxusunu yaşayır.

Əvvəlki səhifədəki kadrlarda da Neonun bu yüksək binalar arasından tullanmağı sınaarkən, tullana bilməyəcəyinə dair tərəddüd və qorxu hiss etməsiylə bərabər beton yerə düşməsi görünür.

Filmdə fantastik ünsürlər olmaqla birlikdə, verilən mesajlar son dərəcə düşündürücüdür. Məsələn, maddənin və məkanın xəyal olduğunu anlayan bir adam, digər insanların bilmədiyi çox əhəmiyyətli bir sirri də qavrayar: Dünyada etibarlı olan səbəb-nəticə əlaqələri, maddənin fiziki xüsusiyyətlərinin nəticəsində və ya insanlar arasındakı əlaqələrin nəticəsində meydana gəlir. Maddə bir hiss olduğuna görə fiziki bir təsirə sahib ola bilməz. Hər fiziki təsir, ayrı-ayrı olaraq yaradılır. Məsələn, atılan bir daş şüşəni sındırmaz; daşın atılması və şüşənin qırılması görünüşləri ayrı-ayrı yaradılır. Gəmiləri suda üzdüren "suyun qaldırma qüvvəsi" və ya quşları havada tutan "havanın qaldırma qüvvəsi" də bir hiss olaraq yaradılır. Bu səbəbdən əslində bu kimi "qüvvələr" in hamısı, əslində bunları yaradan Allaha aiddir.

Necə ki, filmdə də bu həqiqətləri öyrənən baş roldakı aktyor, kompyutərə bağlı bir kürsüdə uzanarkən, Matriks olaraq xatırlanan virtual dünyaya girəndə, fizika qanunlarının xaricində hərəkətlər edə bildiyini görür. Məsələn, yandakı kadrlarda görüldüyü kimi özünü güllələrə hədəf olmayacaq qədər fəvqəladə bir sürətlə hərəkət edərkən görür. Üstəlik hər şey elə həqiqidir ki, aktyor gözünü kürsüdə açanda hələ də böyük bir çaşqınlıq yaşayır. Bu da bir mühiti insanlara yaşatmaq üçün çöldəki konkret həqiqətə ehtiyac olmadığını çox əhəmiyyətli bir dəlildir.

Maddənin əsl mövzusunu izah etdiyimiz əsərlərdə bu mövzu üzərində də qalaraq fizika qaydalarının da zehində yarandığını belə izah etmişdik:

Allah, bizə yaşadığımız görünüşləri, bir səbəb və nəticə əlaqəsi içində, bəzi qanunlara bağlıymış kimi göstərir. Məsələn, gecə ilə gündüz, bizim beynimizdə yaranan görünüşlərdir və biz gecə ilə gündüzün günəşə və dünyanın hərəkətlərinə bağlı olaraq dəyişdiyini düşünərik. Məsələn, beynimizin içindəki görünüşdə günəş ən yüksəkdəyərkən, günorta vaxtı olduğunu bilirik və günəş batarkən də havanın qaraldığına şahid olarıq. Allah, kainata aid hissləri yaradarkən, bu səbəb və nəticə əlaqəsi ilə birlikdə yaratmışdır. Heç vaxt günəş batdığı halda gündüzü yaşamırıq. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 199*)

Beynimizin içindəki xəyalda, əlimizdən buraxdığımız qələm həmişə yerə düşür. Buna səbəb olan səbəb və nəticə əlaqəsini araşdıranda "cazibə qanununu" tapırıq. Allah, ruhumuza izlətdirdiyi görünüşləri müəyyən səbəblərə və qanunlara bağlıymış kimi göstərir. Bu səbəblərin və qanunların yaradılmasının bir səbəbi, həyatın imtahan üçün yaradılmasıdır. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 200*)

Allah bütün bu hissləri, heç bir qanuna və səbəbə ehtiyac duymadan yaratmağa qadirdir. Məsələn, Allah, toxum olmadan bir gülü yarada bilir, bulud olmadan yağış yağdırı bilir ya da günəş olmadan kölgəni, gecəni və gündüzü yarada bilir. Allah Furqan surəsinin 45-47-ci ayələrində əvvəl kölgəni yaratdığını, sonra da günəşi ona dəlil etdiyini bildirir. Yuxularımız bu yaradılışı daha doğru qavramağımız üçün yaxşı bir nümunədir. Yuxumuzda günəşin maddi bir qarşılığı olmadığı halda, günəşin verdiyi işığı, istiliyi, aydınlığı eyni real həyatdakı kimi hiss edərik. Bu baxımdan yuxular, Allahın,

günəş olmadan da günəşə aid hissləri zehnimizdə yarada biləcəyinin göstəricilərindən biridir. Ancaq Allah yaratdığı imtahan mühitində insanlar üçün hər şeyin bir səbəbini də yaratmışdır. Gündüzün səbəbi günəşdir, yağışın səbəbi isə buluddur. Bunların hamısı, beynimizdə Allahın ayrı-ayrı yaratdığı görünüşlərdir. Bir səbəbin nəticədən əvvəl yaradılması da, Allah, bu imtahan mühitində hər şeyin müəyyən qanunlarla işlədiyini düşünməyimizi və bu şəkildə elmi araşdırma etməyimizi təmin edir. *(Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 202-203)*

Allah, yaratdığı görünüşləri müəyyən səbəblərə bağlıymış kimi göstərir. Məsələn, bir alma budağından qopduğunda həmişə yerə düşər, heç vaxt göyə doğru yüksəlməz və ya havada asılı qalmaz. Allahın yaratdığı bu səbəblərin və qanunların araşdırılması isə elmin mövzularını meydana gətirir... *(Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 201)*

Allah, səbəb olmadan da nəticəni yaratmağa qadirdir. Məsələn, yuxusunda günəş olmadığı halda günəşin işıqlarıyla istiləndiyini hiss edən bir insan bunun bir dəliliidir. *(Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 202)*

Beynimizin içindəki görünüşlərin xaricinə çıxma bilmərik

Doğulduğumuzdan etibarən beş duyğu orqanımıza bağlı olduğumuz üçün "xarici dünya"nın, hisslərimizin bizə tanıtdığından fərqli ola biləcəyini heç düşünməmişik.

İnsanın həyatına dair bildiyi hər şey gözləriylə gördükləri, qulaqlarıyla eşitdikləri, əlləriylə toxunduqlarından, qısacası, duyğu orqanlarıyla qəbul etdiklərindən meydana gəlir. Yəni insan daim öz "fərdi dünyasında" yaşayar. Kosmosdakı ulduzlar, üzərində yaşadığımız dünya, dünyanı dolduran milyardlarla insan, ətrafımızda gördüyümüz hər canlı, evimiz, evimizin içindəki əşyalarımız, hal-hazırda üzərində oturduğumuz kürsü, əlimizdə tutduğumuz kitab və daha milyonlarla incəliklə indiyə qədər min dəfə qarşılaşmışıq. Ancaq bunların hamısı, yenə bizim "fərdi dünyamıza" aid hisslərdir. Heç bir insan, indiyə qədər öz seyr etdiyi bu dünyanın xaricinə çıxma bilməmişdir. İnsan nə edərsə etsin, bütün həyatının və bədəninin bir xəyal olduğu, bunların əsilləri ilə təmasda olmadığı həqiqətini dəyişdirə bilməyəcəkdir...

Yanda filmdən gördüyünüz kadrlar Neonun, Matriksin nə olduğunu öyrənmək üçün Morfeusla (Morpheus) etdiyi söhbətə aiddir. Morfeus (Morpheus) bu söhbət əsnasında, Neoya Matriksin nə olduğunu təsvir edərkən, bu sistemdən "həqiqəti görməsinə maneə olan bir pərdə" kimi bəhs edir:

Morfeus (Morpheus) : Niyə burada olduğunu izah edim sənə. Bir şey bildiyin üçün buradasan. Bildiyini açıqlaya bilmirsən. Amma hiss edirsən. Həyatın boyunca hiss etdin. Dünyada tərs gedən bir şeylər var. Nə olduğunu başa düşmürsən, amma orada beynində daş parçası kimi səni özündən çıxardan bir şeydir. Səni mənə gətirən şey bu hiss idi. Nədən danışdığımı bilirsən?

Neo : Matriksdən?

Morfeus (Morpheus) : Nə olduğunu öyrənmək istəyirsən? **Matriks hər yerdədir. Ətrafımızda. Hal-hazırda, bu otaqda. Pəncərədən çölə baxdıqda görərsən ya da televizoru açdıqda. İşə getdiyində hiss edərsən... Vergi ödəyərkən. Həqiqəti görməməyin üçün dünya, bir pərdə kimi önünə çəkilmişdir sanki.**

Filmin qəhrəmanı Neo, həqiqəti öyrənmək üzrə, olduğu kapsuladan çıxarılıb oyandırılana qədər, özünə göstərilən xəyali dünyanın fərqiində deyildi. Çünki həyatının hər anında bu sistemlə iç-içə yaşamış və ətrafındakı bütün insanlardan bu həyatın həqiqi olduğu təlqinini almışdır. Bu səbəblə, Neonun razı salınması, o ana qədər zənn edərək yaşadığı həyatının bir xəyaldan ibarət olduğunu dərk etməsi vaxt almışdır.

Bu vəziyyət indiki vaxtda maddənin əsl mövzusunda məlumatlandırılan bir qisim kəslər üçün də məqbuldur. Maddənin mütləq varlığına inanan və gördüklərinin xarici dünyadakı əsilləri ilə təmasda olduğundan əmin olan kəslər bəzi məntiqsiz etirazlara yönəlirlər. Ancaq burada izah edilənlər, -kim nə qədər etiraz edirsə etsin- eynilə bir fizika qanunu və ya bir kimya düsturu qədər dəqiq həqiqətlərdir.

Matriks filminin yuxarıdakı görünüşləri ilə oxşar olan izahlarımızdan bir qismi belədir:

Dünyada yaşadığımız həyatın bir parçası olan bütün hadisələr, insanlar, binalar, şəhərlər, avtomobillər, vəzifələr, qısacası, həyatımız boyunca gördüyümüz, tutduğumuz, toxunduğumuz, iylədiyimiz, daddığımız, dinlədiyimiz hər şey, əslində beynimizdə yaranan görünüş və hisslərdir.

Biz, bizə verilən təlqinlə bunların, beynimizin xaricindəki bir dünyada sabit olduqlarını, hər birinin maddi varlıqlar olduqlarını və bizim bu səbəblə bunların əsillərini gördüyümüzü, hiss etdiyimizi zənn edirik. Halbuki, biz heç bir varlığın əslini əsla görə bilmərik və bu varlıqların əsillərinə əsla toxuna bilmərik. Qısacası, bizim həyatımız boyunca maddə bildiyimiz hər şey əslində bir xəyal olaraq beynimizdə meydana gələn görünüşlərdən ibarətdir. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 8*)

Əgər diqqətlə düşünsəniz, görənlər, eşidənlər, toxunanlar, düşünənlər və hal-hazırda bu kitabı oxuyan ağıllı varlığın, yalnız bir ruh olduğunu və sanki bir növ pərdə üzərində "maddə" deyilən hissləri seyr etdiyini hiss edə bilərsiniz. Bunu qavrayan insan, insanlığın böyük hissəsini aldadan maddi dünya həyatından uzaqlaşmış, həqiqi varlıq həyatına girmiş olar... (*Sonsuzluk Başlamış Durumda, səh. 46*)

Görən gözlərimiz deyil, görünüş beynimizdə meydana gəlir

Daha əvvəl də qeyd etdiyimiz kimi, həyatımız boyunca aldığımız təlqinlə, bütün dünyanı gözlərimizlə gördüyümüzü zənn edirik. Hətta "gözlərimiz dünyaya açılan pəncərələrimizdir" deyə bilirik. Halbuki, görmənin elmi açıqlanmasına görə həqiqət belə deyil; çünki biz gözlərimizlə görmərik. Gözlərimiz və gözlərimizə bağlı olan milyonlarla sinir hüceyrəmiz, sadəcə "görmə hadisəsinin" reallaşması üçün beynə mesaj çatdıran naqil vəzifəsinə sahibdirlər.

Matriks adlı filmdə də baş roldakı aktyor, realda naqillərlə cihaza bağlı olduğu və gözləri bağlı olaraq bir kürsüdə yatdığı halda, çox canlı bir həyat yaşadığı hissəyə qapılır. Ancaq o ana qədər gördüyü bütün rəngarəng, aydın, canlı görünüşlər, ona fiziki bir gözün varlığına ehtiyac olmadan göstərilmişdir. Eynilə qaçdığını, hərəkət etdiyini, döyüşdüyünü zənn etdiyi görünüşləri də, əzələlərini istifadə etmədən bir kürsüdə yatarkən sadəcə seyr etmişdir.

Filmin qəhrəmanı real həyata dönüb həqiqi zənn etdiyi şeyləri, əslində xəyali bir dünyanın içində yaşadığını başa düşəndə isə çox təəccüblənmişdi. O günə qədər şüşə bir plafonun içində, beyninə verilən elektrik siqnallarından yaranan xəyali bir dünyada yaşadığı halda, özünü bir kompyuter programçısı zənn edərək yandakı şəkildə olan məkanda yatırdı. Yəni həqiqi zənn etdiyi hər şey əslində bir xəyaldır.

Neo : Nə edirsən?

Morfeus (Morpheus) : Əzələlərin gücdən düşdü, onları yenidən işlədirik.

Neo : Gözlərim niyə ağrır?

Morfeus (Morpheus) : Onları heç istifadə etmədin. İstirahət et Neo. Cavablar gəlir.

Yuxarıdakı söhbətlərdən aydın olduğu kimi, Neo gözlərini ya da bədən əzələlərini istifadə etmədən beyninə ötürülən süni siqnallarla real bir həyat yaşadığı təəssüratında idi. Gözlərini heç istifadə etmədiyi halda son dərəcə rəngli, aydın və canlı bir dünya ilə təmasda olmuş; eyni şəkildə əzələlərini istifadə etmədiyi halda həyatı boyu özünü hərəkət halında hiss etmişdir.

Buradakı vəziyyət hər bir insan üçün bənzərdir. Məsələn, bir adam bazarda alver edən insanlara baxanda, bu insanları və bazarı gözləriylə görməz; çünki bu mənzərəyə aid görünüş gözünün qarşısında deyil, beyninin arxa tərəfində yaranar. Bu səbəbdən, gözə ehtiyac duymadan, beyninin müvafiq yerinə göndərilən süni siqnallarla da eyni görünüşü görməsi mümkün olacaqdır.

Filmin yuxarıdakı kadrları ilə paralel olaraq, kitablarımızda yer alan ifadələrdən bir qismi belədir:

Otağınızın pəncərəsindən çöldəki mənzərəni seyr edərkən, həyatınız boyu aldığınız tələqindən dolayı, bu mənzərəni gözlərinizlə gördüyünüzü zənn edərsiniz. Halbuki, həqiqət belə deyil. Çünki siz gözlərinizlə çöldəki bir mənzərəni görə bilməzsiniz. Siz, beyninizin içində yaranan mənzərəyə aid görünüşü görürsünüz. Bu bir təxmin ya da bir fəlsəfə deyil, elmi bir həqiqətdir. (*Hayalin Diğər Adı: Madde, səh. 10*)

Bilindiği kimi, gözümüzdəki hüceyrələrdən gələn elektrik siqnalları, beynimizdə görünüşə çevrilir. Məsələn, beyin, görmə mərkəzinə gələn bəzi elektrik siqnallarını bir günəbaxan tarlası olaraq şərh edir. Elə isə görən göz deyil.

Yaxşı, görən gözlərimiz deyilsə, beyinin arxa qismində, qapqaranlıq bir məkanda, bir gözə, retinaya, mərcəyə, göz sinirlərinə, göz bəbəyinə ehtiyac duymadan, elektrik siqnallarını rəngarəng bir günəbaxan tarlası olaraq görən, bu gördüyü mənzərədən zövq alan kimdir?

... beyninin içində yaranan bu görünüşləri, bir televizor ekranından seyr edən kimi izləyən, izlədikləri ilə sevinən, kədərlənən, həyəcanlanan, fəxr edən, təşvişə düşən,

maraqlanan kimdir? Bütün gördüklərini və hiss etdiklərini şərh edəcək şüur kimə aiddir?

Həyatı boyu, qapqaranlıq, səssiz beyninin içində özünə göstərilən görünüşləri izləyən, düşünən, nəticə çıxaran, qərar verən şüur sahibi olan varlıq kimdir?

Bütün bunları qəbul edən, şüuru meydana gətirən varlığın, şüursuz atomların meydana gətirdiyi, su, yağ, zülal kimi maddələrdən ibarət olan bir beynin ola bilməyəcəyi aşkardır. Beyindən əlavə, çox fərqli bir varlıq olmalıdır.

... Beyninin içindəki görünüşü "görürəm" deyən, beyninin içində eşitdiyi səsləri "eşidirəm" deyən, öz varlığının şüurunda olan və "mən mənəm" deyən bu varlıq Allahın insana vermiş olduğu ruhdur. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 79-80*)

Bütün ləzzətlər beyində meydana gələr

Dad bilmə hissi də digər duyğu orqanlarına bənzər şəkildə açıqlana bilər. İnsan dilinin ön tərəfində dörd fərqli tipdə kimyəvi qəbuledici vardır; bunlar duzlu, şirin, turş və acı dadlarına qarşılıq gəlir. Dad qəbuledicilərimiz bir sıra əməliyyatdan sonra bu hissələri elektrik siqnallarına çevirər və beyinə ötürürlər və bu siqnallar da beyin tərəfindən dad hesab edilir. Bir tortu, pendiri, portağalı ya da sevdiyiniz bir yeməyi yediğinizdə aldığınız dad, əslində elektrik siqnallarının beyin tərəfindən şərh olunmasıdır.

Matriks filminə də bu həqiqət yemək masasındakı söhbət əsnasında belə şərh olunmuşdur:

Tank : Hə dostum. Çempionların səhər yeməyi. (Neoya sıyıq bənzəri bir yemək verilir)

Maus (Mouse) : Gözlərini bağlasan yumurta yediğin təəssüratına qapılırsan... Mənə nəyi xatırlatdı, bilirsən? Ləziz buğda. Heç ləziz buğda yeməmişən?

Sviç (Switch) : Xeyr, amma əslində sən də yeməmişən.

Maus (Mouse) : **Demək istədiyim elə budur. Cihazların ləziz buğdanın dadını haradan bildiyini yəqin bilmək istəyərsən. Bəlkə səhv etdilər. Bəlkə ləziz buğdanın dadı yulaf əzməsi ya da ton balığı kimi idi. Bu vəziyyətdə insanın ağına çox şey gəlir. Məsələn, toyuq, bəlkə toyuğun dadını qərarlaşdırma bilmədilər, buna görə toyuq ətində hər şeyin dadı var.**

Dozer : Yediyim şey sintetik amin turşuları, vitaminlər, minerallarla birləşdirilib. Bədənin ehtiyacı olan hər şey.

Filmin bir başqa səhnəsində isə, həqiqətləri - Matriks adlı sistemin onlara xəyali bir dünya yaşatdığını- bilən obrazlardan biri, yediyi yeməyi belə təsvir edir:

Mr. Riçan (Reagan) : Bilirsinizmi bu qızardılmış ətin mövcud olmadığını bilirəm. Bunu ağızıma qoyanda Matriksin beynimə bunun sulu və ləzzətli olduğunu dediyini bilirəm...

Yuxarıdakı kadrlarda izahat verən adam, bütün həyatının özünə bir kompyuter proqramı tərəfindən həqiqət kimi göstərildiyini bilir. Bu səbəblə, yediyi qızardılmış ətin

ləzzətinin əslində mövcud olmadığını, bunu sadəcə beynində qəbul etdiyini deyir, ancaq yenə də bu ləzzətdən həqiqiymiş kimi zövq aldığını ifadə edir. Bu söhbətlə bağlı kitablarımızda yer verilən izahlardan bir qismi belədir:

Bizim gördüyümüz, toxunduğumuz, eşitdiyimiz və adına "maddə", "dünya" ya da "kainat" dediyimiz anlayışlar, yalnız və yalnız beynimizdə yaranan elektrik siqnallarıdır. Məsələn, meyvə yeyən biri, əslində meyvənin beynindəki hissiylə təmasdadır, əsliylə deyil. Adamın "meyvə" deyə xarakterizə etdiyi şey, meyvənin forması, dadı, qoxusu və sərtliyinə aid elektrikli informasiyanın beyində qəbul edilməsindən ibarətdir. Əgər beyinə gedən görmə sinirini kəssəniz, meyvə görünüşü də bir anda yox olar və ya burundakı qəbuledicilərdən beyinə uzanan sinirdəki bir qopuqluq, qoxu qəbulunuzu tamamilə yox edər. Çünki meyvə, bəzi elektrik siqnallarını beyinin şərh etməsindən başqa bir şey deyil. (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 203-204; Zamansızlıq və Kader Gerçəgi, səh. 24*)

Beyninizdə yaranan bir tort görünüşünə beyninizdə yaranan şəkər dadı əlavə edilər və tort haqqında hər şey sevdiyiniz hala gələr. **Siz iştahla tortunuzu yeyəndə aldığınız dad, əslində elektrik siqnallarının beyninizdə meydana gətirdiyi bir təsirdən başqa bir şey deyil.** Beyniniz kənardan gələn xəbərdarlıqları necə şərh edərsə siz ancaq onu o cür bilərsiniz. Yoxsa xaricdəki əsliylə əsla təmasda ola bilməzsiz; məsələn, şokoladın özünü görə bilməz, iyləyə bilməz və dada bilməzsiz. Ya da beyninizə gedən dad bilmə sinirləri kəsilsə, o an yediyiniz hər hansı bir şeyin dadının beyninizə çatması mümkün olmaz, dad bilmə duyğunuzu tamamilə itirərsiniz. Qəbul etdiyiniz dadların olduqca qüsursuz və həqiqi olması üstəlik bunlara aid görünüşləri də seyr etməyiniz sizi qətiyyətlə aldatmasın. Mövzunun elmi şərhini bu şəkildədir. (*Hayalin Diğər Adı: Madde, səh. 40*)

Eyni şəkildə, bu günə qədər heç bir insan nanənin əslinin dadına baxmamışdır. Nanə hesab edilən dad, beyində yaranan sadəcə bir hissidir. Çünki nanənin əslinə nə toxuna bilər, nə onun əslini görə bilər, nə əslinin qoxusunu və ya dadını ala bilər. **Nəticədə, biz həyatımız boyu bizə göstərilən sürətlərlə yaşayırıq. Ancaq bu sürətlər o qədər həqiqidir ki, heç vaxt sürətlərini yaşadığımızı fərq edə bilmərik.** (*Hayalin Diğər Adı: Madde, səh. 46*)

... **Bir şokoladı ya da sevdiyiniz bir meyvəni yediyinizdə aldığınız dad, elektrik siqnallarının beyin tərəfindən şərh olunmasıdır. Xaricdəki obyekt isə əlçatmazdır; şokoladın özünü görə bilməz, iyləyə bilməz və dada bilməzsiz.** Məsələn, beyninizə gedən dad bilmə sinirləri kəsilsə, o an yediyiniz hər hansı bir şeyin dadının beyninizə çatması mümkün olmaz; dad bilmə duyğunuzu tamamilə itirərsiniz. Bu yerdə qarşımıza bir həqiqət də çıxar: Bir yeməyi daddığımızda bir başqasının o yeməkdən aldığı dadın və ya bir səsi eşitdiyimizdə başqa birinin eşitdiyi səsin bizim qəbul etdiklərimizlə eyni olduğundan əmin olmağımız mümkün deyil. (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 202-203*)

Bütün qoxular da beyinin içində yaranar

Qəbul etdiyiniz qoxular da əslində uzaq bir məsafədən sizə gəlib çatmaz. Qoxu hissetmə mərkəzinizdə yaranan təsirləri, xaricdəki maddələrin qoxusu zənn edirsiniz. Halbuki, bir gülün görünüşü necə ki, görmə mərkəzinizin içindədirsə, o gülün qoxusu da eyni şəkildə qoxu hissetmə mərkəzinizin içindədir. Xaricdə nə gülün, nə də ona aid bir qoxunun varlığını əsla bilməzsiniz. Çünki hissələrimizin bizə tanıtdığı xarici dünya əslində beynimizə çatan "elektrik siqnalları yığını"ndan başqa bir şey deyildir. Beynimiz həyatımız boyu bu siqnalları qiymətləndirir. Biz də maddənin "xaricdəki" əsli ilə təmasda olduğumuzu düşünərək aldandığımızı bilmədən bir ömür sürərik.

Matriks filminin bir səhnəsində də qoxunun həqiqətindən şübhə edilir, lakin bir tərəfdən də hissdəki inandırıcılığa diqqət çəkilir.

Agent : Mən buradan nifrət edirəm. Bu zooparkdan, bu həbsxanadan, bu həqiqilikdən ya da hər nə deyirsinizsə. Artıq dözə bilməyəcəm. Ən çox da qoxu, belə bir şey varsa. Bunu artıqlaması ilə hiss edirəm.

Filmdəki Matriks adlı kompyuter sistemində, "təhlükəsizlik üzrə məsuliyyət daşıyan agent" obrazının yuxarıdakı ifadələrindən də aydın olduğu kimi, digər bütün hissələrimiz kimi qoxunun da əsli olub-olmadığını başa düşməyimiz mümkün deyil. Bu mövzuya da kitablarımızda belə yer verilmişdir:

Vanil qoxusu, gül qoxusu kimi uçucu molekullar, burnun epitelyum deyilən yerində titrək tüklərdə olan qəbuledicilərə gəlirlər və bu qəbuledicilərdə qarşılıqlı təsirə girirlər. Bu qarşılıqlı təsir beynimizə elektrik siqnalı olaraq ötürülər və qoxu hesab edilir. Nəticədə bizim gözəl ya da çirkin deyə adlandırdığımız qoxuların hamısı uçucu molekulların qarşılıqlı təsirlərinin elektrik siqnalına çevrildikdən sonra, beyindəki hissələrə çevrilmiş formasından başqa bir şey deyil. Bir ətiri, bir çiçəyi, sevdiyiniz bir yeməyi, dəniz qoxusunu, xoşunuza gələn ya da gəlməyən hər cür qoxunu beyninizdə hiss edirsiniz. Lakin qoxu molekulları beyinə heç bir zaman çata bilməzlər. Səs və görünüşdə olduğu kimi beyninizə ötürülən sadəcə elektrik siqnallarıdır. **Nəticə olaraq, doğulduğunuz andan etibarən xaricdəki obyektlərə aid olaraq bildiyiniz qoxular duyğu orqanlarınız vasitəsiylə hiss etdiyiniz elektrik xəbərdarlıqlarıdır.** (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 202*)

... bir görünüşün zehnimizdə meydana gəlməsi üçün, xaricdə bir qaynaq olmasına ehtiyac yoxdur. Eyni vəziyyət qoxu hissi üçün məqbuldur. Necə ki, yuxunuzda və ya xəyalınızda olmayan bir qoxunu hiss edə bilərsinizsə, real həyatda da qoxusunu duyduqlarınızın xaricinizdə mövcud olub-olmadıqlarından əmin ola bilməzsiniz. Xaricinizdə bu obyektlərin mövcud olduğunu düşünsəniz belə, əsla onların əsilləri ilə təmasda ola bilməzsiniz. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 38*)

Hal-hazırda bir yuxuda olmadığınızı necə isbat edə bilərsiniz?

İnsanlar yuxularından oyandıqlarında o ana qədər gördüklərinin xəyal olduğunu başa düşərlər, amma "oyanma" görünüşüylə başlayan və adına "real həyat" dedikləri həyatın bir xəyal ola biləcəyindən nədənsə heç şübhələnməzlər. Halbuki, "real həyatımız" dediyimiz görünüşləri hissetmə şəklimiz, yuxularımızı hissetmə şəklimizlə tamamilə eynidir. Hər ikisini də zehnimizdə görürük və yuxularımızdan oyandırılmadığımız müddət ərzində, onların bir xəyal olduğunu başa düşmərik. Ancaq oyandığımız zaman "demək ki, gördüklərim bir yuxuymuş" deyərik.

Elə isə hal-hazırda gördüklərimizin bir yuxu olmadığını necə isbat edə bilərik? Yalnız hələ oyandırılmamış olduğumuz üçün, içində olduğumuz anı həqiqi zənn edə bilmərikmi? Hər gecə gördüyümüz yuxulardan daha uzun olan bu yuxudan bir gün oyandırıldığımızda, bu həqiqətlə qarşılaşmağımız çox yaxşı mümkündür və bunun əksini isbatlayacağımız heç bir dəlilimiz yoxdur.

Yuxuda "əlinizlə tutar, gözünüzlə görərsiniz", amma əslində nə əliniz vardır, nə gözünüz, nə də görüb tuta biləcəyiniz bir şey. Bütün bunları beyinin xaricində təmin edən heç bir maddi həqiqət yoxdur. Açıq şəkildə aldanırsınız. Yaxşı, bəs real həyatla yuxunu ayıran nədir? Real həyatın davamlı olub, yuxunun kəsik-kəsik olması ya da yuxuda fərqli səbəb-nəticə əlaqələrinin olmasını? Bunlar təməldə əhəmiyyətli fərqlər deyildir. Çünki nəticədə hər iki həyat da beyinin içində yaranar. Yuxu əsnasında həqiqi olmayan bir dünyada rahatlıqla yaşaya biliriksə, eyni şey içində olduğumuz dünya üçün də məqbul ola bilər. Yuxudan oyandığımızda real həyat dediyimiz daha uzun bir yuxuya başlamadığımızdan heç bir şəkildə əmin ola bilmərik. Yuxunu xəyal, dünyanı həqiqi saymamızın səbəbi, yalnız vərdişlərimiz və qeyri-obyektivliyimizdir və bu vəziyyət, bəlkə də bir gün, hal-hazırda yaşadığımızı zənn etdiyimiz dünya həyatından eynilə yuxudan oyandırıldığımız kimi oyandırıla biləcəyimizi göstərer.

Matriks adlı filmdə də, bu əhəmiyyətli nöqtə üzərində dayanılır. Filmin baş roldakı aktyoru Neo, tez-tez yuxu ilə real həyat arasında tərəddüdə düşər. Filmin bir səhnəsində Neo, güzgüyə baxanda güzgüdəki qırıqlardan dolayı üzünü üç parça şəkildə görür. Daha sonra güzgüdəki qırığın itərək görünüşünün düzəldiyini görür. Bunun çaşqınlığıyla ətrafındakılara dönərək onların da bu vəziyyəti görüb-görmədiklərini soruşar. Həqiqət olduğunu yoxlamaq üçün güzgüyə toxunduğunda isə, güzgü yapışqan bir hal alır və bədənini metal bir örtü kimi bürüməyə başlayar, hətta bu örtünün soyuqluğunu belə hiss edər. Bütün bu gördüyü, hiss etdiyi şeylərin həqiqi ola biləcəyinə ehtimal vermədiyi halda, yaşadıkları bədən tarazlığını sarsıdacaq dərəcədə həqiqidir. Müdrik adam rolundakı Morfeus (Morpheus) da Neoya, gördüklərinin, yaşadıklarının həqiqiliyinə aldanmaması üçün, real dünya ilə xəyal dünyası arasındakı fərqi nə olduğunu soruşar:

Morfeus (Morpheus) : Həqiqi olduğuna inandığın bir yuxu gördünmü Neo? Bəlkə o yuxudan oyana bilməzsənsə?

Xəyal dünyası ilə real dünya arasındakı fərqi necə başa düşərdin?

Neo : Bu ola bilməz!

Morfeus (Morpheus) : Nə ola bilməz? Həqiqətm?

Aşağıda bu mövzu ilə əlaqədar kitablarımızda yer verdiyimiz nümunələr və izahlar var:

Yuxusunda yüksək bir yerdən aşağı düşən bir insan da bunu bütün bədəni ilə hiss edər. Halbuki, o anda yatağında heç tərpənmədən yatır. Ya da, yuxusunda ayağı büdrəyib su yığınının içinə düşdüyünü gören bir insan, bütün paltarlarının islandığını, əsən külək səbəbiylə üşüdiyünü hiss edə bilər. Ancaq olduğu yerdə nə bir su yığını, nə də külək var. Hətta çox isti bir otaqda yatmasına baxmayaraq yaşlığı və üşüməyi, eynilə oyaq olduğu kimi yaşayar. (*Hayalin Diğər Adı: Madde, səh. 60*)

İnsan əslində təhlükəsizlik içində evində yatarkən, yuxusunda lunaparkda sürətlə fırlanan vaqonlara mindiyini görə bilər. Vaqonların sürətini, zaman-zaman tərs döndüyünü, əsən küləyi realdakının eynisi kimi hiss edə bilər. (*Hayalin Diğər Adı: Madde, səh. 61*)

Yuxu ilə real həyat arasındakı bənzərliyə diqqət çəkilən filmin bir başqa səhnəsi belədir:

(Özündən kompyuter çipi satın almaq üçün evinin qapısına gələn müştərilərə)

Neo : Heç yuxuda olduğundan ya da oyandığından şübhəyə düşdüyün oldumu?

Yan səhifədəki kadrda Neo heç cür oyanıb-oyanmadığından əmin ola bilmir. Oyandığında saatin çaldığını eşidir, özünü otağında görür, masasını, kompyuterini də görür; lakin yuxusunda yaşadıkları o qədər həqiqidir ki, bunların xəyal olduğundan heç cür əmin ola bilmir. Yaşadığı bu ziddiyyətin verdiyi qarışıqlığa görə, özündən kompyuter çipi satın almaq üçün qapısına gələn müştəriləri, ona heç yaxşı görünmədiyini deyirlər. Neo da yuxarıdakı ifadəsiylə yaşadığı tərəddüdü qapısına gələn bu kəslərlə paylaşmaq istəyər.

Neonun yaşadığı bu tərəddüd əslində son dərəcə təbiidir. Əslində düşünən hər bir insan belə bir ziddiyyət içində olduğunu fərq edə bilər. Kitablarımızda bu mövzuya diqqət çəkdiyimiz bir çox keçid vardır. Bunlardan biri belədir:

Yaxşı, yuxunuzdan heç oyanmadan yaşamağa davam etsəniz, yuxu içində yaşadığınızın, gördüklərinizin heç birinin əslilə təmasda olmadığınızın fərqi nə var bilərsinizmi? Qətiyyətlə xeyr. **Oyanıb, özünüzü yatağınızda gördüyünüz müddətə qədər, heç bir zaman yuxuda olduğunuzu anlaya bilməzsiniz və böyük bir ömrü real həyatınızı yaşadığınızı zənn edərək keçirərsiniz.** Elə isə, real həyat dediyimiz həyatımızın da bir yuxu olmadığını necə isbat edə bilərik? Bir gün bu gördüyümüz həyatdan çıxıb özümüzü tamamilə fərqli bir yerdə, bu həyatımıza dair görünüşləri izləyərkən görəcəyimizə dair bir məlumatımız varmı? (*Hayalin Diğər Adı: Madde, səh. 65*)

Matriks filmində, həqiqətlərin fərqi olan Morfeus (Morpheus), Neoya gördüklərinə inanmaması, həqiqəti dərk etməsi üçün araşdırmasını tez-tez nəsihət edir. Filmə aid aşağıdakı sətirlərdə də, yenə Morfeus (Morpheus), Neonun gördüklərinə inanmadan əvvəl sorğu-sual etməsinin lazım olduğuna belə diqqət çəkir:

Morfeus (Morpheus) : Gözlərindən bəllidir. Səndə gördüklərini qəbul edən birinin gözləri var. Oyanmağı gözlədiyən üçün. Qərribə olsa da bunlar həqiqətdən çox uzaq deyil.

İnsanların da yaşadığımız dünyanın həqiqi vəziyyətini sorğu-sual etməsi lazımdır. İnsan, xaricində mövcud olduğuna inandığı dünyanın əslinə heç vaxt çata bilməyəcəyi həqiqətinin fərqində olmalı və bu həqiqətdən dünyadakı məqsədi ilə əlaqədar qəti doğruları əldə etməlidir.

Filmə də tez-tez vurğulanan, maddəylə təmasda ola bilmədiyimizin həqiqəti ilə bağlı, kitablarımızda verilmiş nümunələrdən bir qismi belədir:

... insanlar, ümumiyyətlə, "xarici dünya" anlayışına hər şeyi daxil etməzlər ya da etmək istəmzlər. Bu mövzuda bir az səmimi və cəsur düşünsəniz, evinizin, içindəki əşyalarınızın və ya antikvarlarınızın, bağ evinizin, yeni aldığınız avtomobilinizin, ofisinizin, ləl-cəvahiratlarınızın, bankdakı hesabınızın, qarderobunuzun, həyat yoldaşınızın, uşaqlarınızın, iş yoldaşlarınızın və sahib olduğunuz digər şeylərin də sizə göstərilən bu "xəyali xarici dünyaya" daxil olduğu həqiqətini fərq edərsiniz. Ətrafınızda gördüyünüz, eşitdiyiniz, iylədiyiniz, qısacası, beş duyğu orqanınızla qəbul etdiyiniz hər şey bu "xəyali dünya"ya aiddir; ən sevdiyiniz sənətkarın səsi, oturduğunuz stulun sərtliyi, qoxusu xoşunuza gələn bir ətir, sizi isidən günəş, rəngləriylə göz oxşayan bir çiçək, pəncərənin yanında uçan bir quş, dənizin üzərində sürətlə irəliləyən bir sürət qayığı, bol məhsul verən bağçanız, işinizdə istifadə etdiyiniz kompyuter ya da dünyadakı ən keyfiyyətli musiqi saytınız...

Həqiqət budur. Çünki dünya yalnız insanı sınamaq üçün yaradılan bir görünüşlər toplusudur. İnsanlar qısa həyatları boyunca əslində həqiqəti olmayan hisslərlə sınıanırlar. (*Evrin Aldatmacası, səh. 213-214*)

Ətrafınızdakı mal-mülk ehtirasına qapılmış insanların ən çox nələrə dəyər verdiklərini bir düşünün: Yaxşı bir ev, lüks əşyalar, dəbdəbəli ləl-cəvahiratlar, son model bir avtomobil, banklarda yüksək miqdarda pul... Məhz bu səbəblə də bu insanlar, sahib oldukları bütün bu maddələri beyinlərindəki bir ekrandan izlədikləri və əsilləriylə əsla qarşılaşa bilməyəcəkləri həqiqətdən çox qorxurlar.

Halbuki, qəbul etməsələr də beyinlərində yaranan bir surət olan dünya içində yaşayırlar. Xaricdəki dünya ilə təmasda olmaları mümkün deyil. Çünki səsi, işığı və qoxunu heç bir şəkildə keçirməyən beyinlərinin içinə girən sadəcə bu maddələrdən gələn elektrik siqnallarıdır. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 104*)

Bir insanın sahibi olduğunu zənn etdiyi hər şeyi, evi, avtomobili, ailəsi, işi və bütün dostları beynində meydana gələn hiss və görünüşlərdən ibarətdir. Bu həqiqəti dərk edən bir insan, hər şeyin tək sahibinin, bu görünüşləri beynində yaradanın Allah olduğunu başa düşər. Dünya həyatına ehtirasla bağlı olan insanlar bu səbəblə bu həqiqətdən çox böyük bir qorxu duyarlar. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 103*)

Zamansızlıq həqiqəti

Zaman, bizim, yaşadığımız hadisələr arasında etdiyimiz müqayisəyə əsaslanan bir anlayışdır. Məsələn, bir adam avtomobilə minər. Sonra maşın açarını çevirər və qaz pedalına basaraq avtomobili hərəkət etdirər. Bir qədər yol getdikdən sonra

avtomobilini səkinin kənarında saxlayar. Adam, bütün bu hərəkətlər arasında müqayisə aparar; hər biri arasında bir müddət keçdiyini düşünər və beləliklə, zaman hissini əldə edər.

Bütün hadisələr bizə müəyyən bir sıralama üsulu ilə göstərildiyi üçün, zamanın həmişə irəli doğru axdığını düşünürük. Məsələn, bir yarpaq ağacdan həmişə aşağı doğru düşər, yuxarı doğru qalxmaz və ya yağış damları həmişə göydən düşər, damlaların heç bir zaman damcılar halında yuxarı doğru qalxdığını görə bilmərik. Beləliklə, bir yarpağın ağacın budağındakı halı keçmişdirsə, aşağıya düşdüyü halı gələcəkdir. Halbuki, əgər yaddaşımızdakı məlumatlar, bir filmin başa verilməsi kimi tərsinə göstərilməyə başlayarsa bizim üçün gələcək, yəni yarpaqların aşağıda olması halı keçmiş olar, ağacın təpəsindəki halı isə gələcək olar.

Bu nümunədən aydın olduğu kimi zaman, hiss edənə bağlı olaraq dəyişən bir hissdir. Zamanın nisbilyi yəni, dəyişkənliyi o qədər fərqlidir ki, bizim üçün minlərlə il davam edən bir zaman hissi, bir başqa yerdə yalnız tək bir saniyə belə davam edə bilər. Hətta, kainatın əvvəlindən axıra qədər keçən çox böyük bir zaman, bir başqa yerdə bir saniyə belə deyil, sadəcə bir "an" ola bilər.

Matriks filmində də bütün hisslərlə birlikdə, zamanın da nisbi olduğu vurğulanaraq Neoya zaman mövzusunda da aldandığı izah edilir. Aşağıdakı kadrlarda filmin qəhrəmanı Neo, 2060-cı ildə ABŞ-da hazırlanmış, hava və quru nəqliyyat vasitəsi olaraq istifadə edilən bir gəminin içərisindədir. Daha əvvəl Matriksin içində geydiyi qəşəng paltarları ya da yaşadığı şəhərin müasir görünüşü artıq yoxdur. Bunun yerinə köhnəlmiş paltarlar geyinmiş və xaraba görünüşlü bir məkandır.

Neo : Morpheus mənə nə oldu? Bura haradır?

Morfeus (Morpheus) : Nə deyil, nə vaxt?

Neo : "Nə vaxt" mı?

Morfeus (Morpheus) : 1999-cu ildə olduğumuzu zənn edirsən amma 2199-a yaxınsan. Neçənci ildə olduğumuzu dəqiq deyə bilmərəm, çünki biz də dəqiq bilmirik. Hələlik bunu izah edəcək bir şey deyə bilmərəm.

Bir kimsəyə bütün yaşadıkları kimi zaman hissi də süni siqnallarla çox fərqli olaraq hiss etdirilə bilər. Zamansızlıq həqiqəti ilə bağlı kitablarımızda yer verilən izahlardan bir qismi belədir:

Zaman bir hissdən ibarət olduğuna görə də, tamamilə hiss edənə bağlı, yəni nisbi bir anlayışdır.

Zamanın axış sürəti, onu ölçərkən istifadə etdiyimiz istinadlara görə dəyişər. Çünki insanın bədənində zamanın axış sürətini mütləq bir düzgünlüklə göstərəcək təbii bir saat yoxdur...

Zamanın nisbilyi, yuxuda çox aydın bir şəkildə yaşanar. Yuxuda gördüklərimizi saatlar davam etmiş kimi hiss etsək də, əslində hər şey bir neçə dəqiqə hətta bir neçə saniyə davam etmişdir. (*Zamansızlıq ve Kader Gerçeği, səh. 70-71*)

... zamanın nisbi (nisbi-relativ) bir anlayış olduğu, materialistlərin əsrlərdən zənn etdikləri kimi dəyişməz və sabit olmadığı, dəyişən bir hiss olduğu da bu əsrdə ortaya

çıxmışdır. Zamanın və məkanın nisbilyi Eynşteynin "Relativite" nəzəriyyəsiylə sübut edilmiş və bu həqiqət bu günkü müasir fizikanın təməlini meydana gətirmişdir.

Nəticə olaraq, zaman və məkan mütləq olmayan, başlanğıcları olan, Allahın yoxdan var etdiyi anlayışlardır. Zamanı və məkanı yaradan Allah, əlbəttə ki, bunlara tabe deyil. Allah, zamanın hər anını zamansızlıqda təyin etmiş, təsbit etmiş və yaratmışdır... (*Zamansızlıq ve Kader Gerçeği, səh. 10*)

İnsanlar zamana tabe olduqları üçün belə bir hadisə onlara uzaq gəlir, halbuki, Allah qatında zaman yoxdur, daha əvvəl də qeyd etdiyimiz kimi keçmiş və gələcək tək bir andır. Eynilə bir video kasetdəki kadrların tək bir anda mövcud olması kimidir... Biz bir filmi seyr etdikdən sonra necə ki, o filmi geriyə qaytarıb yenidən seyr edə biliriksə, bizim üçün keçmiş hadisələri Allahın diləməsiylə yenidən seyr etməyimiz mümkündür. Əhəmiyyətli olan Allahın o an bizə o hadisələrə aid hissələri təkrar hiss etdirməsidir. (*Sonsuzluk Başlamış Durumda, səh. 90*)

Xatirələrimiz də əslində bir xəyaldır

Filmə baş roldakı aktyor Neo, həqiqətləri yəni indiyə qədər həqiqi zənn etdiyi həyatının bir xəyaldan ibarət olduğunu öyrəndikdən sonra, təkrar Matriks adındakı virtual dünyaya gedəndə ətrafını heyrlənlə izləyər. Avtomobildəki səfəri boyunca keçmişinə aid bəzi şeyləri xatırlayar; ancaq bunların heç birinin əslində yaşanmamış olmasından dolayı çaşqınlıq duyar. Neonun, keçmişinə aid xatirələr kimi düşündüyü hadisələrin hamısı, yaddaşına süni olaraq verilmiş görünüşlərdən ibarətdir.

Morfeus (Morpheus) : İnanılmazdır elə deyil?

Neo : Allahım.

Triniti (Trinity) : Nə oldu?

Neo : Orada yemək yeyirdim. Ləzzətli makaron hazırlayırlar. Həyatımla əlaqədar xatirələrim var. Heç biri olmayıb.

Bu mövzuda kitablarımızda yer vermiş olduğumuz şərhərdən bir neçəsi belədir:

Biz, bizə verilən tələqindən dolayı, keçmiş, indi və gələcək kimi hissələrə ayrılmış zaman dilimlərini yaşadığımızı zənn edərək. **Halbuki, "keçmiş" kimi bir anlayışa sahib olmağımızın tək səbəbi, -daha əvvəl də ifadə etdiyimiz kimi- yaddaşımıza bəzi hadisələrin verilməsidir.** Məsələn, ibtidai məktəbdə qeydiyyat olunduğumuz an yaddaşımızda olan bir məlumatdır və biz bu səbəblə bunu keçmiş bir hadisə hesab edərək. Gələcəklə bağlı hadisələr isə yaddaşımızda yoxdur. Bu səbəblə, biz hələ xəbərdar olmadığımız bu hadisələri "yaşanacaq", "gələcəkdə meydana gələcək" hadisələr kimi qəbul edirik. Halbuki, keçmiş necə bizim üçün yaşanıb, təcrübə edilib, görülmüş hadisələdirsə, gələcək də eyni şəkildə yaşanmışdır. Ancaq bu hadisələr bizim yaddaşımıza verilmədiyi üçün biz bunları bilmirik. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 139*)

5 yaşındaykən baqqaldan aldığınız bir vaflini yeyərkən hiss etdiyiniz şəkərin dadı, 7 yaşında ibtidai məktəbə başlayacağınız gün səhər erkən saatda həyəcanla

oyanmanız, liseydəki coğrafiya dərində içinizdə hiss etdiyiniz çətinlik, riyaziyyat müəlliminizin taxtaya yazdığı uzun tənliklər, bir yaxınınızı itirdiyiniz yol qəzasında hiss etdikləriniz, işinizdə qazandığınız bir müvəffəqiyyət səbəbiylə yaşadığınız qürur, illərlə xəyal etdiyiniz bir şeyi almağa gedərkən hiss etdiyiniz sevinc, qısacası, yaşadığınız və hiss etdiyiniz, başınıza gələn bütün bu hadisələr əslində eynilə qalır, sadəcə sizin beyninizdə mühafizə edilir. Mühafizə edilən də xatirə olaraq, an olaraq yəni keçmiş kimi hiss etdirilir. Hal-hazırda var olan o səhnələri beyniniz qəbul edir... İnsanlar axan bir zamana tabe olduqlarını düşünər, həyatlarının keçmiş, indi və gələcək olmaq üzrə hissələrə ayrıldığını zənn edər... Lakin yaradılmış hər canlının, hər hadisənin və hər şeyin eynilə bir film xəttini meydana gətirən kadrlar kimi, kadr-kadr sonsuz olaraq yaradıldığını və eyni anda var edildiyini bilmək bu qavrayışı asanlaşdıracaq. (*Sonsuzluk Başlamış Durumda*, səh. 74-75)

Bu həqiqətin bizi apardığı fövqəladə nəticə

İnsan beyninin xaricində maddə olaraq adlandırılan, görünüşdən yaranan və möhkəmlik hissi verilən bir aləm vardır. Ancaq siz bu aləmə əsla duyğu orqanlarınız vasitəsilə ilə çata bilməzsiniz. Hər insan beynində yaranan aləmi seyr edər, beynində yaranan aləmə toxunar, beynindəki aləmin səsini dinləyər.

Allah, yaratdığı maddə aləmini, hər insana beynində bir görünüş olaraq izlətdirməklə yanaşı bu görünüşə möhkəmlik, sərtlik verərək görünüşü həqiqət kimi qəbul etdirir. 20-ci əsrdə elmi tapıntılarla sübut edilən bu həqiqət əsrlər əvvəl yaşayan böyük İslam alimi imam Rəbbani tərəfindən ətraflı bir şəkildə izah edilmişdir. İmam Rəbbaninin, məktublarından birində belə bir izahı var:

Xaricdə və həqiqətdə, Allah Təaladan başqa, varlıq yoxdur. Allah Təala, qüdrəti ilə, öz adlarının və sifətlərinin kamalını mümkün sürətlərinin pərdəsində göstərər, yəni əşyanı, öz kəmalatına uyğun şəkildə hiss və vəhm mərtəbəsində icad edib, var etmişdir. Beləliklə, əşya, vəhmdə görünüb, xəyalda davam edir. O halda əşya, xəyalda göründüyü üçün vardır. Lakin Allah Təala, bu görünüşə davam verdiyi, yox olmaqdan qoruduğu əşyanın quruluşuna möhkəmlik verdiyi və əbədi rəftarı da bunlara bağlı etdiyi üçün, vəhmdəki varlıq və xəyaldakı davam da, həqiqi varlıq olmuşdur. (*İmam-ı Rəbbani, ikinci cild, 44-cü məktub*)

Burada izah edilən, hər insanın üzərində çox ciddi düşünməsi lazım olan çox əhəmiyyətli bir həqiqətdir. Çünki bu həqiqəti görməməzlikdən gələn hər insan, ömrü boyunca kiçik bir nöqtədə yaranan görünüşü həqiqi zənn edərək aldanar. Məsələn, beynindəki bir nöqtədə yaranan binaların sahibi olduğunu zənn edən bir adam, bu görünüşdən öteri qürurlanar, lovğalanar, bir gün öləcəyini unudaraq özünü sonsuz güclü zənn edər və ya beynindəki bir nöqtədə yaranan kasıb həyat görünüşü başqa bir insanın məzlum, bədbəxt və ümitsiz yaşamasına səbəb olar. Beyninin içindəki kiçik bir yerdə yaranan pul görünüşünü itirən insan dərhal pərişan olar. Beyninin içindəki

avtomobil görünüşünün cızıldığını gören bir başqası isə hiddətlənər, mal ehtirasından öteri böyük bir ehtiras duyar. Halbuki, bu kəslərin hər biri yuxusunda varlı və ya kasıb olan və ya yuxusunda avtomobili cızılan bir insandan fərqli bir vəziyyətdə deyillər. Cızılan avtomobil, beynimizin içində yaranan bir avtomobil görünüşüdür. Bu avtomobilin əslini, xaricdəki əsl halını heç kim, heç bir zaman bilməz və görməz. Bunu ancaq beynimizdəki və xaricindəki aləmi yaradan uca Allah bilir.

Məhz bu həqiqətin fərqiində olmayan və ya çox açıq olmasına baxmayaraq bu həqiqəti qəbul etmək istəməyən insanlar, həyatları boyu həmişə yanıma içində, həqiqətləri görməzlikdən gələrək yaşayarlar. Bu insanların vəziyyəti bir kino filmini və ya teatr oyununu həqiqi zənn edərək bu filmin və ya oyunun içində yaşamaq istəyən bir insanın vəziyyəti kimidir. Ətrafındakılar bu insanı nə qədər razı salmağa və ona həqiqəti göstərməyə çalışsalar da bu insan bunu bilməzlikdən gəlir.

Ancaq hər insanın, heç bir istisna olmadan, bu həqiqəti anlayacağı, qavrayacağı və qəbul edəcəyi bir an vardır. Məhz bu an hər insana ölümlə birlikdə gələcəkdir. Ölümlə birlikdə insanın beynində seyr etdiyi dünya həyatına dair görünüş dəyişəcək, bunun yerinə ölüm anının, hesab gününün və axirətin görünüşü gələcəkdir. Allahın Quranda bildirdiyi kimi, ölümlə birlikdə insan sanki bir yuxudan oyanacaq, yuxusundan real dünyaya keçən kimi, həqiqi və sonsuz həyatına keçəcək, bu həyatın da görünüşü daha dəqiq və həqiqi olacaqdır. Eynilə yuxusundakı daha bulanıq görünüşdən oyanıb daha dəqiq olan dünya həyatına keçən insan kimi. Ayələrdə bütün aləmlərin Rəbbi olan Allah bu həqiqəti belə bildirir:

Onlar deyəcəklər: “Vay halımıza! Bizi yatdığımız yerdən kim qaldırdı? Bu, Mərhəmətli Allahın vəd etdiyi qiyamətdir. Elçilər doğru deyirlərmiş”.
(Yasin surəsi, 52)

Andolsun, sən bunun (bu günün) haqqında qəflət içində idin. Amma Biz pərdəni sənün üzündən qaldırdıq. Sən bu gün çox yaxşı görürsən!” (Qaf surəsi, 22)

Hər sözü etibarlı, elm və hikmətiylə nümunə olan Peyğəmbərimiz (s.ə.v) də bir hədisi şərifində "insanlar yuxudadır, ölümlə oyanarlar" (İmam Gazali, *İslam Klasikleri* 2, Bedir Yayınları, 18 səh. 36152) buyuraraq bu həqiqətə diqqət çəkmişdir.

Həqiqi olan ölümdən sonrakı həyatdır. Dünya həyatı isə, eynilə bir yuxu kimi insana beynindəki kiçik bir nöqtədə izlətdirilən bir görünüş aləmidir. Bir insanın bu görünüşə aldanıb, həqiqi və sonsuz həyatını unutması, düşünməməsi isə böyük bir qəflət və yanımadır. Bu həqiqəti dünyada görməyənlər axirətdə böyük bir peşmançılıq yaşayacaqlar. Həyatları boyu bağlandıqları, həqiqi zənn edərək arxasından süründükləri, Allahı və axirəti unudaraq şirk qoşduqları insanların, malların, vəzifələrin, ünvanların əslində bir xəyal olduğunu, beyinlərindəki görünüşlər olduğunu başa düşəcəklər və bu peşmanlıqlarını dilə gətirəcəklər. Əsla yox olmayacağını zənn

etdikləri şeylərin bir-bir itdiyini gördüklərində böyük hüsrana uğrayacaqlar. Allah, bu insanların axirətdəki etiraflarını Quranda belə bildirir:

Sonra onlara deyiləcək: "Sizin şirk qoşduqlarınız haradadır? Allahdan başqa ibadət etdikləriniz?" Onlar deyəcəklər: "Onlar bizi qoyub qaçdılar. Xeyr, biz öncə də heç bir şeyə ibadət etmirdik!" Allah kafirləri beləcə azgınlığa salar. (Mömin surəsi, 73-74)

... Nəhayət, elçilərimiz onların canını almaq üçün yanlarına gəldikdə: "Allahdan savayı çağırtdıqlarınız haradadır?" - deyəcəklər. Onlar: "Bizi qoyub qaçıblar!" - deyəcək və kafir olduqlarına dair öz əleyhlərinə şahidlik edəcəklər. (Əraf surəsi, 37)

Dünyada bu həqiqətləri görməzlikdən gələrək, düşünməyən hər insan axirətdə eyni sözləri deyə bilər, eynilə bağışlanması olmayan peşmanlığı yaşaya bilər. Allahın bir yuxu kimi göstərdiyi dünya həyatına qapılıb gedənlər, ölümü həqiqi və tək həyatlarının sonu zənn edənlər, ölümlə birlikdə içində olduqları bu qəflət yuxusundan oyanacaq, yuxularından ayrılacaqlar və məhz o zaman əsl həqiqəti görəcəklər. Aqlını və vicdanını istifadə edən, səmimi və diqqətli düşünən hər bir insan isə, daha dünyada ikən həqiqətləri fərqlənərək, axirət həyatı üçün ciddi bir cəhd içində olacaqdır.

13-CÜ MƏRTƏBƏ (THE THIRTEENTH FLOOR)

On üçüncü mərtəbə adlı filmdə də Matriks filminə oxşar olaraq, həqiqi dünya ilə virtual dünya arasındakı təəccüblü bənzərlik nəzərə çarpır. Filmin mövzusu qısaca olaraq belədir: Filmə adını verən 13-cü mərtəbə, Los Ancelesdə bir iş yeri binasının 13-cü mərtəbəsidir. Burada filmin iki baş roldakı aktyoru olan Hanon Fuler (Hannon Fuller) və iş yoldaşı Duqlas Hol (Douglas Hall), kompyuter ilə virtual bir dünya yaradırlar. Bu virtual dünyada Los Ancelesin 1937-ci ildəki vəziyyəti canlandırılır. Sistemi quran bu kəslər isə 1999-cu ildə yaşayırlar.

Şekillərdə gördüyümüz kimi bu kompyuter proqramına bağlanmaq istəyən adam, bir yatağa uzanar və beyninə proqramdakı məlumatlar ötürülər. Beləliklə, sistemə daxil olan adam 1937-ci ilə aid virtual bir şəxsiyyət olar. Məsələn, bu adam 1999-cu ildə yaşayan Duqlas Hol (Douglas Hall) adlı, zəngin və müvəffəqiyyətli bir kompyuter şirkəti rəhbəri ikən, yaddaşına 1937-ci ildə yaşayan Con Ferquson (John Ferguson) adlı bir bank kassiri ilə əlaqədar məlumatlar yüklənir.

Sistemə qoşulan adam, yükləmə tamamlandıqdan sonra özünü bir anda 1937-ci ildə görür. Binalar, avtomobillər, paltarlar tamamilə o ilə aiddir. Simulyasiya mühitinə daxil olan kəsləri ən çox təəccübləndirən mövzu isə, hər iki həyatlarının da bir-biri ilə eyni həqiqətdə olmasıdır. Bu kəslər hər iki həyatlarında da suyun sərinliyini, çöldəki küləyin uğultusunu hiss edir, qarşılaşdıqları hadisələrdə qorxu və həyəcan kimi duyğuları bütün həqiqəti ilə yaşayırlar.

Filmin sonrakı dəqiqələrində isə sistemə qoşulan bu kəslər, həqiqi həyatları zənn etdikləri həyatlarının (1999-cu ildə Los Ancelesdəki həyatlarının) da əslində xüsusi olaraq hazırlanmış bir kompyuter proqramı olduğunu, o günə qədər həqiqi zənn etdikləri hər şeyin -şirkətləri, vəzifələri, avtomobilləri, kompyuter sistemləri, ailələri, dostları...- bir xəyal olduğunu başa düşürlər. Əslində tarix 2024-cü il kimi çox daha sonrakı bir zamana aiddir və filmdə həqiqi bir həyat olaraq əks etdirilən bütün hadisələr simulyasiyanın bir parçasıdır. Filmin ən maraqlı tərəfi isə filmdəki obrazların simulyasiya içində simulatora bağlanaraq, mərhələli bir həyat yaşamaları və bu virtual yerlərdəki həyatlarının həqiqətlərlə olan fəvqəladə bənzərliyidir.

Yan səhifədəki kadrlarda filmin baş roldakı obrazını canlandıran Duqlas Holun (Douglas Hall) simulyasiyaya bağlanması və 1937-ci ildə Con Ferquson (John Ferguson) adında bir bankirin şəxsiyyətinin özünə köçürüldüyü görünür.

Duqlas Hol (Douglas Hall) - Con Ferquson (John Ferguson) şüur transferi

İstifadəçi: Duqlas Hol (Douglas Hall)

Yükləmə üçün istifadəçini nizamlayır.

Proqram əlaqəsi: Con Ferquson (John Ferguson)

İstifadəçini proqrama sıralayır

Yükləmə üçün hazır

Sıralama tamamlandı.

Cənab Qrierson (Grierson), 117 Qərb Vinston, Pasadena
Şüür köçürülməsi
Köçürülmə əməliyyatı başladı.
Yükləmə tamamlandı.

Filmin qəhrəmanı Duqlas Hol (Douglas Hall) simulatora qoşulduqdan sonra, bədəni heç hərəkət etməməsinə baxmayaraq, özünü 1937-ci ildə, Con Ferquson (John Ferguson) adlı bir bank kassirinin şəxsiyyəti ilə canlı bir həyatın içində görür. Bu adamın bədəni 20-ci əsrdə simulator alətinə bağlı bir şəkildə yatmasına baxmayaraq, hər şey son dərəcə həqiqi görünür. Amma köhnə model avtomobillər, qarşılaşdığı insanlar, öz paltarları, fiziki görünüşü qısacası, hər cür təfərrüat, bu adamın beynində süni siqnallarla göstərilən görünüşlərdir.

Duqlas Hol (Douglas Hall) bu sistemi şəxsən özü hazırladığı halda, aşağıdakı filmin kadrında da görüldüyü kimi, görünüşünün və olduğu mühitin həqiqiliyi baxımından heyrətə düşür. Hətta güzgüyə xeyli baxaraq saçını, bığını, dərisinin rəngini nəzərdən keçirir.

Duqlas Hala (Douglas Hall), (1937-ci ildəki şəxsiyyətiylə Con Ferqusona (John Ferguson)) bu donuq hərəkətlərinə görə, bankdakı müdiri pis göründüyünü və istirahət etməsini tövsiyə edir. Ancaq Duqlas Hol (Douglas Hall), kompyuter mühitində həqiqətə bu qədər uyğun bir həyatı sürməsinə görə çox təsirlənir və bu sistemi qura bildiyinə görə sevinir:

Duqlas Hol (Douglas Hall) : Məncə olduqca yaxşı görünürəm.

Simulyasiya mühiti və aldadıcı həqiqət

Bizim "xarici dünya" olaraq qəbul etdiklərimiz, əvvəlki hissələrdə təfərrüatlı olaraq toxunduğumuz kimi yalnız elektrik siqnallarının beyində yaratdığı təsirlərdir. Pəncərənidən gördüyünüz səmanın mavi rəngi, oturduğunuz kürsünün yumşaqlığı, içdiyiniz qəhvənin qoxusu, yediğiniz ətin ləzzəti, eşitdiyiniz telefon səsi, bütün yaxınlarınız, hətta bədəniniz-hamısı elektrik siqnallarının beyninizdəki şərhidir.

Əgər bu filmdə olduğu kimi, beynimizə inkişaf etmiş bir kompyuterin köməyiylə lazımlı elektrik siqnallarını göndərə bilmək mümkün olsaydı, eyni hissləri bütün həqiqətiylə qəbul etməyimiz mümkün olardı. Göründüyü kimi, süni olaraq yaradılan xəbərdarlıqlar nəticəsində, çöldə hər hansı bir maddi həqiqət yoxkən, beynimizdə həqiqi və canlı bir dünya meydana gəlməsi mümkündür. Necə ki, indiki vaxtda simulatorlar vasitəçiliyi ilə həyatımızdan müəyyən qisimləri son dərəcə həqiqi hisslərlə canlandırılır. Məsələn, ələ geyilən xüsusi bir əlcək ilə bir insan, yerdə olmadığı halda bir pişiyi əzizlədiyini, bir insanla qucaqlaşdığını, suyun altında əlini yuduğunu və ya sərt bir cismə toxunduğunu hiss edə bilir. Daha inkişaf etmiş olan sistemlərlə isə qolf oynadığını, xizək sürdüyünü, sürətlə avtomobil sürdüyünü və ya bir təyyarənin pilotu olduğunu hiss edə bilər. Əslində isə, toxunduğunu hiss etdiyi bu varlıqların ya da içində olduğunu zənn etdiyi bu məkanların heç biri həqiqi deyil. Bütün bunlar, insanın

həyatındakı bütün hissləri və varlıqları beynində qəbul etdiyinin, bunların heç birinin əsli ilə təmasda ola bilmədiyinin qəti bir dəlilidir.

13-cü mərtəbə adlı filmdə də kompyuterlər vasitəsilə həqiqi həyatdan ayrılması mümkün olmayan virtual həyatlar yaradılır. Filməki obrazlar simulyasiya maşınları vasitəsilə fərqli zaman və mühitlərə bağlanır, burada həqiqi həyatları kimi yaşayırlar.

Aşağıdakı söhbətlərdə sistemin qurucularından Vitni (Whitney), Dedektiv Mak Beinin (McBain) üzərində işlədikləri simulyasiya sistemini izah edir:

Dedektiv Mak Bein (Mcbain) : Bütün dava-qırğın, böyük bir kompyuter oyunudur?

Vitni (Whitney) : Xeyr, funksiyalarının işləməsi üçün istifadəçi lazım deyil. Bütün bölmələri, açıq öyrənmə imkanına sahib virtual birləşmələri.

Dedektiv Mak Bein (Mcbain) : Bölmələrimi?

Vitni (Whitney) : Elektronik, bənzər obrazlar. Sistemi onlar meydana gətirir. Düşünərlər, çalışarlar, yemək yeyərlər... Qısaca olaraq, bizə bənzədildiklərini deyə bilərik. Hal-hazırda işləyən bir nümunəmiz var: Los Angeles, 1937-ci illər.

Dedektiv Mak Bein (Mcbain) : Niyə 37?

Vitni (Whitney) : Fuller, öz gənclik dövrünü meydana gətirərək başlamaq istəmişdi. Bax, beynimin içinə yükləndikdə, mən 1937-ci ili yaşayaraq gəzərim. Bədənim burada qalır və proqram, əlaqə bölməsinin şüuruna nəzarət edir.

Yandakı ifadələrdən aydın olduğu kimi simulyasiya mühitində heç bir həqiqət yoxdur; yalnız süni siqnallar vardır. Nə görmək üçün gözə, nə eşitmək üçün qulağa, nə də hiss etmək üçün bədənə ehtiyac vardır. Adamin bədəni bir kürsüdə uzanarkən, kompyuter vasitəsilə zehininə yüklənən məlumatlar sayəsində, bu adam özünü çox fərqli bir məkanda və çox fərqli bir zamanda hiss edə bilir.

Bu mövzu ilə əlaqədar kitablarımızda yer verdiyimiz bir qisim izahlar belədir:

Görmə, eşitmə, qoxubilmə, dadbilmə, toxunma orqanlarımızın hamısı bir-birlərinə bənzər bir mexanizmə sahibdir. Xaricdə mövcud olduğunu düşündüyümüz obyektlərdən gələn təsirlər (səs, qoxu, dad, görünüş, sərtlik və s.), sinirlərimiz vasitəsilə beyindəki duyğu mərkəzlərinə köçürürlər. Beyinə çatan bəhsi keçən təsirlərin hamısı elektrik siqnallarından ibarətdir. Məsələn, görmə prosesi əsnasında xaricdəki bir qaynaqdan gələn işıq seli (fotonlar) gözün arxa tərəfindəki retinağa çatar və burada bir sıra əməliyyat nəticəsində elektrik siqnallarına çevrilirlər. Bu siqnallar, sinirlər vasitəsilə beyinin görmə mərkəzinə ötürülür və biz də, bir neçə kub santimetrlik görmə mərkəzində rəngarəng, tərtemiz, eni, boyu, dərinliyi olan bir dünyanı qəbul edirik.

Eyni sistem digər duyğu orqanlarımız üçün də xarakterikdir. Dadlar dilimizdəki bəzi hüceyrələr tərəfindən, qoxular burun epitelyumundakı hüceyrələr tərəfindən, toxunmaya aid hisslər (sərtlik, yumşaqlyq və s.) dəri altında yerləşdirilmiş xüsusi qəbuledicilər və səslər də qulaqdakı xüsusi bir mexanizm tərəfindən elektrik siqnallarına çevrilərək beyindəki lazımi mərkəzlərə göndərilir və o mərkəzlərdə qəbul edilirlər.

... İndi bir stəkan çay içdiyinizi düşünək. Əlinizdə tutduğunuz stəkanın sərtliyi və istiliyi dəri altındakı xüsusi qəbuledicilər tərəfindən elektrik siqnallarına çevrilərək beyinə çatdırılır. Eyni zamanda, çaya məxsus kəskin qoxu, onu içdiyiniz anda hiss etdiyiniz şəkərli dad və stəkana baxdığınızda gördüyünüz qəhvə rəngi də lazımi duyğu orqanlarımız tərəfindən bir elektrik cərəyanı olaraq beyinə çatdırılır. Dərhal sonra masaya qoyarkən stəkanın şüşəyə dəyməsiylə çıxan səs də qulağınız tərəfindən qəbul edilib beyinə elektrik siqnalı olaraq göndərilir və bu hissələrin hamısı beyindəki bir-birindən fərqli, amma bir-biriylə ortaq işləyən duyğu mərkəzləri tərəfindən şərh olunur. Siz də bu şərhin bir nəticəsi olaraq bir stəkan çay içdiyinizi düşünürsünüz. Yəni əslində hər şey beyindəki duyğu mərkəzlərində olub bitir, amma siz bütün bu hissələrinizin konkret bir varlığı olduğunu zənn edərsiniz. Halbuki, bu nöqtədə aldanırsınız, çünki beyninizdə qəbul etdiyiniz hissələrin beyninizin xaricində bir varlığı olduğunu düşünmək üçün heç bir dəliliniz yoxdur. Əgər beyninizə gedən görmə sinirlərini kəssəniz, bir anda görünüş yox olar. Eyni şəkildə, eşitmə sinirlərində bir problem olsa, xaricdə mövcud olduğunu zənn etdiyiniz səs də bir anda kəsilər. (*Makaleler-II, Maddenin Ardındaki Muhtəşem İlim, səh. 112-113*)

Xaricdə işıq yoxdur

Hal-hazırda elm adamlarının son elmi kəşflərində maraqlı bir həqiqət vardır: Dünyamız əslində zülmət qaranlıqdır. Çünki bu gün artıq məlumdur ki, işıq tamamilə subyektiv bir anlayışdır; yəni insanların beynində bir hissə olaraq yaranar.

Əslində xarici dünyada işıq yoxdur. Nə lampalarımız, nə avtomobil faraları, nə də ən böyük işıq qaynağımız olaraq bildiyimiz günəş əslində işıq saçmaz. "İşıq" dediyimiz qavrayışa, qaynaq olan fotonlar, gözümüzün arxasındakı retina təbəqəsinə düşdüklərində buradakı hüceyrələr tərəfindən elektrik siqnalına çevrilər. Biz də əslində fiziki bir parça olan fotonları "ışıq" hesab edirik. Əgər gözümüzdəki hüceyrələr fotonları "istilik parçaları" hesab etsəydilər, o zaman bizim üçün işıq, rəng və qaranlıq olaraq adlandırdığımız anlayışlar heç bir zaman olmayacaq, cisimlərə baxdığımızda onların yalnız "isti" və ya "soyuq" olduqlarını hiss edəcəkdik.

13-cü mərtəbə filmində, Duqlas Hol (Douglas Hall) adındakı obraz, simulyasiya ilə 1937-ci ilə aid süni mühitə bağlanıb geri qayıtdıqdan sonra, mühitin həqiqiliyini belə dilə gətirir:

Vitni (Whitney) : İşıqlandırma necədir? Toxumalar...

Duqlas Hol (Douglas Hall) : Rəngləndirməylə bir az da məşğul olmaq lazımdır, amma bölmələr fərq etməzlər.

Vitni (Whitney) : Necədirlər?

Duqlas Hol (Douglas Hall) : Sənin, mənim qədər həqiqidirlər.

Filmə dilə gətirilən həqiqət əslində doğrudur. Işıq və rəng kimi xüsusiyyətlər də süni siqnallar vasitəsilə son dərəcə həqiqi olaraq qəbul edilir. Bu mövzuyla əlaqədar kitablarımızda yer alan izahlı nümunələrdən bir neçəsi belədir:

... kəllə işığı içəri keçirməz, yəni beyinin içi qapqaranlıqdır. Bu səbəbdən, beynin işıqla təmasda olması əsla mümkün deyil... Qarşımızda bir şam olduğunu düşünək. Bu şamın qarşısına keçib onu uzun müddət izləyə bilərik. Amma bu müddət boyunca beynimiz, şama aid işığın əsli ilə heç bir zaman təmasda olmaz. Şamın işığını gördüyümüz anda belə başımızın və beynimizin içi qapqaranlıqdır. **Qapqaranlıq beynimizin içində işıqlı, parlaq və rəngli bir dünyanı seyr edərik.** (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 200*)

Bilindiyi kimi beynimiz kəlləmizin içində qorunar və kəllə işığı içəri keçirməz. Yəni beynimizin içi zülmət qaranlıqdır. Amma biz bu zülmət qaranlıqda mavi dənizləri, yamyaşıl ağacları, rəngarəng çiçəkləri, günəşin parıltılarını və rənglərin hər tonunu görə bilərik. Bu, son dərəcə maraqlıdır və üzərində düşünülməsi lazımdır. Əgər biz varlıqların bizim xaricimizdəki hallarını görsəydik, bu çöldəki görünüşün işıltısını, rənglərini, parıltısını əsla görə bilməzdik. Çünki bu parıltılar və işıqlar kəlləmizdə maneə ilə qarşılaşacaq və beynimizdəki görmə mərkəzinə əsla çata bilməyəcəkdi. Elə isə biz bu parıltıları, ayın və günəşin işığını, salonumuzdakı çilçırağın parlaqlığını necə görə bilirik? İşığın əsla çata bilmədiyini beyində işıqlı görünüşlər necə meydana gəlir? (*Makaleler-II, Maddenin Ardındaki Muhteşem İlim, səh. 112-113*)

Əslində, beynimizin xaricində, bizim bildiyimiz işıq da yoxdur. Bizim bildiyimiz, tanıdığımız işıq, yenə beynimizdə meydana gəlir. Xarici dünyada, yəni beynimizin xaricində işıq olaraq təyin etdiyimiz şey, elektromaqnit dalğalar və fotonlardır (fotonlar dənəcik şəklindəki enerjidir). Bu elektromaqnit dalğalar və ya fotonlar, retinani xəbərdar edəndə, bizim bildiyimiz "ışıq" meydana gəlir. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 25*)

Nəticədə, işıq gözümüze gələn bəzi elektromaqnit dalğaların və ya parçaların bizdə meydana gətirdiyi təsir ilə meydana gəlir. Yəni xaricdə, beynimizdəki görünüşü meydana gətirən bir işıq da yoxdur. Sadəcə bir enerji vardır və bu enerji, gözümüze çatdığında biz rəngarəng, parlaq, işıqlı bir dünya görürük. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 26*)

İşıq hissində olduğu kimi rənglər də beynimizdə meydana gəlir. Günəşdən gələn fotonlar (fotonlar dənəcik şəklindəki enerjidir) bir cismə toxunduqlarında, hər cisim bu fotonları fərqli dalğa boyunda əks etdirir. Bu fərqli dalğa boylarındakı fotonlar gözə çatanda, retina bölgəsində elektrik siqnalına çevrilirlər. Daha sonra bu elektrik siqnalları beyinin görmə mərkəzinə ötürülür. Burada olan sinir hüceyrələri elektrik siqnallarını "rəng" olaraq qəbul edirlər. Ancaq həqiqi dünyada nə işıq, nə də rəng var. Bu, beynimizin fərdi, bizə xüsusi bir şərhidir. Gözün quruluşundakı bir səhv, ya da digər canlılardakı kimi gözün quruluşundakı bir fərqlilik, gələn fotonların fərqli elektrik siqnallarına çevrilməsinə və eyni cismin çox fərqli şəkillərdə qəbul edilməsinə səbəb olacaq.

Bu mövzuyla bağlı əsərlərimizdəki izahatlardan bəziləri bunlardır:

Biz doğulduğumuz andan etibarən ətrafımızda rəngli bir dünya görür, rəngarəng bir mühitlə təmasda olarıq. Halbuki, kainatda bir dənə də olsun rəng yoxdur. Rənglər beynimizin içində meydana gəlir. Xaricdə sadəcə fərqli dalğa boylarına sahib elektromaqnit dalğalar vardır. Gözümüzdə çatan, bu fərqli dalğa boylarındakı enerjidir. Yuxarıda da qeyd edildiyi kimi, biz buna işıq deyirik, ancaq bu bizim bildiyimiz mənada parlaq, aydın bir işıq deyil, sadəcə bir enerjidir. Beynimiz, bu fərqli dalğa boylarına sahib enerjini şərh edəndə biz bunları "rənglər" olaraq görürük. Halbuki, nə dənizlər mavi, nə çəmənlər yaşıl, nə torpaq qəhvəyi, nə də meyvələr rənglidir. Onlar, yalnız beynimizdə elə hiss etdiyimiz üçün elədirlər. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 26*)

... Həm rənglər, həm də işıq sadəcə bizim beynimizdədir. Yəni biz bir gülü qırmızı olduğu üçün qırmızı rəngdə görmürük. Bizim bir gülü qırmızı görməyimizin səbəbi, retinamıza toxunan enerjinin, beynimiz tərəfindən qırmızı olaraq şərh olunmasıdır. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 31*)

Rəng korluğu, rənglərin beynimizdə meydana gəldiyinin əhəmiyyətli dəlillərindəndir. Bilindiyi kimi gözdəki retinada yaranan kiçik bir pozğunluq rəng korluğuna səbəb olar. Bu vəziyyətdə bir çox insan yaşıl ilə qırmızını bir-birindən ayıra bilməz. Bu vəziyyətdə çöldəki obyektin "rəngli" olub-olmaması əhəmiyyətli deyildir. Çünki biz obyektləri onlar rəngli olduqlarına görə rəngli görmürük. Burada gəldiyimiz nəticə budur: Varlıqlara yüklədiyimiz bütün xüsusiyyətlər, "xarici dünyada" deyil beynimizdədir. Bizlər heç bir zaman hisslərimizi aşırıb, xaricə çata bilməyəcəyimiz üçün maddələrin, ya da rənglərin varlığını da bilmərik. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 28-29*)

Beyninizdə iylədiyiniz çiçəklər

Bir çox insan iyləmək üçün çiçəklərə yaxınlaşdığında, çiçəklərin qoxusunu burnuyla hiss edəcəyini zənn edir. Halbuki, digər bütün hisslərimizdə olduğu kimi qoxu da beynimizin bir şərhidir. Qoxu qəbulumuzun fəaliyyəti də digər duyğu orqanlarımızın fəaliyyətinə bənzərdir. Məsələn, çiçəyə aid qoxu molekulları burun kanalından içəri girdikdən sonra, epitelyum bölgəsindəki alıcılar tərəfindən elektrik siqnalına çevrilirlər. Bir sıra əməliyyatdan sonra beyinə çatan bu siqnallar, beyindəki iyləmə mərkəzlərində çobanyastığı, gül, qərənfil ya da bir başqa çiçəyin qoxusu olaraq qəbul edilir. Eyni şəkildə süni yollarla beyninizə əlaqədar siqnallar göndərilmiş olsa, bu çiçəklər ortada yoxkən də qoxularını hiss etmək mümkün olardı.

Necə ki, 13-cü mərtəbə filmində də simulyasiya mühitindəki obrazlar, qoxuları da çox inandırıcı bir şəkildə hiss edə bilirlər. 1937-ci ildə bir kitabxanaçı olaraq yaşayan Mr. Qrierson (Grierson), filmdəki yaşlı obraz Hanon Fulerə (Hannon Fuller) bənzədilərək düzəldilmiş xəyali bir obrazdır. Hanon Fuler (Hannon Fuller), simulyasiya sistemine qoşulduğunda bu adamın virtual mühitdəki bədənini istifadə edərək, bu ilin mühitində vaxt keçirir. 1937-ci ilin musiqilərini dinləyir, o dövrün rəqslərini izləyir və o dövrdən

ictimai bir çevrə əldə edir. Ancaq sistemdən çıxdığında istifadə etdiyi bədən, proqramın gərəyi olaraq yenə köhnə həyatına davam edir. Bu səbəbdən, 1937-ci ilə aid simulyasiya mühitindəki kitabxanaçı Mr. Qrierson (Grierson), o müddət içində nələrlə yaşadığını tam olaraq xatırlaya bilmir və xatırladıqlarının da xəyal olduğunu düşünür. Bir söhbətində qoxu ilə əlaqədar bunları deyər:

Mr. Qrierson (Grierson) : Oyandığımda belə üzərimdə hələ də ətir qoxusunu hiss edirəm.

Duqlas Hol (Douglas Hall) : Həqiqətinmi yoxsa xəyalınımı məhsulu?
Filmin yuxarıdakı səhnəsindən də aydın olduğu kimi həqiqətdə ətir qoxusu olmadığı halda, kompyuter vasitəsilə yüklənən məlumatlar sayəsində oyunçular qoxunu da həqiqi olaraq qəbul edirlər. Bu mövzunu açıqlayan kitablarımızdakı şərhlərdən bir neçəsi belədir:

Qoxunu qəbul etmə mərkəzinizdə yaranan təsirləri, çöldəki maddələrin qoxusu zənn edirsiniz. Halbuki, bir gülün görünüşü necə ki, görmə mərkəzinizin içindədirsə, o gülün qoxusu da eyni şəkildə qoxunu qəbul etmə mərkəzinizin içindədir... (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 205*)

Qoxunun bir hissə olduğunu anlamaq üçün yuxuları düşünmək də faydalı ola bilər. İnsanlar yuxularında necə bütün görünüşləri son dərəcə həqiqi bir şəkildə görə bilirlərsə, eyni şəkildə yuxularında bütün qoxuları da həqiqətdə olduğu kimi hiss edirlər. Məsələn, yuxusunda restorana gedən bir adam, yeməyini menyudakı yeməklərin qoxuları arasında yeyir, dəniz kənarına gəzintiyə çıxan biri dənizin özünə xas qoxusunu hiss edir, çobanyastığı bağçasına girən biri o mükəmməl qoxulardan həzz alır. Ya da bir başqası parfümeriya mağazasına girib özünə ətir seçə və hətta tək-tək bu ətirlərin qoxusunu ayırd edə bilər. Hər şey elə həqiqidir ki, adam yuxusundan oyandığında bu vəziyyətə təəccübənir. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 36*)

**Yaşadıqlarınızın həqiqi olduğu
hissini bilməyiniz üçün xarici dünyanın
varlığı şərt deyildir**

İlk dəfə bir kino pərdəsi görən insanlar, qarşılaşdıqları üstün texnologiya sayəsində, gördükləri obyektlərin "həqiqi" olduğunu zənn etmişlər və üstlərinə doğru gələn qatar görünüşü qarşısında çaxnaşmaya düşmüşlər. Hal-hazırda bu təsir, holoqram (üçölçülü görünüş) meydana gətirən xüsusi eynəklər sayəsində əldə edilə bilər. Bu eynəyi taxan insanlar, gördükləri xəyali görünüşün həqiqi olduğu hissəyə qapılır və qorxu, həyəcan kimi reaksiyalar verirlər. Bu kəslər virtual bir görünüş ilə təmasda olduqlarını bildikləri halda, yenə də xüsusi olaraq yaradılan bu həqiqi mühitə qapılmaqdan özlərini ayıra bilmirlər.

Bu vəziyyət, texniki keyfiyyətin qüsursuzluğundan ötəri "həqiqi dünya" olaraq qəbul etdiyimiz həyatımız üçün də məqbuldur. Necə ki, 13-cü mərtəbə adlı filmdə də texniki mükəmməlliyyənin aldadıcı olmasına diqqət çəkilmişdir.

Filmə 1937-ci ildə Aşton (Ashton) adıyla xatırlanan obraz, simulyasiya sisteminin qurucularından Hanon Fulerin (Hannon Fuller) yazdığı və oxumaması lazım olan bir məktubu oxuyaraq əslində virtual bir dünyada yaşadığını öyrənir. O ana qədər yaşadıklarının heç birinin həqiqət olmadığını öyrəndiyində əvvəl bunun bir zarafat olduğunu düşünür, ancaq daha sonra özləri üçün yaradılan bu xüsusi məkanın bir sonu olduğunu görəndə hirsələnir. Ancaq verdiyi reaksiyaların heç biri virtual bir dünyada yaşadığı həqiqətini dəyişdirə bilməz. Bir tərəfdən sistemin qurucularından Duqlas Holdan (Douglas Hall) həqiqətləri izah etməsini istəyərkən, bir tərəfdən də təcavüzkar reaksiyalar verməyə davam edir. Aralarında baş verən danışıqlar belədir:

Aşton (Ashton) : Mən oxuduğumda zarafat olduğunu düşünmüşdüm. Dünya bir yalandır. Zəif bir ehtimal! Amma mən axmaq deyiləm, Cənab Hall... "Dünyanın sonuna getmək" haqqında yazanları oxudum.

Duqlas Hol (Douglas Hall) : Nə yazırdı?

Aşton (Ashton) : Məktubda yazılanı eynilə etdim. Heç getməyəcəyim bir yer seçdim. Taksona getməyi sınaadım. Nədənsə oranı seçdim. Heç əyalətə getməmişdim. Avtomobili götürüb, şəhərdən kənara çıxdım. Səhrada 80 km. sürətlə gedirdim. Bir müddət sonra, yolda yalnız mən qalmışdım. Mənim ətrafımda isti və toz vardı. Məktubda nə deyirsə etdim: "Yol işarələrini izləmə və heç bir şəkildə dayanma. Barrikalalarda belə." Amma artıq şəhərə yaxınlaşmağım lazımkən, bir tərslik hiss etdim. Heç bir hərəkət və canlı yox idi. Sakitlik və sükunət hakim idi və avtomobildən endim. Gördüyüm şey, qorxudan, ürəyimi titrətdi. Doğru idi. Hər şey yalan idi. Həqiqi deyildi.

Duqlas Hol (Douglas Hall) : Fuller mənə nəyə görə simulyasiyanın sərhədlərini yazsın? Mən onları bilirəm.

Aşton (Ashton) : Sualları mən verirəm! Səbəbini bilmək istəyirəm... İndi mənə nəyin həqiqi olduğunu göstərməyini istəyirəm. Bu həqiqimi? (atəş açır) Bu, həqiqi qanmı?

Aşton (Ashton), olduğu məkanın əslində virtual bir dünya olduğunu öyrəndiyində, bu həqiqəti qəbul etmək istəmir. Hətta bunu isbat etmək üçün Douglas Halla atəş açaraq, ayağından axan qanın həqiqi olub-olmadığını soruşur. Halbuki, bir kimse yaralandığında da dəyişən bir vəziyyət yoxdur. Çünki bu adamın ayağından axan qan, hiss etdiyi ağrı və ya qorxu hisslərinin hamısı bir hissdır. Bu səbəbdən, bir kimsənin qorxu, ağrı kimi hissləri yaşaması da kənarında maddi bir dünyanın varlığına dəlil olaraq təqdim edilə bilməz.

Bu vəziyyət bizim üçün də məqbuldur. Biz beynimizdə seyr etdiyimiz hisslərin maddi qarşılıqları olduğunu heç bir zaman isbat edə bilmərik. Bu hisslərin "süni" bir qaynaqdan gəlib-gəlmədiklərini, ya da xarici dünyada maddi bir qarşılıqları olub-olmadığını təsbit etməyimiz mümkün deyildir. Çünki nə yaşayırıqsa yaşayaq, biz beynimizin xaricinə əsla çıxma bilmərik.

Bu mövzuda düşünmədən etiraz edən bir qisim kəslər, "bir yük maşınının önünə çıxan bir kimsə, yük maşını vurunca o zaman maddə xəyalı, deyilmi başa düşər" kimi şərhlər edirlər. Halbuki, yük maşını vurduğunda da hər şeyi beynimizdə yaşayarıq. Çünki yük maşınının görünüşü kimi, vurma hissi də, yük maşınından qaçmaq üçün yaşanan qorxu da beyində yaşanan hisslərdir. Eyni şəkildə biri sizə sillə vuracaq olsa, əlinin qüvvəsini, üzünüzdə yaranan ağrı hissini, qızartını da həmişə beyninizdə yaşayarsınız.

Bu mövzuyla paralel olaraq kitablarımızda izah etdiyimiz nümunələrdən bir neçəsi belədir:

Etiraz: "Maddə beynimin xaricində vardır. Bıçaqla bir az kəsdiyimdə əlimdə hiss etdiyim ağrı, sızlama, əlimdən axan qan bir görünüş deyildir. Ayrıca, bunu yanımdakı dostum da gördü.

Cavab: Bu etirazı gətirənlərin ən əsas yanılması, görünüş xaricində səs, qoxu, toxunma kimi digər hissələrin də beyində meydana gəldiyini gözdə tutmələridir. Bu səbəblə, "bıçağı beynimdə görmüş ola bilərəm, amma bıçağın itiliyi baxın həqiqidir, çünki əlimi kəsdi" deyirlər. Halbuki, bu adamın əlindəki ağrı, axan qanın verdiyi istilik və yaşlıq hissi və bütün digər hissələri yenə beynində meydana gəlir. Yanımdakı yoldaşının bu hadisəyə şahid olması bu həqiqəti dəyişdirməz, çünki dostu da bıçaqla eyni yerdə yəni beynindəki görmə mərkəzində meydana gəlir. Bu adam eyni hissələri, bıçaqla əlini kəsdiyini, əlindəki ağrını, qanın görünüşünü və itiliyini eynisi ilə yuxusunda da yaşaya bilər. Əlini kəsdiyini gören yoldaşını da yenə yuxusunda görür. Amma yoldaşının varlığı, bu yuxuda gördüklərinin maddi qarşılıqları olduğunun bir dəlili olmaz.

Hətta yuxusunda əlini kəsdiyi zaman biri gəlib, "bu gördüklərin bir hissədir, bu bıçaq həqiqi deyil, əlimdən axan qan, hiss etdiyim ağrılar da həqiqi deyil, bunların hamısı hal-hazırda zehində izlədiyiniz hadisələrdir" desə, adam buna inanmayacaq və yenə etiraz edəcəkdir. Hətta bəlkə "Mən materialistəm. Belə iddialara inanmıram. Hal-hazırda gördüklərimin hamısının maddi həqiqəti var, bax qanı görmürsənmi?" deyəcəkdir. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh.181-182*)

... maddi dünyaya çatmağımız qeyri-mümkündür. Təmasda olduğumuz bütün obyektlər, həqiqətdə görmə, eşitmə, toxunma kimi hissələrin cəmindən ibarətdir. Qəbul mərkəzlərindəki məlumatları qiymətləndirən beynimiz, həyatımız boyunca maddənin bizim xaricimizdəki "əsli" ilə deyil, beynimizdəki surətləri ilə təmasda olar. (*Zamansızlık ve Kader Gerçeği, səh. 49*)

... kompyuterdən beyninizə, öz görünüşünüzdə aid elektrik siqnalları da göndərə bilirik. Məsələn, bir masada oturarkən qəbul etdiyiniz bütün görmə, eşitmə, toxunma kimi duyğuların elektrik qarşılıqlarını beyninizə göndərdiyimizdə, beyniniz özünü bürosunda oturan bir iş adamı zənn edəcəkdir. Kompyuterdən gələn xəbərdarlıqlar davam etdikcə də bu xəyali dünya davam edəcəkdir. Yalnız bir beyindən ibarət olduğunu isə heç bir şəkildə anlaya bilməyəcəkdir. Çünki beyinin içində bir dünya meydana gəlməsi üçün beyindəki əlaqədar mərkəzlərə lazımlı xəbərdarlıqların çatması kifayətdir. Bu xəbərdarlıqlar süni bir qaynaqdan, məsələn, bir qeyd cihazından ya da

daha fərqli bir qəbul qaynağından gəlmiş ola bilər. (*Zamansızlık ve Kader Gerçeği*, səh. 28)

Aşağıdakı dialoqda isə Duqlas Holun (Douglas Hall) simulyasiyadan əlaqəsinin kəsilməsiylə həqiqi həyatına dönüşü köçürülür. Dostu Vitni (Whitney), virtual dünyada Ashton şəxsiyyəti özünü öldürməyə çalışır. Duqlas Hol (Douglas Hall), olduğu virtual dünyada elə həqiqi bir qorxu yaşayır ki, həqiqi həyatına geri qayıtdığında tənəffüs özünü müdafiə etməyə çalışdığı görülür. Hətta özünü qorumaq üçün yoldaşı Vitniyə (Whitney) yumruq atır.

Duqlas Hol (Douglas Hall) : Məni öldürməyə çalışdı.

Vitni (Whitney) : Kim?

Duqlas Hol (Douglas Hall) : Ashton. Bu dünyanın həqiqi olmadığını öyrəndi. Bu proyekt, bu təcrübə. İnsanların həyatlarıyla oynayırıq!

Vitni (Whitney) : İndi nə danışdığını bilmirsən. Pis bir səfər etdiyini bilirəm amma...

Douglas Hall : "Pis bir səfər" mi? **Bu insanlar həqiqidir. Sənin, mənim qədr həqiqidirlər.**

Vitni (Whitney) : **Bəli, onları belə hazırladığımız üçün. Nəticədə, hamısı bir ovuc elektronik dövrədir.**

Bu söhbət və səhnələrdə də görüldüyü kimi bir insanın həqiqi olmayan bir mühiti, həqiqi həyatı zənn edərək yaşaması mümkündür. Duqlas Hol (Douglas Hall), sistemi hazırlayan kəslərdən biri olmasına və yoldaşı Vitni (Whitney) də gördüyü insanların elektronik montajdan başqa bir şey olmadığını xatırlatmasına baxmayaraq, bu vəziyyətə inanmaqda çətinlik çəkir. Haqqında danışılan kəslər hazırladıkları sistemin həqiqətə bənzərliyi haqqında mübahisə edərkən, əslində özləri də süni bir sistemin içində yaşayırlar. Ancaq o zaman xəbərləri olmadığı üçün, yaşadıkları dünyanı həqiqi zənn edirlər.

Kitablarımızda da süni xəbərdarlıqlarla həqiqi bir mühitdə yaşamağı düşünməyin mümkün olduğuna dair bir çox izahat vardır. Bunlardan bəziləri belədir:

... günümüzdəki texnologiya ilə, süni xəbərdarlıqlar ilə süni görünüşlər, digər bir sözlə süni bir dünya meydana gətirmək mümkündür. Bu süni görünüşlərin həqiqilərdən heç bir fərqi olmadığı, sınayan kəslər tərəfindən ifadə edilir. O halda, biz də hər an gördüyümüz "həyat görünüşü"nin, çöldə əsillərinin mütləq var olduğunu və təmasda olduqlarımızın da bu "əsillər" olduğunu iddia edə bilmərik. Çünki bu hisslərimizin səbəbi çox daha fərqli bir qaynaq ola bilər. (*Hayalin Diğer Adı: Madde*, səh. 72)

Beyinə gedən sinirlər kəsildiyində beyində heç bir görünüş meydana gəlməyəcəkdir. Bu vəziyyətdə insanın, "çöldə gördüyüm görünüşlərin əsilləri var" deməsinin heç bir mənası qalmayacaqdır, çünki bu əsilləri "mövcud olsalar belə" heç bir zaman görə bilməyəcəkdir. (*Hayalin Diğer Adı: Madde*, səh. 180)

Xəyal içində xəyal görmək

Filmi sona qədər izləyənlər daha bir təəccüblü həqiqətlə qarşılaşırlar. Sistemi hazırlayan və simulyasiyaya bağlanaraq virtual dünyalarda həyat sürən aktyorların əsl bədənləri 2024-cü ildədir. Duqlas Holun (Douglas Hall) 1999-cu ildə Los Angelesdə keçdiyini düşündüyü həyatı da əslində bir xəyaldır. Yəni xəyal içində xəyal yaşanır.

Bu vəziyyəti yuxunun içində yuxu görməyə də bənzədə bilərik. Yuxuda da heç bir maddi həqiqət olmamasına baxmayaraq son dərəcə həqiqi duyğular yaşaya bilər, hətta gündəlik həyatımızın bir parçası olaraq yatıb oyandığımızı zənn edə bilərik. Hətta yuxumuzun içində gördüyümüz yuxunun nə qədər həqiqi olduğunu, yuxumuzdakı yoldaşlarımıza izah edə bilərik.

Nəticə olaraq süni siqnallarla xəyal gördüyümüz, sonra da bunun fərqiə vardığımız hissini yaşaya bilərik. Filmdə bu cür bir həqiqətlə qarşılaşan Duqlas Hol (Douglas Hall), bu vəziyyətin qarışıqlığından çıxıb bilmir.

Duqlas Hol (Douglas Hall) : Bunun kimi neçə dənə simulyasiya dünyası var?
Ceyn Fuler (Jane Fuller) : Minlərlə... Amma səninki, simulyasiya içindəki simulyasiya olan tək dünyadır. Heç ümid etmədiyimiz bir şey.

Bədəniniz də beyninizdə yaranan bir görünüşdür

Bəzi insanların öz bədənlərinə toxunmaları, barmaqlarını kəsdiklərində ağrı hiss etmələri, sahib olduqları bədənin bəzi ehtiyaclarını qarşılamaları bu insanlara öz bədənlərinin maddi həqiqəti ilə təmasda olduqları hissini verə bilər. Halbuki, bütün digər varlıqlar kimi insanın öz bədəni də bir hissidir və insanın özü, öz bədəninin maddi həqiqətinə əsla çata bilməz. Məsələn, insanın barmağını kəsdiyində hiss etdiyi ağrı yenə bir hissidir və ya acıb yemək yediyində duyduğu toxluq hissi yenə bir hissidir. İnsanın beyninə kənardan veriləcək olan süni xəbərdarlıqlar bu toxluq hissini yemək yemədən də meydana gətirə biləcəkdir. Buna görə, insan heç bir zaman öz bədəninin maddi bir həqiqəti olduğundan əmin ola bilməz. Ağrıları hiss edən, toxunan, bu yazını oxuyaraq anlayan, insanın ruhudur.

Bu mövzunu fərqli bir baxımdan da düşünə bilərik: Hal-hazırda oxuduğunuz kitab sizdən təxminən 30 sm qədər uzaqda görünür. Ətrafınızda divar, pəncərə və qapı olması, yerdən müəyyən bir yüksəklikdə kürsü üzərində oturmanız, önünüzdə masa olması sizə bədəninizin otağın içində bir yerdə olduğu hissini verə bilər. Halbuki, özünüzü qəbul etdiyiniz dünyanın ortasına qoymanız, yenə sizə zehninizin meydana gətirdiyi bir illüziyadır. Bu yanılmanın təbii bir nəticəsi olaraq da dünyanın içində olduğunuz hissini yaşayarsınız. Halbuki, həqiqət tam tərsidir; hər şey sizin içinizdədir.

Yandakı kadrlarda simulyasiyanın içində bir simulyasiya obrazı olan Aşton (Ashton), həqiqətləri öyrəndikdən sonra Duqlas Holla (Douglas Hall) danışır. Aşton (Ashton) illərlə həqiqi zənn edərək bir xəyali yaşamış olmanın təəccübünü yaşayır.

Ancaq bu virtual mühiti quran Duqlas Hol (Douglas Hall) da eyni hissləri paylaşır; çünki o da başqa bir virtual aləmin parçasıdır.

Duqlas Hol (Douglas Hall) : Xeyr Aşton (Ashton)... Mən də eynilə sənin kimiyəm. Bir yığın elektrik dövrəsi.

Aşton (Ashton) : Nə demək istəyirsən?

Duqlas Hol (Douglas Hall) : Hamısı tüstü və ayna. Eynilə sənin dünyandakı kimi Aşton (Ashton). Kompyuter simulyasiyasından başqa bir şey deyilik.

Aşton (Ashton) : Amma məktubda- Hər şey saxtamıymış?

Duqlas Hol (Douglas Hall) : Məktub mənə yazılmışdı. Fuller mənim dünyamdan bəhs edirdi.

Aşton (Ashton) : Yaxşı, sən nə deyirsən? Bu dünyanın üstündə başqa bir dünya olduğunumu deyirsən?

Duqlas Hol (Douglas Hall) : Bəli.

Aşton (Ashton) : Başa düşürəm.

Duqlas Hol (Douglas Hall) : Fuller həll etmişdi.

Maddi həqiqəti olmayan bir mühitdə, xəyali bir bədənə yaşadıqlarını fərq edən aktyorlar, gördükləri, yaşadıqları heç bir şeyin özlərindən olmadığını başa düşürlər. Filmin bir başqa səhnəsində bu mövzu ilə əlaqədar bu ifadələr keçir:

Duqlas Hol (Douglas Hall) :... Bunların heç biri həqiqi deyil. Elektrik naqilini çıxartdıqda mən yox olaram. Dediym, etdiyim heç bir şeyin mənası qalmaz...

Filmdə simulyasiyanın bir parçası olduqlarını kəşf edən obrazlar, bütün yaşadıqlarının öz təsirləri xaricində inkişaf etdiyini, hər şeyin, içində olduqları virtual dünyanı meydana gətirən adamın idarəsində olduğunu başa düşürlər.

Bizim yaşadığımız vəziyyət də filmdəki aktyorların mövqeyi ilə oxşardır. İçində yaşadığımız dünyada hər şey Allahın idarəsindədir və hər cür ayrıntı imtahanın parçası olaraq yaradılmışdır. Həyatı boyunca gördüyü bütün hadisələri, eşitdiyi bütün səsləri Allahın, beynində bir görünüş olaraq yaratdığını bilən bir insan, qorxmaq, boş yerə sıxılıb kədərlənmək, çaxnaşmaya düşmək yerinə, hamımızın Yaradıcısı olan sonsuz mərhəmətli və şefqətli olan Allaha təvəkkül edir.

Bu mövzu ilə əlaqədar kitablarımızdakı bu şərhləri xatırlatmaq yerində olacaqdır:

İnsanların həyatları boyunca yaşadıqları bütün çətinlik və sıxıntı səbəbi olan hadisələr də, həqiqətdə beyinlərinin içində meydana gəlir. Bu həqiqəti bilən bir insan qarşılaşdığı hər hadisəyə gözəl bir səbirlə səbir göstərir. Allahın hər şeyi xeyirlə yaratdığını bilir və təvəkküllü olar. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 117*)

... Allah hər insana sanki hadisələri dəyişdirməyə, öz qərar və seçkisinə görə hərəkət etməyə imkanı varmış kimi bir hiss verir. Məsələn, insan su içmək istədiyində bunun üçün "qədərində varsa içərəm" deyərək oturub gözləməz. Bunun üçün qalxar, stəkanı götürər və suyu içər. Həqiqətən də, qədərində təsbit edilmiş stəkanda, təsbit edilmiş miqdarda su içər. Ancaq, bunları edərkən öz iradəsi və istəyi ilə etdiyinə dair bir hiss duyar və həyatı boyunca bu hissi hər etdiyi işdə yaşayar. Allaha və Allahın yaratdığı qədərinə təslim olmuş bir insan ilə bu həqiqəti qavraya bilməyən bir insan arasındakı fərq budur: Təslimiyyətli olan insan, öz etdiyi hissini yaşamasına

baxmayaraq, bunların hamısını Allahın diləməsi ilə etdiyini bilər. Digəri isə, hər etdiyini öz ağılı və gücü ilə etdiyini zənn edərək yanılar. (*Hayalin Digər Adı: Madde, s. 144-145*)

... Göylərdə və yerdə olanların hamısı Allahındır və Onun təcəllisidir. Tək mütləq varlıq Allahdır və Allahın yaratdığı digər varlıqlar mütləq deyil, bir görünüşdür. Allahın yaratdığı görünüşləri seyr edən "mən"lər, yeni insanlar, Allahdan bir ruhdurlar.

Bu elm və bu böyük sirr qavrandığı təqdirdə insanların şüurları kəskin bir dəqiqliyə qovuşacaq, üzərlərindəki mənəvi hiss ortadan qalxacaqdır. Anlayan hər kəs Allaha könüldən təslim olacaq, Allahı çox sevəcək və Ondən çox qorxacaqdır... Bu təəccüblü həqiqəti anlayanlar yeni bir dünyagörüşü qazanacaq, yeni bir həyata başlayacaqlar. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 101*)

SƏRT KRALLIQ (HARSH REALM)

Sərt Krallıq (Harsh Realm) adıyla yayımlanan bir serialda, Pentaqonun (Amerika Müdafiə Nazirliyinin) inkişaf etdirdiyi, bir döyüş oyunları simulyasiyası yer alır. Hərbi döyüş təhsilindəki yenilikləri test etmək məqsədiylə yaradılan bu virtual həqiqət oyunu gizli bir layihədir. Sistemə daxil olacaq kəslər ordunun idarəsindədir və bu kəslərin bədənəri başlarına naqillər bağı vəziyyətdə xüsusi bir məkanda yerləşdirilir.

Sərt Krallıq adı verilən bu oyunun ən təəccüblü xüsusiyyəti, virtual bir mühitdə son dərəcə həqiqi bir həyatın canlandırılmış olmasıdır. Virtual dünyada da əsgərlər, düşmənlər, silahlar və insanların ictimai həyatı kimi bütün təfərrüatlar həqiqisindən fərqlənməyən şəkildədir. Hazırlanan bu oyunda iki növ insan var. Bunlardan ilki virtual obraz deyilən süni insanlardır; digəri isə oyuna daxil ola bilən həqiqi insanlar, yeni oyunçulardır. Mühitin həqiqiliyi kimi virtual obrazlar da həqiqi insanlarla ayırd edilə bilməyəcək dərəcədə bənzərdir.

Ancaq filmin ssenarisində Omar Santiyaqo (Omar Santiaqo) adıyla xatırlanan fərari bir əsgər sistemə gizlicə girərək, virtual dünyada hakimiyyət əldə etmişdir. Kimsə onun oyuna haradan girib-çıxdığını bilmədiyi üçün, bu adamın virtual dünyanı idarəetməsinə də müdaxilə edilmir. Santiyaqonu ələ keçirmək və onun dünya üzərindəki riyakar planlarını maneə törətmək məqsədiylə filmin baş rolda olan aktyorlarından Tom Hobsa (Tom Hobbes) vəzifə verilir.

Bir polkovnik, filmin qəhrəmanı Tom Hobsa (Tom Hobbes) Sərt Krallıq (Harsh Realm) haqqında məlumat verərək, buranın döyüş strategiyası öyrətmək üçün hazırlanmış "virtual həqiqi döyüş oyunu" olduğunu və vəzifəsinin Omar Santiyaqonu (Omar Santiaqo) məğlub etmək olduğunu bildirir. Bu mövzuda istəksiz kimi görünən Tom Hobsu (Tom Hobbes) razı salmaq üzrə, başına qulaqlığa bənzər bir alət taxılaraq, Sərt Krallıq simulyasiyasının məqsədini açıqlayan bir video kaset izlətdirilir. Bu videoda Sərt Krallıq layihəsində istifadə edilən mənzərələrdə, insanların həqiqi həyatını təqlid

etmək üçün 1990 siyahıyaalmadan, peyk xəritələrindən və digər gizli məlumatlardan faydalanıldığından bəhs edilir. Daha sonra təqdimat filmi gözlənilməz bir şəkildə kəsilir və Hobs bu kaseti izləyərkən, eyni zamanda oyuna daxil olduğunu fərqləndirir.

Tom Hobs (Tom Hobbes) artıq virtual bir dünyadadır. Sərt Krallıq deyilən bu məkanda özü kimi ordunun daha əvvəl vəzifələndirmiş olduğu Pinokyo (Pinocchio) adında bir əsgərlə tanış olur.

Bu virtual dünyanın içindəki hisslər elə həqiqidir ki, film boyunca Tom Hobs (Tom Hobbes) bu həqiqətə aldanaraq, yalnız kompyuter oyununun bir parçası olan virtual obrazlara kömək edir, hətta onları qorumaq üçün həyatını təhlükəyə atır. Sonrakı səhifələrdə daha ətraflı toxunacağımız kimi, insanlar gördükləri görünüşün keyfiyyətinə və ayrıntılarına aldanaraq, xəyallarında yaşadıkları hadisələrin həqiqi olduğunu zənn edirlər.

Hər insan öz ekranıyla, yəni ruhuna göstərilən görünüşlərlə təmasdadır

Üçölçülü film hazırlanarkən iki fərqli baxımdan çəkilən görünüş eyni ekran üzərində əks etdirilir. Tamaşaçılar rəng filtri və ya polyarizasiya filtrlə xüsusi eynəklər taxırlar. Gözlüyün şüşəsindəki filtrlər iki görünüşdən birini tutar, beyin bunları birləşdirib üçölçülü görünüş halına gətirir. Halbuki, tamaşaçıların qarşısında üçölçülü bir görünüş yoxdur, bu xüsusi bir texnika ilə əldə edilir.

Eyni şəkildə, insanın dünya həyatıyla bağlı gördüyü görünüşlər də yalnız iki ölçülüdür. Yeni yüksəklik və genişlik ölçülərinə malikdir. Lakin üçölçülü film izləyərkən istifadə edilən texnikaya bənzər bir şəkildə, insanın təmasda olduğu görünüşlər də özünə 3 ölçülü olaraq hiss etdirilir. Məhz, bu vəziyyət, insanların, beyinlərindəki ekrandan izlədikləri görünüşlərə həqiqət deyərək yanılmalarının arxasındakı ən əhəmiyyətli səbəblərdəndir. Görünüşümüzdə, məsafə, dərinlik, rəng, kölgə, işıq kimi ünsürlər o qədər qüsursuzca istifadə edilmişdir ki, beynimizdə yaranan üçölçülü, rəngli və canlı görünüşü son dərəcə inandırıcı qəbul edirik. Ayrıntıların çoxluğu, görünüşdəki kəsilməz keyfiyyət, bizə bir ömür boyu həqiqi bir həyat yaşadığımız təəssüratını verir. Ancaq üçölçülü, dərinlikli bir perspektivi izləyir olmağımız, bunların xarici dünyada qarşılıqları olduğunu heç bir zaman isbat etməz.

Necə ki, Sərt Krallıq adlı bu serialda da yaradılan süni dünya həqiqətlərə nə qədər bənzər olsa da, oyuna qoşulan kəslərin bədənləri bir yataqda naqillərə bağlıdır. Yaşadıqları nə qədər həqiqi olursa olsun, bütün olanlar beyinə gələn süni elektrik signallarının şərhindən başqa bir şey deyildir. Yan səhifədəki kadrlarda filmin təqdimatına aid görünüş və yazılar yer alır:

Cenerik (Jenerik) : Eynilə həqiqi dünyamız kimi bir dünya da var. Siz bu dünyada yaşayırınsınız. Ailəniz və dostlarınızla. Hələ siz bunu bilməsəniz də, mən sizi qurtarmaq üçün göndərilmişəm. Bu bir oyundur.

Aşağıdakı sətirlərdə isə filmin qəhrəmanı Tom Hobsun (Tom Hobbes) virtual dünyada keçirdiyi ilk günlərdəki düşüncələri yer alır. İfadələrində də göründüyü kimi, Tom Hobs (Tom Hobbes) olduğu mühitin həqiqi olmadığını bildiyi halda, yenə də bu şəkildə düşünməkdən özünü çəkəndirə bilmir.

Tom Hobs (Tom Hobbes) :... Bütün bunların həqiqi olmadığını, içində yaşadığım bu dünyanın virtual bir həqiqət olduğunu bilməyimə baxmayaraq... gündəlik yaşayıram, yaşadıklarım bir məna verməyə çalışır və gücümü qorumağa cəhd göstərirəm. Həyatda qalmaq üçün əlimdən gələni edirəm.

Filmin qəhrəmanı aşağıdakı sətirlərdə də, daxil olduğu xəyali dünyanın həqiqətə bənzərliyini tez-tez vurğulayır. Hətta olduğu mühit o qədər güclü bir həqiqət hissi verir ki, yaşadıklarının bir oyunun parçası olması üçün dua edir.

Tom Hobs (Tom Hobbes) : Omar Santiyaqodan (Omar Santiaqo) qaçıraq. Bu dünyanı idarə edən kompyuter proqramını ələ keçərən fərari bir əsgərdir. Ordunun məni, öldürməyim üçün göndərdiyi adam Santiyaqo idi. Əgər bütün bunlar həqiqi deyilsə, hələ səbəbini tam anlaya bilməyimə baxmayaraq, ondan qorxuları həqiqi və böyükdür... Buranın real dünyanın bir surəti olduğunu deyirlər. Bütün insanlarıyla hamımızın Sərt Krallığın virtual həqiqətində yaşayacaq və ya öləcək olan bir surəti vardır... Amma yalnız proqrama bağlanmış bizlər, həqiqətin şüurundayıq: bu bir oyundur. Bunun bir oyun olduğunun doğru olması üçün dua edirəm...

Yuxarıda filmə verilən nümunələr, hal-hazırda yaşadığımız həyatımız üçün də məqbuldur. Çünki hamımız bizə ruhumuza göstərilən görünüşləri izləyər, onlarla təmasda olarıq. Xaricimizdə həqiqi bir dünya mövcud olsa belə ona çata bilməyimiz, əslilə qarşılaşa bilməyimiz əsla mümkün deyildir. Bu mövzunu "Təkamül yalanı" adlı kitabımızdan bu nümunələrlə yekunlaşdırmaq mümkündür:

Maddə bir qəbul olduğuna görə, "süni" bir şeydir. Yəni bu qəbulun bir başqa güc tərəfindən edilməsi, daha açıq bir ifadəylə yaradılması lazımdır. Həm də davamlı olaraq. Əgər davamlı bir yaratma olmazsa, maddə dediyimiz hissələr də yox olub gedərlər. Bu, bir televiziya ekranında görünüşün davam edə bilməsi üçün, yayımın da daimi davam etməsi kimidir.

Yaxşı, kim bizim ruhumuza ulduzları, dünyanı, bitkiləri, insanları, bədənimizi və gördüyümüz digər hər şeyi davamlı olaraq seyr etdirir?

Çox açıqdır ki, içində yaşadığımız bütün maddi kainatı, yəni hissələrin hamısını yaradan və davamlı yaratmağa davam edən üstün bir Yaradıcı vardır. Bu Yaradıcı, bu cür görkəmli bir yaradılış sərgilədiyinə görə də, sonsuz bir güc və elm sahibidir.

Necə ki, o Yaradıcı, bizə Özünü tanıdır. Yol göstərici olaraq göndərmiş olduğu Qurani Kərim yoluyla bizə Özünü, kainatı və bizim niyə var olduğumuzu izah edir. (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 210*)

İnsanın bədəni də hissələrinin bir şərhidir

İnsanların maddənin əslinə bağlı olan həqiqətləri qavramaqda çətinlik çəkmələrinə səbəb olan bir amil, öz bədənləri mövzusunda aldanmalarıdır. Aşağıya baxdıqlarında gördükləri bədən və bu bədənin hər tərəfindən özlərinə çatan toxunma hissləri, onların dünyanı səhv qəbul etmələrinə gətirib çıxarar. Bu bədənin verdiyi təəssürat səbəbiylə, sanki bir "xarici dünya"nın içində yaşadıkları hissəyə qapılırlar.

Halbuki, bədənimiz də xarici dünyaya aid bütün hisslərimiz kimi bizim üçün bir surət görünüşüdür. Bu səbəbdən, bizim təmasda olduğumuz bədən çöldəki əsl deyil, beynimizin içində yaranan və hisslərimizin bir şərhə olan xəyalıdır.

Aşağıda bu mövzu ilə əlaqədar Sərt Krallıq adlı serialda olan söhbətlərdən bir qismi yer alır:

Tom Hobs (Tom Hobbes) : Oyunu qazanmaq üçün əmr aldım.

Mayor Vaters (Watters) : Bu bir oyun deyil. Çıxış yoxdur. Evə qayıtmaq yoxdur. Mənim də vəzifəm eyni idi.

Tom Hobs (Tom Hobbes) : O zaman niyə həqiqi dünyada Santiyaqonu aradan götürümlər?

Mayor Vaters (Watters) : Harada olduğunu bilmirlər. Haradan çıxıb-girdiyini. Bütün proqramı oğurladı.

Pinokyo (Pinocchio) : Əgər burada olsən, yox etdikləri bir virtual obraz olmayacaq, bu sən olacaqsan. **Həqiqi dünyada bir yerdə bir xəbərin üstündə yatan sənənin beynin, şüurun, başındır.**

Yuxarıdakı izahlarda da görüldüyü kimi Sərt Krallıq oyununa qoşulan kəslər, bir kompyuter oyunundakı kimi virtual görünüşləriylə olurlar. Həqiqi bədənləri isə, oyuna aid görünüşlərin kompyuterlər vasitəsilə beyinlərinə ötürüldüyü tamamilə fərqli məkanlardadır.

Məsələn, növbəti səhifədə orduda vəzifə alan İnga Fosa adındakı bir qadının bu virtual mühitə keçışı görünür. Fosa elektronik bir otaqda kürsüyə uzanır, başına xüsusi bir alət taxır və bədəninə yoxlanışdan keçməsiylə birlikdə simulyasiyaya keçışı təmin edir. Bir sonrakı kadrlarda isə özünü Sərt Krallıq oyununun içində Santiyaqo şəhərinin hökumət binasında tapır.

Aşağıdakı görünüşlərdə isə filmin baş rol oyunçularından Pinokyonun (Pinocchio), üzü yaralı şəkildə naqillərlə bağlanmış bədəni görünür. Ancaq Sərt Krallıq oyunu içərisində üzündə belə bir yara yoxdur. Bu nümunədən də aydın olacağı kimi, süni siqnallarla bir insanın xarici görünüşünü olduğundan çox fərqli qəbul etməsi mümkündür.

Bu mövzuyla əlaqədar olaraq kitablarımızda yer verdiyimiz bəzi şərhələr belədir:

İnsanların, gördüklərinin beyinlərində bir hissə olduğunu qavramalarını maneə törədən səbəblərdən biri də, bədənlerini də bu görünüşün içində görmələridir. "Mən bu otağın içində olduğuma görə, demək ki, bu otaq mənim beynimdə meydana gəlir" kimi səhv bir nəticəyə gəlirlər. Onları bu səhv nəticəyə gətirən yanımları isə öz bədənlərinin də bir görünüş olduğunu unutmalarıdır. Necə ki, ətrafımızda gördüyümüz hər şey beynimizdə yaranan bir görünüş isə, öz bədənimiz də eyni şəkildə beynimizdə yaranan bir görünüşdür. Məsələn, hal-hazırda oturduğunuz kürsüdə, boyuncauzdan

aşağıda qalan qisminizi görürsünüz. Bu görünüş də digərləri kimi eyni sistemlə meydana gəlir. Əlinizi ayağınızın üzərinə qoyduğunuzda bu toxunma hissi yenə beyninizdə meydana gəlir. Yəni siz hal-hazırda beyninizdə yaranan bədəninizi görür və bədəninizə toxunduğunuzu beyninizdə hiss edirsiniz.

Bədəniniz də beyninizdə bir görünüş olduğuna görə, otaqımı sizin içinizdədir yoxsa sizmi otağın içindəsiniz? Bu problemin doğru cavabının, "otaq sizin içinizdə" olduğu çox açıqdır və siz beyninizdəki otaq görünüşünün içindəki bədəninizin görünüşünü görürsünüz. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 56*)

Bir insan həqiqətdə evindəki divanında rahat şəkildə yatarkən, yuxusunda özünü bir döyüşün içində görə bilər. Hətta döyüşün bütün gərginliyini, qorxu və çaxnaşmasını son dərəcə həqiqi olaraq yaşaya bilər. O əsnada isə tək başına, səssiz və sakit bir yerdə yatır. Yuxusunda gördüyü son dərəcə inandırıcı görünüş və səslər isə beynində meydana gəlir. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 60*)

Bu yazıları oxuyarkən içində oturduğunuz sandığınız otağın da əslində içində deyilsiniz; əksinə otaq sizin içinizdədir. Bədəninizi görməyiniz, sizi otağın içində olduğunuza inandırır. Ancaq bunu unutmayın; bədəniniz də beyninizdə yaranan bir görünüşdür. (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 205*)

Zehnimizdəki görünüşlərin xarici dünyanın əslə olduğuna inanan insan aldanmış olar

Bir insan bir ağac gördüyündə, onun ağacın özü olduğunu düşünsə, özünü aldatmış olar. Çünki beynimizin xaricinə çıxıb ağacın əslinə çatmağımız heç bir zaman mümkün olmaz. Kitabda tez-tez dilə gətirdiyimiz kimi adamın təmasda olduğu ağac beynindəki elektrik siqnallarının şərhindən başqa bir şey deyildir. Bunu bir başqa tərəfdən belə bir nümunə ilə də açıqlaya bilərik:

Fiziki həqiqətin özü ilə təmasda olduğumuz şəklindəki fərziyyəimiz, bir kompyuter ekranındakı şəkilə verdiyimiz reaksiya ilə bənzər bir vəziyyətdir. Kompyuterin düymələrini hərəkət etdirdiyimizdə, ekrandakı oxu hərəkət etdirdiyimizi görürük. Əslində kompyuter əsas əməliyyat mərkəzinə bir məlumat dalğası göndərir. Bu məlumat dalğası oxun yeni mövqeyini ölçər və ekrandakı görünüşü yeniləyər. Köhnə kompyuterlərdə bir əmrin verilməsi və ekrandakı təsirlərinin görülməsi arasında nəzərə çarpan bir gecikmə var idi. Ancaq bu gün kompyuterlər olduqca sürət qazandığı üçün, saniyənin kiçik bir parçasında dəyişən görünüşü belə yenidən hesablaya bilirlər. Bu səbəbdən, kompyuter düymələrini hərəkət etdirməyimizlə ekrandakı oxun hərəkətindəki uyğunlaşma, bizə oxu hərəkət etdirdiyimiz hissini verir.

Gündəlik həyatdakı təcrübələrimiz də yuxarıdakı nümunəyə bənzər bir vəziyyətdir. Bir daşa vurmaq istədiyimizdə, ayağımızı hərəkət etdirmə istəyi bədənimizin əlaqədar bölgələrinə çatdırılır və ayağımız daş ilə görüşmək üzrə hərəkət edir. Beyin bədənin geri göndərdiyi məlumatları -məsələn, daşın sərtlik hissini, ayağımızda hiss etdiyimiz ağrını- alır və həqiqi bir görünüş təqdim etmək üzrə yeniləyər. Əslində eynilə kompyuterdə olduğu kimi bizim təcrübələrimizdə də bir gecikmə olur. Amma beynimizin

hisslərimizlə əlaqədar məlumatları şərh etməsi saniyənin beşdə biri qədər qısa bir müddətdə meydana gəlir. Bu səbəblə, bu gecikmənin fərqudə deyilik və fiziki dünya ilə birbaşa olaraq qarşılıqlı təsir halında olduğumuz kimi bir təəssürata qapılıq.

Əgər hər şey biləcəyimiz zehnimizdə reallaşan görünüşlərdən ibarətdirsə, hissələrimizin ardında fiziki bir həqiqət olduğundan necə əmin ola bilərik? Bu yalnız bir fərziyyə deyilmi? Bəli, bu yalnız bir fərziyyədir. Lakin isbatı heç bir şəkildə mümkün deyildir. Çünki fiziki bir dünyanın varlığına inananların əllərindəki tək dəlilləri yenə beyinlərində yaranan xəyallardır.

Təmasda olduğumuz maddənin əslilə təmasda olduğuna inananların vəziyyəti, virtual bir dünyada yaşayanların həqiqi olduğunu iddia etmək qədər məntiqsizdir. Necə ki, serial boyunca Pinokyo (Pinocchio) adlı obraz, Tom Hobsun (Tom Hobbes), ətrafındakı görünüşlər həqiqətmiş kimi hərəkət etməsinin məntiqsizliyini izah edir.

Filmin bir hissəsində Tom Hobs (Tom Hobbes) həqiqi həyatdakı nişanlısının virtual obraz olaraq surətinə rast gələr və heç bir həqiqəti olmayan bu virtual surəti qorumaq üçün, öz həyatını təhlükəyə atar. Eyni şəkildə çox sevdiyi iti həqiqi həyatdakının bir surəti olaraq oyunda mövcuddur və onu itirməmək üçün də dəfələrlə riskə girər.

Filmin bir başqa səhnəsində Tom Hobs (Tom Hobbes), oyunun döyüş təhsili üçün xüsusi hazırlanmış bir bölgəsində kiçik bir uşağa rast gələr. Uşağa şəfqət duyar, ona geri dönməsini, olduqları məkanın təhlükəli olduğunu deyər. Ancaq yanındakı əsgər Tom Hobsa (Tom Hobbes) uşağın yalnız kompyuter oyununun bir parçası olduğunu xatırladar və aralarında belə bir söhbət keçər:

Tom Hobs (Tom Hobbes) : Sən burada nə axtarırsan. Evinə geri dön. (kiçik uşağı xəbərdar edir)

Erik Somers (Eric Sommers) : O uşağa çox öyrəşmə.

Tom Hobs (Tom Hobbes) : Niyə öyrəşməyim?

Erik Somers (Eric Sommers) : Bax bunun oynandığını 100 dəfə gördüm. Uşaq bir dəfə belə 28-ci gündən sonrasını görə bilmədi.

Tom Hobs (Tom Hobbes) : Amma hələ də buradadır.

Erik Somers (Eric Sommers) : O sadəcə bir oyun fiqurudur. O sənin və mənim kimi deyil. Təkrar gəlib, burada ölsünlər deyə simulyasiya onları yenidən proqrama yükləyir.

Tom Hobs (Tom Hobbes) virtual bir dünyada olduğunu bildiyi və özünə davamlı olaraq təmasda olduğu virtual obrazların simulyasiyanın bir parçası olduqları xatırladıldığı halda, görünüşün həqiqətinə aldanaraq reaksiyalar verir. Məsələn, döyüşün qızıdığı bir anda düşmənlərdən saxlanmağa çalışarlarkən, düşmənlərin bölgəsinə doğru gedən uşağı görəncə özünü tuta bilməyərək onu qurtarmaq üçün canını təhlükəyə atar.

Pinokyo (Pinocchio) : Sən nə edirsən?

Tom Hobs (Tom Hobbes) : O yalnız bir uşaqdır.

Pinokyo (Pinocchio) : Sommersin bu yer haqqında dediklərini eşitdin. Heç bir şeyi dəyişdirə bilməzsən.

Tom Hobs (Tom Hobbes) : Mən buna inanmıram.

Bir başqa səhnədə isə yenə düşmənlərdən qaçdıqları bir zamanda uşağa atəş açıldığını görər. Kömək etmək üçün əlinə aldığı isə bədəni yox olar. Özünə daha əvvəl də xatırladıldığı kimi uşaq oyunun bir parçası olaraq vurulmuşdur və oyun yenidən təkrar başlanana qədər də oyuna daxil ola bilməyəcəkdir.

Yuxarıda filmdən verdiyimiz nümunələr əlaqədə olduğu dünyanın, beynindəki surəti olduğunu qəbul edə bilməyən kəslərin vəziyyətləri ilə bənzərdir. Əlbəttə, bizim yaşadığımız dünya bir film ilə müqayisə edilə biləcək şəkildə deyildir. Çünki bizim içində olduğumuz dünya bir kompyuter oyunu və ya texnoloji bir inkişaf ilə açıqlana bilməz. Dünyada yaşayan canlı-cansız bütün varlıqlarla birlikdə Uca Allah yaratmışdır və həyatımızın yaradılış məqsədini bizə Quranda belə açıqlamışdır:

**Mən, cinləri və insanları yalnız Mənə ibadət etsinlər deyə yaratdım.
(Zariyat surəsi, 56)**

Məhz bu səbəblə, biz həyatımız boyunca Allahın bizə əmr etdiklərini yerinə yetirməklə və Ona ibadət etməklə məsuluq.

Bəhs edilən filmlərlə olan bənzərlik isə həyatımızın texniki həqiqəti ilə əlaqədardır: "Gözümlə görürəm, qulağımla eşidirəm, elə isə yaşadığım dünya həqiqətdir" deyərək özünü aldadan bir çox insan, əslində bu sözlərini də beyinlərinin içindəki səssizlikdə deyir. Bu texniki həqiqətlər, bu gün hər hansı bir fiziologiya kitabında və ya lisey biologiya kitablarında belə ola biləcək son dərəcə açıq həqiqətlərdir. Görünüşün və hisslərin beyində necə meydana gəldiyi, bütün tibb fakültələrində təfərrüatlı şəkildə öyrədilir.

İnkişaf edən elmlə birlikdə fizika, kvant fizikası, psixologiya, nevrologiya, biologiya, tibb kimi elmlər bu həqiqətin texniki istiqamətlərini açıq şəkildə ortaya çıxarmışdır. Bu səbəbdən, bu gün, maddənin əslinə heç bir zaman çata bilməyəcəyimiz elmi bir həqiqətdir və xarici dünyanın əsliylə təmasda olduğunu iddia edən bir kimsə bu elmi həqiqətdən üz çevirir. İnsanın vəzifəsi isə, bu elmi həqiqətləri qəbul etmək və zehnimizdə yaşadığımız dünya içində Uca Allaha olan məsuliyyətlərimizi bilərək yaşamaqdır. Aşağıda bu mövzu ilə əlaqədar kitablarımızdakı şərhərdən bir qismi yer alır:

... maddi dünyanın hisslərimizdən meydana gəldiyi həqiqəti, imtahanın sirrini ortadan qaldırmaz. Maddə, hiss olsa da və ya əsli zehnimizin xaricində mövcud olsa da, Allahın haram etdikləri haram, halal etdikləri isə halaldır. Məsələn, Allah donuz ətini haram etmişdir. "Donuz necə olsa beynimdə gördüyüm bir görünüşdür" deyərək bu heyvanın ətini yeməyin, böyük bir səmimiyyətsizlik və ağılsızlıq olacağı açıqdır və ya, "qarşımdakı insanların hamısı əslində zehnimdə yaranan görünüşlərdir, bunlara yalan danışsam heç bir şey olmaz" demək də, Allahdan qorxan və bu həqiqəti lazımı kimi qavrayan bir insanın edəcəyi bir şey deyildir. Bu, Allahın bütün sərhədləri, əmr və qadağanları üçün məqbudur... Allah, bütün dünyanı hisslər məcmusu olaraq yaratmışdır, ancaq bizləri bu hisslər içində Quranda bildirdiklərindən məsul tutmuşdur. *(Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 207-208)*

... Səmimi düşünən bir insan çox açıq şəkildə görəcək ki, imtahan üçün maddənin olması şərt deyil. Allah, imtahan mühitini görünüş aləmi içində yaratmışdır. Bir insanın namaz qılması, halala və harama diqqət yetirməsi üçün maddənin olması lazım olduğunu irəli sürənlərin heç bir səbəbləri yoxdur. Ayrıca, əhəmiyyətli olan ruhdur. Axirətdə cəzalandırılan və ya cənnət nemətləri ilə ruzi verilən də ruhdur. Allahın imtahan etdiyi varlıq da insanın ruhudur. Bu səbəbdən, maddənin beynimizdəki bir xəyal olduğu həqiqəti halal və haramların tətbiq olunmasını və ibadətlərin yerinə yetirilməsinə qətiliklə maneə törətməz. *(Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 208)*

Bəzi kəslər tarixdə maddənin həqiqəti mövzusunu qavramışlar ancaq Allaha olan imanları və Quranı qavrayışları zəif olduğu üçün azğın inanclar çıxarmışlar. "Hər şey necə olsa xəyaldır, o zaman ibadətlərə nə ehtiyac var" deyənlər olmuşdur. Bunlar son dərəcə azğın və cahil fikirlərdir. Hər şeyin Allahın bizə göstərdiyi bir görünüş olduğu doğrudur. Ancaq, Allahın bizləri Qurandan məsul tutduğu da qəti bir həqiqətdir. Bizim vəzifəmiz Allahın əmr və qadağanlarına böyük bir dəqiqliklə əməl etməkdir. *(Hayalin Digər Adı Madde, səh. 215)*

Allah, bizi bir hisslər dünyasında yaşatsa da, bizə, bu dünyanı müəyyən səbəblərə bağlı kimi göstərir. Məsələn, biz acanda, "necə olsa xəyaldır, bir şey olmaz" demərik, yemək yeyərik. Yemədiyimiz təqdirdə zəifləyər və bir müddət sonra həyatımızı itirə bilərik. Allah dilədiyi zaman, dilədiyi adam üçün, dilədiyi şeyi vəsilə edib bu səbəbləri ortadan qaldıra bilər. Biz bunu bilmərik. Ancaq, bu çox əhəmiyyətli bir həqiqətdir: Allah bizi Quranın hamısından məsul tutmuşdur və biz Qurandakı ibadətləri və saleh əməlləri yerinə yetirə bilmək üçün bu səbəblər dairəsində yaşamaq məcburiyyətindəyik... *(Hayalin Digər Adı Madde, səh. 221)*

Nəticə olaraq, insanın ilk növbədə Allahın Quranda ona verdiyi məsuliyyətləri vicdanı ilə qənaəti gələne qədər tətbiq etməsi və yerinə yetirməsi lazımdır. Maddənin həqiqətini bilmək və dünyaya, bu həqiqətə görə bir dünyagörüşü əldə etmək isə, insanın Allah rızası üçün etdiyi bu söylərini daha da gücləndirər, qərarlılığını qat-qat artırır. *(Hayalin Digər Adı Madde, səh.222)*

Başlanğıcı və sonu müəyyən edilmiş bir filmi izləmək

Daha əvvəlki bir hissədə zamanın nisbi olduğuna, qəbul edənə görə dəyişənlik göstərən, sabit olmayan bir anlayış olduğuna toxunmuşduq. Bu həqiqətin bilinməsi, qədər mövzusunun qavranması baxımından da çox əhəmiyyətlidir. Çünki qədər, Allahın keçmiş və gələcək bütün hadisələri "tək bir an" içində yaratmış olmasıdır. Bu da, Allah Qatında kainatın yaradılış anından qiyamətə qədər olan hər hadisənin yaşanmış və bitmiş olması deməkdir.

İnsanların əksəriyyəti, Allahın hələ yaşanmamış hadisələri əvvəldən necə bildiyini, Allah Qatında keçmiş və gələcək bütün hadisələrin necə yaşanıb bitdiyini və qədərini həqiqətini heç cür qavraya bilməzlər. Halbuki, "yaşanmamış hadisələr" bizə görə yaşanmamış hadisələrdir. Çünki biz Allahın yaratdığı zamana bağlı olaraq həyatımızı

davam etdiririk və yaddaşımıza verilən məlumatlar olmadan heç bir şey bilmərik. Allah isə zamana və məkana tabe deyil, onsuz da bunların hamısını yoxdan yaradan Özüdür. Bu səbəblə, Allah üçün keçmiş, gələcək və indi hamısı birdir və hamısı olub bitmişdir.

Keçmiş və gələcəyin həqiqətdə Allah Qatında yaradılmış və yaşanmış olaraq gizli və planlı hadisələr olmaları bizə çox əhəmiyyətli bir həqiqəti göstərir: Hər insan qeyd-şertsiz qədərinə təslim olmuşdur. İnsan necə keçmişini dəyişdirə bilməzsə, gələcəyini də dəyişdirə bilməz. Çünki keçmiş kimi gələcəyi də yaşamışdır; gələcəyindəki bütün hadisələr, nə vaxt, harada, nə yemək yeyəcəyi, kiminlə nə danışacağı, nə qədər pul qazanacağı, hansı xəstəliklərə tutulacağı, nəhayət nə vaxt, necə, harada öləcəyi hamısı müəyyəndir və bunları dəyişdirə bilməz. Çünki bunlar onsuz da Allah Qatında, Allahın elmində yaşamış olaraq vardır. Sadəcə bunların məlumatı hələ insanın öz yaddaşına verilməmişdir.

Bu səbəbdən, başlarına gələn hadisələrə kədərlənən, əsəbiləşən, qışqıraraq çığıranlar, gələcəyi üçün narahat olanlar, hirsələnənlər əslində özlərini boş yerə üzürlər. Çünki necə olacağından narahatlıq və qorxu duyduqları gələcəkləri, onsuz da yaşamışdır və nə edərlərsə etsinlər bunları dəyişdirmə imkanları yoxdur.

Sərt Krallıq filminin bir hissəsindəki II Dünya müharibəsi ilə əlaqədar səhnələr də, bu mövzunun başa düşülməsinə köməkçi ola bilər. Filmin bu hissəsində filmin baş rol oyunçuları meşəlik sahədə gəzərlərkən, kompyuter oyunundakı bir səhvdən ötürülmə, özlərini bir anda davamlı olaraq təkrar edən bir döyüş simulyasiyasında görürlər.

Tom Hobs (Tom Hobbes) : O da nə idi elə? Proqram səhvimi?

Oyunun bu qisminə II Dünya müharibəsindəki Ardenes Meydan müharibəsi canlandırılır. Bir körpünün iki başında olan Alman və Amerikan ordularının kiçik qabaqcıl birlikləri arasındakı döyüş, 1 aydan çox davam edən bir mühasirə mübarizəsini təmsil edir.

Tom Hobs (Tom Hobbes) : Oradakı körpüdür. Mən zabit məktəbindəyərkən II Dünya müharibəsindəki Ardenes Meydan müharibəsini araşdırmışdıq. Alman və Amerikan ordularının iki kiçik qabaqcıl birliyi arasında, Belçika Hottendə mühasirə vardı. 1 aydan çox davam etdi. Bu körpünün eyni körpü olduğuna and içə bilərəm.

Pinokyo (Pinocchio) : Bu bir qarşıdurma simulyasiyasıdır.

Tom Hobs (Tom Hobbes) : Bir nədir?

Pinokyo (Pinocchio) : Virtual Vuruşma Simulyasiyasıdır. Sərt Krallıq proqramının beta testini edərkən köhnə döyüş ssenarisi yüklənilər: Pork Çop Hil (Pork Chop Hill), Pikets Çarg (Pickets Charge) kimi.

Tom Hobs (Tom Hobbes) : O zaman, bu da bir başqa oyundur.

Pinokyo (Pinocchio) : Bu bir döyüş yerində təhsil proqramıdır. Sərt Krallığın əsas inkişaf səbəbidir.

Tom Hobs (Tom Hobbes) : Bu hələ də burada nə axtarır?

Pinokyo (Pinocchio) : Kim bilir? Ehtimalla gözdən qaçmışdır. Həqiqi dünyada biri "sil" düyməsinə basmağı unutmuşdur.

Özlərini fərqli bir zamanda gören filmin qəhrəmanları bir alman əsgəri tərəfindən öldürüləcəkləri vaxt, amerikalı bir əsgər qrupu onları qurtarır. Ancaq zaman fərqi

dolayı fərqli mövzulardan bəhs etdikləri üçün amerikan əsgərləri tərəfindən casus zənn edilərək əsir alınırlar.

Filmin ilk səhnələrində Erik Somers (Eric Sommers) adıyla xatırlanan və həqiqi dünyada varlığı olan bir əsgərin partlamalar qarşısındakı soyuqqanlılığı diqqəti çəkir. Bura davamlı təkrarlanan bir döyüş təhsili simulyasiyası olduğu üçün hər şey proqramlaşdırıldığı şəkildə inkişaf edir. Bunun şüurunda olan əsgər yerə yatır, 3-ə qədər saydığında yanına bir əl bombası düşür, o da bombanı götürərək sığınacağına xaricinə atır. Ardınca, çayını içməyə davam edir. Qısacası, hər şey proqramın bir parçası olaraq inkişaf etdiyi və oyun davamlı olaraq əvvələ qayıdıb eyni hadisələri eyni şəkildə təkrar etdiyi üçün əsgər qarşিদurma altındaykən belə sakitliyini qoruyur.

Erik Somers (Eric Sommers) : Üç... iki... bir.

(Bombanı götürüb kənara atır, sonra da çayı götürüb davam edir.)

Erik Somers (Eric Sommers) : Əl bombası.

Erik Somers (Eric Sommers) adlı bu əsgər də, filmin qəhrəmanları olan Tom Hobs (Tom Hobbes) və Pinokyo (Pinocchio) kimi həqiqi dünyada kompyuterlərə bağlanaraq oyuna daxil edilmiş bir adamdır. Bu səbəbdən, o da yaşadıkları zaman və məkanın həqiqət olmadığını bilir. Lakin oyunun bu hissəsindən bir çıxış yolu tapa bilməmişdir və bura ilk dəfə gələn Tom Hobs (Tom Hobbes) və Pinokyoya (Pinocchio) 4 km²-lik bu döyüş sahəsində olan hadisələrin həmişə proqramlaşdırıldığı kimi inkişaf etdiyini deyər. Məsələn, mühasirəyə almanın hər dəfə 34 gün, qarşı hücumun 28 gün davam etməsi, əsgər batalyonundakıların hansı gün və hansı hadisəylə öləcəyinin müəyyən olması kimi.

Filmin bu qisimləri, qədər mövzusunun başa düşülməsi baxımından açıqlayıcı bir nümunədir. Bir insan, bütün həyatını bir film lenti olaraq düşünsə, biz bu lenti video kasetdən seyr edər kimi seyr edərək və kaseti irəli çəkmək kimi bir imkanımız yoxdur. Kaseti dəfələrlə seyr etsək də əvvəldən hazır olan bu filmin heç bir ayrıntısını dəyişdirə bilmərik. Bizə dəyişdirəmişik kimi gələn anlar da əslində filmin əvvəldən təyin olunmuş anlarıdır.

Ancaq bu filmi bütün təfərrüatlarıyla təsbit etmiş, yaratmış olan və həqiqət hissi ilə yaşadan Allahdır və bu film lentinin hamısını eyni anda görür və bilir. Biz necə bir cədvəlin əvvəlini, ortasını və sonunu bir dəfədə görə bilirsək, Allah bizim bağlı olduğumuz zamanı əvvəldən sonuna qədər tək bir an olaraq ehtiva etmişdir. İnsanlar isə yalnız zamanı gəlincə bu hadisələri yaşayıb, Allahın onlar üçün yaratdığı qədərə şahid olurlar. Bu, dünya üzərindəki bütün insanların qədərləri üçün bu şəkildədir.

... Allah, bizə hadisələri müəyyən bir ardıcılıqla, kiçikdən böyüyə doğru axacaq şəkildə, sanki keçmişdən gələcəyə axan bir zaman varmış kimi hiss etdirdiyi üçün, bizə gələcəyimizlə əlaqədar hadisələri bildirməz, bunların məlumatını yaddaşımıza verməz. Gələcək bizim yaddaşımızda yoxdur, ancaq Allahın sonsuz hafizəsində, bütün insanların keçmişləri və gələcəkləri vardır. Bu, daha əvvəl də ifadə edildiyi kimi, bir insanın həyatını, onsuz da mövcud olan bir filmdən izləməsi kimidir. Film, onsuz da çəkilmiş və bitmişdir. Ancaq, bu filmi irəli çəkə bilməyən insan, kadrları tək-tək seyr

etdikcə həyatını görər. Hələ seyr etmədiyi kadrların isə gələcəyi olduğunu zənn edərək yanılır. *(Hayalin Diğər Adı: Madde, səh. 142)*

... qədərə iman edən bir insan, başına gələn heç bir hadisədən ötəri kədərlənməz, ümitsizliyə qapılmaz. Əksinə, son dərəcə təvəkküllü, təslimiyyətli və həmişə rahat olar... İnsanın qarşılaşdığı çətinliklər də, əldə etdiyi müvəffəqiyyət və zənginliklər də Allahın təqdiri ilədir. Bunların hamısı Rəbbimizin insanları sınamaq üçün qədərlərində əvvəldən təyin etdiyi hadisələrdir... Sadəcə insanların deyil, bütün canlıların, əşyanın, günəşin, ayın, dağların, ağacların, hər varlığın Allah qatında təyin olunmuş bir qədəri vardır. *(Hayalin Diğər Adı: Madde, səh. 148)*

... hər anı Allahın qatında yaşamış, görülmüş və hələ də Allahın elmində hazır olan bir həyat üçün narahat olmaq, qorxu duymaq, kədərlənmək böyük bir qəflətdir... Əslində hər insan onsuz da Allaha təslim olmuş və boyun əymiş olaraq yaradılmışdır. Çünki istəsə də, istəməsə də Allahın özü üçün yaratdığı qədərə boyun əyərək yaşayar... Allaha təslim olan, Allahın yaratdığı qədərin özü üçün ən xeyirlisi olduğunu bilən bir insanı üzəcək, qorxudacaq, narahat edəcək heç bir şey yoxdur. Bu insan, əlindən gələn hər səyi göstərər, ancaq bu səyin də qədərində olduğunu, nə edərsə etsin qədərində yazılı olanları dəyişdirməyə güc çatdıra bilməyəcəyini bilər.

Mömin, Allahın yaratdığı qədərə təslim olacaq, bununla bərabər qarşılaşdığı hadisələr qarşısında əlindən gəldiyincə səbəblərə sarılacaq, tədbir görəcək, hadisələri xeyirə yönləndirmək üçün çalışacaq, amma bütün bunların qədər daxilində reallaşdığı və Allahın ən xeyirlisini əvvəldən təqdir etdiyinin şüuru və rahatlığı içində olacaqdır. *(Hayalin Diğər Adı: Madde, səh. 150-151)*

Ağrı, acı kimi hisslər də beyninizdəki hisslərin şərhindən başqa bir şey deyildir

Filmin qəhrəmanlarından Tom Hobs (Tom Hobbes) bir toplama düşərgəsinin əməkdaşları tərəfindən tutulur və taxta-şalban işlərində işlədilmək üçün düşərgədə həbs edilir. Burada anasının virtual dünyadakı surətinə rast gəlir. Anasının ölmək üzrə olan bir xərcəng xəstəsi olduğunu öyrəndiyində, gördüyü görünüşlərin virtual bir həqiqət olduğunu unudaraq, ona kömək etməyə çalışır. Yoldaşı Pinocchio da düşərgədəki mühafizəçilər tərəfindən yaralanmışdır. Tom Hobbes ona planlarından bəhs etdiyi aralarında belə bir danışmaq keçir:

Tom Hobs (Tom Hobbes) : Özünü necə hiss edirsən?

Pinokyo (Pinocchio) : Əgər bunlar həqiqi deyilsə, necə bu qədər ağrıya bilər?...

Tom Hobs (Tom Hobbes) : Buradan çıxmaq məcburiyyətindəyik... Mövzu bundan daha mürəkkəbdir.

Pinokyo (Pinocchio) : Necə yəni?

Tom Hobs (Tom Hobbes) : Anamı tapdım. O buradadır.

Pinokyo (Pinocchio) : Anamı?

Pinokyo (Pinocchio) : Hobbes. Burada bir çox insana rast gəldim. Həqiqi dünyada tanıdığım insanlara.

Tom Hobs (Tom Hobbes) : O mənim anamdır.

Pinokyo (Pinocchio) : Xeyr. **Yalnız onun kimi görünür. Dünyadakı hər kəsin burada bir surəti vardır. Hər şey belə qurulmuşdur. Amma onlar yalnız virtual simvol faylları, həqiqi insanlar deyil.**

Tom Hobs (Tom Hobbes) : **Məni tanıdı. Mənim kim olduğumu bilir.**

Pinokyo (Pinocchio) : **Bilmir, o sadəcə bir oyunun parçasıdır. Sənə nə olduğunu bilmir. Bütün bunların həqiqi olduğunu zənn edir.**

Tom Hobs (Tom Hobbes) : Ağrı çəkir. Bu sənin hiss etdiyindən fərqlidir?

Filmin bu qismində görüldüyü kimi, filmin qəhrəmanları həqiqətdə bir yataqda uzanmış olmalarına baxmayaraq, özlərini yaralanmış, ağrı hiss edərkən görürlər. Bu ağrının həqiqəti ilə eyni olduğunu düşünürlər. Amma əslində bu hisslər onlara süni olaraq verilir.

Əsərlərimizdə də insanların duyduqları hisslər səbəbiylə, -məsələn, şiddətli bir ağrı, qorxu və s.- maddənin əsli ilə təmasda olduqlarını zənn etdikləri izah edilir. Amma əslində bu bir yanılmadır. İnsan heç bir zaman maddənin əsli ilə təmasda ola bilməz. Bu mövzu ilə əlaqədar kitablarımızdakı qeydlərdən bir qismi belədir:

Bir insan əlini kəsdiyində hiss etdiyi ağrı, nəmlilik, sızıltı hissi də beynində meydana gəlir. Eynilə insan, yuxusunda da əlini kəsdiyini görə bilər və eyni hissləri yuxusunda da yaşaya bilər. Halbuki, yuxusunda yalnız bir xəyal görür, ortada nə bir bıçaq, nə də qanayan bir yara var. O halda ağrı hissi, bütün həyatımızı beynimizin içində bir görünüş olaraq gördüyümüz həqiqətini dəyişdirmir. (*Hayalin digər Adı: Madde, səh. 182*)

... sadəcə görmə deyil, toxunma, zərbə, sərtlik, ağrı, istilik, soyuqluq, nəmlilik kimi bütün hisslər, eynilə görmə kimi insanın beynində yaranan hisslərdir. Məsələn, avtobusa minmək üçün avtobusun qapısının soyuq metalını əlində hiss edən bir insan, əslində bu "soyuq metal hissini" beynində hiss edir. Bu çox açıq və bilinən bir həqiqətdir. Toxunma duyğusu, daha əvvəl də ifadə edildiyi kimi, bir insanın -məsələn, barmaqlarından gələn sinir xəbərdarlıqlarının- beyninin müəyyən bir nöqtəsində meydana gətirdiyi bir hissdir. Hiss edən barmaqlarımız deyil. İnsanlar bunu elmi olaraq da açıqlandığı üçün qəbul edirlər. Ancaq, mövzu avtobusun qapısını tutmaqda deyil, avtobusun insanı vurması hadisəsi olunca, yəni bu toxunma hissi daha şiddətli və ağrı verici olunca, bu həqiqətin məqbul olmadığını sanırlar. Halbuki, ağrı və ya zərbə də beynində hiss edilir. Avtobusun vurduğu bir insan zərbənin şiddətini və bütün ağrısını beynində hiss edir.

... **İnsan yuxusunda da özünü avtobus vurduğunu, qəzadan sonra gözünü xəstəxanada açdığını, əməliyyata alındığını, həkimlərin söhbətlərini, ailəsinin təlaşla xəstəxanaya gəlişini, şikəst qaldığını və ya canının çox yandığını görə bilər. Yuxusunda yaşadığı bütün bu hadisələrin görünüşlərini, səslərini, sərtlik hissini, ağrını, işığı, xəstəxanadakı rəngləri, hər cür hissi çox aydın və dəqiq hesab edir və bunların hamısı həqiqi həyatdakılar qədər**

təbii və inandırıcıdır. O an, yuxunun içindəki biri ona yuxu gördüyünü, gördüklərinin bir xəyal olduğunu ona desə inanmaz. Halbuki, gördüklərinin hamısı bir xəyaldır və nə avtobusun, nə xəstəxananın, nə də yuxusunda gördüyü bədəninin xarici dünyada maddi qarşılığı yoxdur. Yuxusunda gördüyü bədənin və avtobusun maddi qarşılıqları olmamasına baxmayaraq, "həqiqi bir bədəne" "həqiqi bir avtobus" vurmuş kimi hiss edər.

... Sürətli bir zərbə, can ağrıdan itin dişləri, şiddətli bir sillə, maddənin əsli ilə təmasda olduğunuzun dəlili deyildirlər. Çünki bəhs edildiyi kimi bunların eynisini yuxunuzda da, maddi qarşılıqları olmadığı halda yaşaya bilərsiniz. Ayrıca, bir hissənin şiddətli olması, o hissənin beyində meydana gəldiyi həqiqətini də dəyişdirmir. Bu, elmi olaraq isbatı olan çox açıq bir həqiqətdir. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh.176-178*)

... çətinliklər, sıxıntılar, qorxu meydana gətirən hadisələr də insanın beyində meydana gələn xəyallardır. Gördüyü görünüşlərin həqiqi tərəfini bilən bir insan, yaşadığı sıxıntıdan ötəri çətinlik duymaz, bunlardan şikayət etməz və ya ən təcavüzkar və təhlükəli düşmənin qarşısında belə, beyindəki xəyallarla qarşı-qarşıya olduğunu bilərək qorxu və ümitsizliyə qapılmaz. Hər birinin Allahın meydana gətirdiyi görünüşlər olduğunu və Allahın bunları hikmətlə yaratdığını bilir. Hər nə ilə qarşılaşsın, Rəbbimizə olan təslimiyyət və etibarın verdiyi bir rahatlıq yaşayar. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 117-118*)

VANİL SƏMA (VANILLA SKY)

Vanil Səma adlı filmdə, insanın yaşadığı hadisələrdən nəyin yuxu, nəyin həqiqi həyat olduğu mövzusunda yaşaya biləcəyi tərəddüdə diqqət çəkilir. Həm filmin qəhrəmanı, həm də tamaşaçılar film boyunca bu mövzuda ciddi bir qəarsızlığa düşürlər. Filmin baş rol oyunçusu Devid Eym (David Aames) ətrafındakı kəslərin ideal olaraq gördükləri dəbdəbəli bir həyata malikdir. Atasının ölümündən sonra özünə miras qalan böyük bir nəşriyyat şirkətinin başçısıdır. İstər fiziki görünüşü, istər maddi mövqeyi, istərsə də ictimai çevrəsi baxımından ətrafındakı hər kəsin qibtə etdiyi bir həyatı yaşayır.

Ancaq bir gün, keçirdiyi bir yol qəzası nəticəsində üzü parçalanır və aktiv həyatı sona çatır. Bir anda köhnə dostlarından kimsəni ətrafında görməz. Özünü tək və bədbəxt hiss etdiyi belə bir dövrdə, geridə qalan həyatını "oyaq yuxu" (lucid dream) deyilən gözəl xəyallarla yaşatmaları üçün bir şirkətlə razılaşma imzalayır. Beləcə, bu adamın zəhnində istədiyi yaşda, istədiyi fiziki görünüşlə, istədiyi kəslərlə süni bir həyat yaşadılır. Ancaq eynilə bir yuxuda olduğu kimi adam özünə izlətdirilənlərin bir xəyal olduğunun fərqiində olmadan, həqiqi bir həyat yaşadığı təəssüratına qapılır.

Yuxu həqiqidir, yoxsa həyat?

Yuxunuzdakı hadisələr tamamilə sizin nəzarətiniz xaricində inkişaf edir. Nə yeri, nə zamanı, nə də ssenarini siz təyin edərsiniz. Yuxunuzun bir yerlərində özünüzü birdən bəzi hadisələrin içində görərsiniz. Dəyişik məntiq hörgüləri, qarışıq təbiət qanunlarıyla qarşı-qarşıya qalmanıza baxmayaraq bunların bir çoxu sizə qəribə gəlməz. Həqiqətdə nə əliniz, nə gözünüz, nə də görülüb-tutulacaq bir şey olmadığı halda, ətrafınızdakı hər şey sizin üçün həqiqi, əllə tutulan, gözlə görülən şeylərdir.

Yaxşı bu anda həqiqət olaraq qəbul etdiyimiz həyatımızı yuxulardan ayıran nədir? Həqiqi həyatın davamlı olub, "yuxunun kəsik-kəsik olması" ya da "yuxuda fərqli səbəb-nəticə əlaqələrinin olması" deyirsinizsə, bunlar təməldə əhəmiyyətli fərqlər deyildir. Çünki hər iki həyat da beyinin içində meydana gəlir. Yuxu əsnasında həqiqi olmayan bir dünyada rahatlıqla yaşaya biliriksə, eyni vəziyyət, yaşadığımız dünya üçün də məqbul ola bilər. Yuxudan oyandıığımızda həqiqi həyat dediyimiz daha uzun bir yuxuya başladığımızı düşünməyimizə maneə olan heç bir məntiqli səbəb yoxdur.

Necə ki, "Vanil Səma" adlı filmdə də, hər insanın yaşaya biləcəyi bu ziddiyyət ssenaridə işlənən əsas mövzu olmuşdur. Məsələn, filmin ilk səhnələrində baş rol oyunçusu Devid, elektron saatının "gözlərini aç, gözlərini aç" şəklindəki zəngilə oyanır. Saatının 9:05 olduğunu gördükdən sonra, üzünü yuyar və aynada özünə baxaraq saçından bir tel qoparar. Daha sonra işinə getmək üçün avtomobiliylə yola çıxar. Ancaq hər gün keçdiyi izdihamlı Nyu York küçələrini o səhər boş olaraq görür. Binalar,

avtomobillər hər şey yerli-yerində olmasına baxmayaraq ətrafda heç bir insan yoxdur. Tam bu vəziyyətin qorxusunu yaşayarkən, saatının "gözlərini aç, gözlərini aç" zəngilə yenidən oyanar. Yuxusunda xəyal etdiklərini bu dəfə həqiqi həyatında edir. Saatına baxar, 9:05 olduğunu görər, üzünü yuyar, aynada özünə baxar və eynilə yuxusunda etdiyi kimi saçından bir tel qoparar. Sonra da avtomobilinə minərək işə getmək üçün yola çıxar. Yuxusundan tək fərq isə şəhərin küçələrində insanların olmasıdır.

Filmin yandakı kadrlarında görüldüyü kimi yuxuda da adamın özünü həqiqi həyatda etdiklərini edərkən görməsi, hətta bunların həqiqiliyindən heç şübhə etməməsi mümkündür.

Bu mövzu ilə əlaqədar kitablarımızda yer alan izahlardan bir qismi belədir:

İnsan, yuxusunda çox həqiqi hadisələr yaşaya bilir. Pillekəndən diyirlənib ayağını sındıra bilir, ciddi bir yol qəzası keçirə bilir, bir avtobusun altında qala bilir, acdığına bir tort yeyib doya bilir. Gündəlik həyatda rast gəlinən hadisələrin bənzərləri yuxuda da eyni inandırıcılıqla, eyni hisslərlə yaşanır. Yuxusunda özünü avtobusun vurduğunu gören adam yenə yuxusunda, qəza etdikdən sonra gözünü xəstəxanada açır; şikəst qaldığını anlayır, amma əslində bu bir yuxudur... Yuxusunda yaşadığı bütün bu hadisələrin görünüşlərini, səslərini, sərtlik hissini, ağrını, işığı, rəngləri, hər cür hissi çox aydın bir şəkildə duyur. Yuxuda təmasda olduğu hissələrin hamısı həqiqi həyatdakı qədər təbiidir. Yuxusunda yediyi bir tort hissələrdən ibarət olmasına baxmayaraq adamı doyurur. Çünki doymaq da bir hissdir. Halbuki, həqiqətdə o anda adam yataqda uzanmış vəziyyətdədir. Ortada nə pillekən, nə yol hərəkəti, nə avtobus, nə də tort var. Yuxudakı adam, xarici dünyada qarşılıqları olmayan qəbul və hissələri yaşayır və görür. Yuxuda, "xarici dünya"da heç bir maddi qarşılığı olmayan hadisələrin yaşanması, görülməsi, hiss edilməsi, "xarici dünya"nın tamamilə hissələrdən meydana gəldiyini çox dəqiq şəkildə ortaya qoyur. (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 218; Zamansızlık ve Kader Gerçeği, səh. 39*)

İnsan bir itin hücumuna məruz qalsa da, bütün bunları beynində gördüyü həqiqəti dəyişməz. Çünki insan eyni hadisəni yuxusunda da bütün həqiqəti ilə görə bilər, eyni həyəcan və qorxunu yuxusunda da yaşaya bilər. (*Hayalin digər Adı: Madde, səh. 178*)

Filmin bir başqa səhnəsində Devid, dostu Sofyaya gördüyü yuxulardan necə təsirləndiyini belə izah edir:

Devid (David) : Necə izah etsəm, çox qorxunc bir yuxu gördüm... Aşağı avtomobilinə enirəm, dostum vardı... orada və yanıma gəldi... Qorxunc bir şəkildə avtomobili sürürdü. O kədərliydi, necə izah etsəm... avtomobili körpüyə doğru sürdü...

Sofya (Sofia) : O anda işə gedəcəkdin?

Devid (David) : Ola bilər. Sonra qolum və üzüm parça-parça olmuşdu. Amma daha da pisi... oyana bilmirəm...

Devid (David) : Yuxularım mənimlə zalım zarafatlar edirdi. Məni incidirlər. Bəzən yuxularımdan həqiqətə oyanmaq istədiyim də olurdu. Amma təkrar yuxuma geri dönə bilmirdim. Edə bilmirəm. Yuxularım hər zaman gözəl olmazdı...

Nəyin həqiqət, nəyin yuxu olduğu mövzusunda yaşanan ziddiyyətlərin əsas səbəbi, hər ikisində də seyr edilən həyatların zehində meydana gəlməsidir. Həqiqət

olaraq adlandırdığımız həyatımız da kitab boyunca açıqlandığı kimi, beynə çatan elektrik siqnallarının meydana gətirdiyi təsirdən başqa bir şey deyildir və yaşadığımızın bizə həqiqi olaraq hiss etdirilməsi də heç bir zaman bir ölçü deyildir. Biz yalnız hissələrimizin beynimizdəki şərtləriylə təmasda olarıq və kənarında bu hissələrimizin maddi qarşılıqlarının olub-olmadığından əsla əmin ola bilmərik. Eynilə yuxularımızda olduğu kimi...

Yuxu ilə əlaqədar bir nümunə mövzunu daha yaxşı açıqlayacaqdır. İndiyə qədər olan izahatımıza uyğun olaraq beynimizin içində bir yuxu seyr etdiyimizi düşünək. Yuxuda xəyali bir bədənimiz olacaqdır. Xəyali bir qolumuz, xəyali bir bədənimiz, xəyali bir gözüümüz və xəyali bir beynimiz. Yuxu əsnasında bizə "harada görürsən?" kimi bir sual gəlsə verəcəyimiz cavab "beynimdə görürəm" olacaqdır. Amma ortada həqiqi bir beyin yoxdur. Yalnız xəyali bir bədən, xəyali bir kəllə və xəyali bir beyin vardır. Yuxunuzdakı görünüşü görə iradə isə, yuxudakı xəyali beyin deyil, ondan daha "irəlidə" olan bir varlıqdır.

Yuxudakı mühitlə həqiqi həyat dediyimiz mühit arasında hər hansı bir fiziki fərq olmadığını bilirik. Elə isə, bizə həqiqi həyat dediyimiz mühidə, "harada görürsən?" sualı soruşulduğunda da yuxarıdakı nümunədəki kimi "beynimdə" cavabını vermənin bir mənası yoxdur. Hər iki vəziyyətdə də görə və qəbul edən iradə, bir ət parçası xüsusiyyətindəki beyin deyildir.

Beyini analiz etdiyimizdə qarşımıza, digər canlı orqanlarda da olan zülal və yağ molekulları kimi molekullardan daha fərqli bir maddə çıxmaz. Yəni beyin dediyimiz ət parçasında, görünüşləri seyr edərək şərh edəcək, şüuru meydana gətirəcək, qısacası "mən" dediyimiz şeyi yarada biləcək bir şey yoxdur. (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 208-209*)

Bir sonrakı səhifədəki səhnədə isə filmin baş rol oyunçusu Devid həkimlə danışarkən, həkimi ona xəyal və həqiqəti ayıra bilib-bilmədiyini soruşar. Devid əvvəl özündən çox əmin olaraq ayıra bildiyini deyər. Lakin keçmişinə aid yaddaşındakı xatirələri xatırlamağa çalışdıqca, ən sonunda qərarlılığa düşərək həqiqəti ayıra bilmədiyini deyər. Üstəlik, filmin qəhrəmanı bütün bu söhbətləri edərkən də özünə izlətdirilən xəyali bir dünyaya içində yaşayır.

Həkim : Kim idi o restorandakı adam? Kim idi o?

Devid (David) : Bilmirəm.

Həkim : **Xəyal və həqiqəti ayıra bilirsənmi?**

Devid (David) : Təbii ki? Bəs sən?

Həkim : Bunu düşün, hansı razılaşma imzaladığını yaxşıca düşün. İmzaladınmı?

Devid (David) : Bir imza xatırlayıram.

Həkim : Restorandakı adam da orada idimi? Bir müqavimət hiss edə bilərsən, amma cavab başının içindədir.

Devid (David) : Bəli var. (Bu zaman imzaladığı kağız və texniki xidmət əməkdaşı bir an yaddaşında canlanır.)

Həkim : Yaxşı. Alley kim?

Devid (David) : **Mən nəyin həqiqi olduğunu bilmirəm.**

Filmin yuxarıdakı hissələrinin də düşündürdüyü kimi insan gördüyü görünüşlərin həqiqətinə qapılaraq xəyali bir dünyanı həqiqi zənn edərək yaşaya bilər. Filmdə özünə göstərilən süni yuxular içində yaşayan Devid, əvvəllər yaşadıklarının həqiqətinə səmimi olaraq inanır. Bu vəziyyət bir çox insanın bu anda yaşadığı həyat üçün də məqbuldur. Çünki insanlar təmasda olduqları görünüşlərin, səslərin ya da hissələrin əsilləri olduqlarını iddia edirlər. Halbuki, bütün bunlar zehinlərindəki surətlər, yəni əsillərinə heç bir zaman çata bilməyəcəkləri xəyallardır.

Kitab boyunca vurğuladığımız bu məntiqlə əlaqədar daha əvvəlki kitablarımızda yer verdiyimiz izahlardan bir neçəsi belədir:

... maddi qarşılıqları olmayan hissələri həqiqi sanaraq aldanmağımız çox asandır. Necə ki, bu həqiqəti yuxularımızda tez-tez yaşayırıq. Yuxuda tamamilə həqiqət kimi görünən hadisələr yaşayar, insanlar, obyektlər, mühitlər görürük. Amma hamısı bir qəbuldan başqa bir şey deyildir. Yuxu ilə "həqiqi dünya" arasında isə əsas fərq yoxdur; hər ikisi də zehində yaşanar. *(Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 208)*

Süni olaraq yaradılan xəbərdarlıqlar nəticəsində, xaricdə hər hansı bir maddi həqiqət yoxkən, beynimizdə əsli qədər həqiqi və canlı bir maddi dünya meydana gələ bilər. Verilən süni xəbərdarlıqlar nəticəsində bir insan, həqiqətdə evində oturarkən təyyarə istifadə etdiyini zənn edə bilər. *(Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 207)*

Əslinə çata bilməyəcəyimiz bir dünyanın tamaşaçısı olduğunuzu unutmayın

Başınızı qaldırıb, olduğunuz otaqda gözünüzü gəzdirəcək olsanız, xaricinizdə bir otağın mövcud olduğu, sizin də otağın içində bir yerdə olduğunuz hissini duyarsınız. Basdığınız yerin ayaqlarınızın altında olduğundan, ətrafınızda da hava boşluğunun varlığından əminsiniz. Ancaq bu hissələr, göstərilən görünüşlərin həqiqiliyi, qüsursuz uyğunluğu, üçölçülülük olması kimi səbəblərlə sizi və milyardlarla insanı yanıdır.

Halbuki, ailəniz, eviniz, məktəbiniz, iş yeriniz hamısı da sizin üçün zehninizdə yaradılır. Günəş, ay və ulduzlar da sizin içinizdə dönür. Qısacası, siz dünyanın içində deyil, dünya sizin içinizdədir.

Necə ki, filmdəki "oyaq yuxu" (lucid dream) olaraq ifadə edilən xəyali dünya da, bu mövzunun başa düşülməsi baxımından şüur açıcı bir nümunə ola bilər. Aşağıdakı sətirlər insanlara bir yuxu kimi, xəyali bir dünya təqdim edən bir şirkətin təqdimat söhbətləridir. Bunlar bir filmdə yer alan ifadələrdir, amma bu gün inkişaf edən elm sayəsində bu hadisələr tamamilə həqiqətdir. Günümüzdəki texniki imkanlarla, istəyən adama süni bir mühit yaradılaraq həqiqi bir həyat hissi vermək mümkündür.

Təqdimat : Proqramdakı model, kişi, amerikan... Doğum və ölüm... Öz istədiyiniz yaşda həyatınıza istədiyiniz kimi davam edə bilərsiniz... Həyatınıza dilədiyiniz yaşdan davam edə bilərsiniz. Bu anda ya da istədiyiniz gələcəkdə yaşaya bilərsiniz. Xatirələrinizdə olanlarla. Həyatınız həqiqi bir dünyada davam edəcəkdir. Dəqiqə-

dəqiqə. Xəyal edə bildiyiniz hər şey. Əgər istəsəniz bir yaz günündə... Gözəl bir filmdə, ya da sevimli pop mahnınızın klipində. Hansını seçərsinizsə seçin, hər şey tamamilə təsiredicidir. Problemlərinizdə texniki dəstək veririk. Yatacaqsınız və həyatınızın geri qalan hissəsi həqiqi bir yuxuda davam edəcəkdir.

Xanım : Oyaq bir yuxu və nə olursa olsun bu bir yuxudur. Dincliyin yuxusu, müvəffəqiyyətin yuxusu, dünya ilə əlaqədar sevdiklərinizin olduğu bir yuxudur. Bunu həqiqi mənada deyirəm. Düşün Devid. Böyük bir həyat. Hər nə istəyirsənsə... Bu zehinin inqilabıdır.

Yuxarıda görüldüyü kimi, filmin qəhrəmanı Devid özünə həqiqi həyat hissi verən, xoşbəxt olacağı bir yuxu izlətdirilməsi üçün razılaşma imzalamışdır. Ancaq bu xəyali dünyanın bir gərəyi olaraq etdiyi razılaşmanı xatırlaya bilmir və yaşadığı xoşbəxtliklərin həqiqi olduğunu zənn edir. Halbuki, o anda bədəni xüsusi bir məkanda olur və özünə məqsədli olaraq, olmasını istədiyi həqiqi görünüşlər göstərilir.

Filmin bir səhnəsində, yaşanan bəzi texniki əksikliklərə görə, razılaşma imzaladığı şirkətin bir işçisi Devidə vəziyyəti açıqlamaq məcburiyyətində qalır. Bir xəyal dünyasında yaşadığını qəbul etmək istəməyən Devid, həddindən artıq reaksiyalar verir. Ancaq şirkətin işçisi olduqları məkandakı görünüşü donduraraq göstərilən görünüşlərin öz idarələrində olduğunu isbatlayar.

Texnik : Problemlərinmi var?

Devid (David) : Bax, kimsənin yaxşılıq etməsinə ehtiyacım yoxdur.

Texnik : Bütün bunların bir açıqlaması var Devid. Bir-birimizi tanıyırdıq. Məni internetdə tapmışdın. Sənə kömək etmək üçün buradayam Devid.

Devid (David) : Kimsən sən? Niyə məni izləyirsən?

Texnik : Ən əvvəl və ən əhəmiyyətli sakit olmağın lazımdır.

Devid (David) : Sakitləşmək. Sakitləşəcəkmisəm.

Texnik : **Duyğularını bir kənara burax... Mənə inan.**

Devid (David) : Bax, mən yaxşıyam. Oldumu?

Texnik : David, bütün bu insanlara bir bax. Hamısı bir şəkildə bura gəlmiş deyilmi?

Devid (David) : Təbii ki.

Texnik : Yəni səninlə bir əlaqələri yoxdur.

Devid (David) : Xeyr, yoxdur.

Texnik : Eləmi? Bəlkə onlar buradadırlar, çünki sən burada olmalarını istəyirsən. Sən güclüsən. Hər şeyi yaxşıya apara bilər ya da məhv edə bilərsiniz.

Devid (David) : Yaxşı, hamısının çənələrini, xüsusilə də sənə bağlamağın istəsəm?

Texnik : Gördünmü? Mənimlə bir razılaşma imzaladın Devid.

Devid (David) : Yaxşı, mənim həqiqi həyatımda nə oldu? Necə sizə gəldim?

Texnik : Həqiqətən, bilmək istəyirsənmi?

Devid (David) : Mənə hər şeyi göstər.

Devid (David) : Yəni bütün bunlar bir xəyal idimi? Məsələn, Mc Cabenin (həkiminin adı) bura gəlməsini istəsəm necə?

Görüldüyü kimi insanın süni yollarla həqiqi olduğunu düşünə biləcəyi, ətrafındakı cisimlərə toxunub, yediklərinin dadını ala biləcəyi, gülüb əylənə biləcəyi çox canlı bir dünya içində yaşaması mümkündür və filmdə də bu həqiqət bir mövzu edilmişdir.

Bu həqiqətin başa düşülməsi son dərəcə əhəmiyyətlidir. Çünki maddənin ardındakı bu sirri qavrayan kəslər çox daha fərqli bir ruh halı yaşayacaqlar. Hər şeydən əvvəl, maddənin həqiqi tərəfinin başa düşülməsi ilə insanlar Allahın harada olduğu, cənnət və cəhənnəmin varlığı, ruhun mahiyyəti, ölümdən sonrakı həyat, sonsuzluq kimi mövzuları rahatlıqla qavraya bilirlər. Məsələn, əvvəllər materialist bir dünyagörüşünə sahib və ya bu görüşün təlqini altında formalaşmış insanlar bu mövzuları qavraya bilməzəkən, maddənin bir xəyal olaraq qəbul edildiyinin fərq edilməsiylə, Allahın tək mütləq varlıq olduğunu açıq şəkildə görə bilirlər.

Bunun nəticəsi olaraq dünya həyatında bağlanılan hər şeyin, hərisliyin, ehtirasların mənasızlığı görülməyə; qürur və əzəmətin yerini təvazökarlıq və mülayimlik, xəsisliyin və egoizmin yerini fədakarlıq və köməkləşmə, etibarsızlıq və çətinliyin yerini barış və təvəkkül alacaqdır. Çünki maddənin bir xəyal olduğunu, Allahın "hiss və xəyal mərtəbəsində yaratdığı" bir dünyada yaşadığını anlayan insan, Allahın yaratdığı hadisələr və varlıqlar arasında mübarizə etməkdən xilas olar. Hər xeyirin və şərin Allahdan olduğunu bilər və hər işində Allaha dua edib Ondən kömək istəyər. İnsanların gözlərində böyütdükləri mövqelərin, pulların, mülklərin -görməli evlərin, lüks avtomobillərin, bahalı geyimlərin - yalnız bir xəyal olduğunu və Allahın bunları sınamaq üçün yaratdığını bildiyi üçün bunlara bir dəyər verməz.

Ayrıca, maddənin və məkanın bir xəyal olduğunu anlayan insan, Allahdan başqa hər hansı bir varlıqdan qorxmaqdan da xilas olar. Gördüyü hər şeyin Allahın yaratdığı hissələr olduğunu və Allahın icazəsi olmadıqca heç kimin özünə bir şey edə bilməyəcəyinin fərqi vardır. İnsanlar özlərinin və gözlərində böyütdükləri insanların bir kölgə varlıq olduqlarını anladıklarında, Allaha şirk qoşmadan iman edəcək və dünya həyatının aldadıcı bəzəklərinə qapılmadan, yalnız Allahın razılığını qazanmaq üçün yaşayacaqdırlar.

Maddənin xəyal hesab edilməsi mövzusunun, insanların ruh halında necə müsbət bir dəyişməyə səbəb olduğuna kitablarımızda geniş olaraq yer vermişdik. Bunlardan bir qismi belədir:

Tək mütləq varlıq olan Allah, əlbəttə ki, yaratdığı insanı hərtərəfli bilir. Bu, Allah üçün çox asandır. Lakin bəzi insanlar cəhalətləri səbəbiylə, bunu anlamaqda çətinlik çəkirlər. Halbuki, "xarici dünya" sandığımız qəbulları seyr edərkən, yəni həyatımızı davam etdirərkən, bizə ən yaxın olan varlığın, hər hansı bir qəbul deyil, Allahın Özü olduğu açıq-aşkar bir həqiqətdir. **Quranda yer alan, "And olsun, insanı Biz yaratdıq və nəfsinin ona nə vəsvəsələr verməkdə olduğunu bilir. Biz ona şah damarından daha yaxın" (Qaf surəsi, 16)** ayəsinin sirri də bu həqiqətdə gizlidir. Amma bir insan öz bədəninin "maddə"dən meydana gəldiyini zənn etdiyində bu əhəmiyyətli həqiqəti qavraya bilməz. Çünki özünə ən yaxın olanın yenə öz bədənini olduğunu zənn edir. Məsələn, bu insan öz varlığını "beyni" hesab edirsə, ona şah damarından daha yaxın bir varlıq ola biləcəyinə ehtimal verməz.

... hər şeyin zehmində yaşadığı surətlər olduğunu qavradığında, artıq xarici, içəri, uzaq, yaxın kimi anlayışların bir mənası qalmamışdır. Şah damarı da, beyni, əli, ayağı da, öz xaricində zənn etdiyi evi, avtomobili və hətta çox uzaqda sandığı günəş, ay, ulduzlar da tək bir səthdədir. Allah onu ətraflı əhatə etmişdir və ona "sonsuz yaxın"dir. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 95*)

... hər şeyin bir görünüş olduğu həqiqəti isə, bütün bu ehtirasları və bağlılıqları mənasızlaşdırması baxımından çox əhəmiyyətlidir. Çünki bu həqiqətin başa düşülməsi, insanların sahib olduqları və olmağa çalışdıqları hər şeyin, ehtirasla sahib olduqları mülklərinin, varlıqlarıyla öyündükləri uşaqlarının, özlərinə ən yaxın sandıqları dostlarının, yoldaşlarının, ən sevdikləri bədənlərinin, bir üstünlük olaraq gördükləri mövqələrinin, oxuduqları məktəblərin, keçirdikləri tətillərin bir xəyaldan ibarət olduğunu göstərir. Bu vəziyyətdə bunlar üçün edilən ehtiraslar, keçirilən zamanlar, sərf olunan söylər də boşunadır.

O halda bəzi insanlar sahib olduqları mal və mülkləriylə, "yaxtalarıyla, vertolyotlarıyla, fabrikləriylə, holdinqləriylə, köşkləriylə, əraziləriylə" sanki bunlar həqiqətən varmışcasına öyündükləri zaman alçalırlar. (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 214-215*)

... Bunların bənzərlərini yuxularında da tez-tez görürlər. Yuxularında da evləri, çox sürətli avtomobilləri, son dərəcə qiymətli ləl-cəvahiratları, bir yığın dollarları, yığın-yığın qızıl və gümüşləri vardır. Yuxularında da yüksək bir mövqedə olurlar, minlərlə adamın çalışdığı bir fabrikləri olar, bir çox insana hökm edə biləcək bir gücləri olar, hər kəsin heyran qaldığı paltarlar geyirlər... Ancaq necə ki, yuxuda sahib olduqları ilə öyünmək onları gülməli vəziyyətə salırsa, eyni şəkildə bu dünyada təmasda olduqları görünüşlə öyünmək də buna bərabərdir. Yuxularında gördükləri də, bu dünyada əlaqədə olduqları da nəticədə zehinlərindəki bir görünüşdən ibarətdir. (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 215-216*)

Böyük bir holdinqin sahibi, evləri, son model avtomobilləri, qarşısında əyilən, özünə hörmət edən işçiləri olan bir insan, həqiqətdə sahib olduğu hər şeyi beyninin içində bir görünüş olaraq görür. Sahib olduğu etibar da yenə beynində meydana gəlir. Çox ciddi və əhəmiyyətli olduğunu düşündüyü, zamanının böyük bir qismini ayırdığı işi, iş yoldaşlarıyla etdiyi yığıncaqlar, qəbul etdiyi qərarlar da yenə beynində meydana gələn görünüşlərdir. Eynilə insan pulunu böyük bir ehtirasla saydığında əslində beynindəki pulları sayar. Qürurla və nümayiş edərək yaxtayla gəzərkən, nümayiş etdirdiyi insanların, yaxtanın və gördüyü mənzərənin beynində yaranan görünüşlər olduğunu fərq edə bilməz. Özünə bu həqiqət izah edildiyində isə, sahib olduğu bütün varlığını və etibarını itirməmək üçün bu həqiqətə şiddətlə etiraz edər. Halbuki, eynilə adam yuxusunda da bunların hamısına sahib olduğunu görə bilər və yuxusunda bunların həqiqiliyindən əsla şübhəyə düşməz. Yuxusunda da özünə bunların həqiqi sahibi olmadığı deyilsə, buna etiraz edər. Ancaq oyandığında hamısının bir xəyal olduğunu anlayar. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 108-109*)

HƏQİQƏTƏ ÇAĞIRIŞ (TOTAL RECALL)

Həqiqətə çağırış (Total Recall) adlı filmdə də, Vanil Səma (Vanilla Sky) filminə olduğu kimi istər baş rol oyunçusu, istərsə tamaşaçılar, yaşanan hadisələrdən nəyin həqiqi, nəyin xəyal olduğunu ayırd edə bilmirlər. Filmin qəhrəmanı həqiqət olaraq qəbul etdiyimiz həyatında, Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) adında bir inşaat işçisidir və ən böyük xəyalı Marsa getməkdir.

Marsda həyatın mümkün olduğu xəyali bir dövrün canlandırıldığı filmdə, burada terrorist fəaliyyətlər olur və Marsın idarəedicisi (Velos Cohageen), bu qiyamları yatırmaq üçün hər cür əməkdaşlığa açıq olduğunu bildirir. Filmin qəhrəmanı Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) də Marsa getmə və oradakı bu hadisələri dayandırma xəyalları qurur. Lakin dostu bu fikrə qarşı çıxdığından, ən son həlli həqiqəti qədər inandırıcı xatirələr yaşadan, digər bir ifadəylə virtual tətillər təşkil edən "Recall" adında bir şirkətə müraciət etməkdə görünür. Burada bütün təfərrüatların adamın seçiminə görə əvvəlcədən nizamlanmış, həqiqətindən fərqsiz və əslindən çox daha ucuz tətillər imkanları təqdim edilir. Hətta adam dilədiyi təqdirdə, özündən fərqli bir insan olaraq, başqa bir insanın şəxsiyyətiylə bu səyahəti edə bilər.

Filmin baş rol oyunçusu Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) də, pul qarşılığında Marsa getdiyinə dair 15 günlük xatirələrin yaddaşına yüklənməsi üçün bir müqavilə bağlayar. Bədəni bir kürsüdəyərkən, yaddaşına verilən məlumatlarla özünü Marsda gizli bir agent olaraq görə biləcəkdir. Ancaq bu məlumatların zehninə yüklənməsi əsnasında, bir əksiklik olur və yaddaşındakı məlumatlarla daha əvvəl oynanmış olduğu ortaya çıxar və filmin qəhrəmanı həqiqət olaraq qəbul etdiyimiz həyatında da, özünü Marsdakı hadisələrlə vəzifəli gizli bir agent olaraq hiss etməyə başlayar.

Film boyunca Duqlas Kueydin (Douglas Quaid) həyatının nə qədərini həqiqət olduğu, yaddaşındakı xatirələrin hansılarının həqiqətən yaşandığı, hansılarınınsa süni olaraq yaradıldığı dəqiq olaraq aydın olmur. Sonrakı səhifələrdə filmdən olan hissələrdə görə bilərsiniz kimi, bu filmdə də xəyallarla həqiqətlər arasındakı fərqi duymamaq tez-tez vurğulanır.

Səyahət edən bir kimsə əslində kilometrə beynində qət edər

Kitabın əvvəlindən bəri müxtəlif nümunələrlə toxunduğumuz kimi, maddə dediyimiz hər şey (öz bədənimiz, ətrafımızdakı cisimlər, üzərinə basdığımız torpaq, günəş, planetlər, ulduzlar və s.) əslində bir qavrayışdır. Məsələn, səmaya baxdığınızda günəşi özünüzdən çox uzaqlarda görürsünüz. Halbuki, günəş sizin üçün qapqaranlıq beyninizin içində yaranan bir görünüşdən başqa bir şey deyildir. Eyni şəkildə, bizdən

milyonlarla kilometr uzaqda sandığımız planetlər də, beynimizdəki görünüş mərkəzində yer alan, yəni bizim "uzağımızda" deyil, əksinə "içimizdə" mövcud olan hissələrdir.

Həqiqətə çağırış (Total Recall) adlı bu filmdə də bir tətill şirkəti, süni olaraq verilən siqnallarla insanlara həqiqətindən fərqsiz xatirələr yaşadır. İnsanlar zehinlərinə yüklənən məlumatlarla, çox uzaq məkanları oradalmış kimi həqiqi görə bilir, buralarda tətill etdikləri hissəyə qapıla bilirlər.

Aşağıdakı sətirlərdə və görünüşdə Recall adındakı bu tətill şirkətinin televiziya təqdimatı yer alır:

Reklam : Aysberq qədər işiniz olmasına baxmayaraq, Antartikada xizək sürmək istəmədinizmi? Pulsuz olmanıza baxmayaraq dəniz altında tətill etməyi arzulamadınızmi? Pilləkənləri çıxma bilmədiyiniz halda Marsın dağlarına çıxmağı hər zaman istəmədinizmi? O zaman RECALL-a gəlin, bizdə xəyal etdiyiniz tətilli satın ala bilərsiniz, həm həqiqətən daha ucuz, həm də daha yaxşıdır. Həyatınızı boş yerə sərf etməyin, RECALL-a müraciət edin və sizə ömür boyu unuda bilməyəcəyiniz bir xatirə verək.

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid), bu reklamı izlədikdən sonra, ən böyük xəyalı olan Marsa getmənin necə mümkün olacağını öyrənmək üzrə, "Recall" şirkətindən Bob Mak Klein (Bob McClane) adındakı bir səlahiyyətli şəxs ilə görüşər. Filmdən götürülən aşağıdakı sitatlarda isə bəhs edilən virtual tətillin necə olacağı ilə əlaqədar təfərrüatlar qərarlaşdırılır:

Mr. Mak Klein (McClane) : O zaman Mars olsun. Bir dəqiqə lütfən... Mars turu əlavələr istisna olmaqla sizə 899-a düşər. Bu ayrıntılarıyla birlikdə, iki həftəlik bir xatirəni ehtiva edir...

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : İki həftəlik tur nələri ehtiva edir?

Mr. Mak Klein (McClane) : Əvvəl bunu bilin: RECALL-da yalnız birinci sinif xatirələri ala bilərsiniz. Kosmos vasitəsində tək kabinet, Hiltonda lüks otaq, bütün görülməyə dəyər yerlər, Mount Pyramid, böyük kanallar...

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Nə qədər həqiqi olur?

Mr. Mak Klein (McClane) : Ağılızdakı hər xatirə kimi.

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Axmaqlamayın.

Mr. Mak Klein (McClane) : Xeyr, həqiqətən! **Beyniniz heç bir fərq tapmayacaqdır. Qətiyyən!**

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid), Marsdakı mühitə aid təfərrüatlarla yanaşı öz şəxsiyyəti ilə əlaqədar məlumatları da seçə bilir. Belə bir imkanı olduğunu öyrənən filmin qəhrəmanı, Marsda keçirəcəyi müddət boyunca gizli bir agent vəzifəsində olmağı istəyər.

Dr. Lull : Yadplanetli şeylər də istəyirsinizmi?

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Təbii ki, niyə olmasın... Mars mənə hər zaman təsir etmişdir.

Assistent : Biz hazırıq.

Dr. Lull : O halda yuxu ölkəsinə gedək.

Duqlas Kueydin (Douglas Quaid) maşına bağılanışı ilə əlaqədar görünüşlər.

Filmə də bir nümunəsini gördüyümüz kimi, yuxu ya da süni siqnallarla yaradılan mühitlərlə həqiqi həyatdakı məkanlar arasında texniki baxımdan bir fərq yoxdur. Hər ikisində də bütün gördüklərimizi beynimizdə görürük. Bizim çox uzaq sandığımız planetlər, çox böyük sandığımız dünya, əslində beynimizin içinə sığdırılmış bir hissələrin məcmusudur. Bu mövzu ilə paralel kitablarımızdan götürdüyümüz bir neçə nümunə belədir:

Üzərində düşünülməsi lazım olan ayrı bir nöqtə də uzaqlıq hissidir. Uzaqlıq, məsələn, bu kitabla aranızdakı məsafə, sadəcə beyninizdə meydana gələn bir boşluq hissidir. Bir insanın özündən çox uzaqda sandığı maddələr də əslində beyninin içindədir. Məsələn, insan göyə baxıb ulduzları seyr edər və bunların milyonlarla işıq ili uzaqlığında olduqlarını sanar. Halbuki, ulduzlar onun içində, beynindəki görünüş mərkəzindədirlər. (*Evrin Aldatmacası, II nəşr, səh. 204-205*)

... həyatımız boyunca yaşadığımız, gördüyümüz, hiss etdiyimiz hər şey beyninizdə meydana gəlir. Məsələn, kürsüsündə oturaraq şüşədən çölü seyr edən bir insan, kürsünün sərtliyini, döşəməsinin sürüşkənliyini beynində hiss edər. Mətbəxdən gələn qəhvə qoxusu həqiqətdə mətbəxdə, yəni uzağında deyil, beyninin içindədir. Şüşədən gördüyü dəniz mənzərəsi, quşlar, ağaclar isə yenə beynində meydana gələn görünüşlərdir. Özünə qəhvə təklif edən dostu və qəhvənin gözəl dadı da yenə beynində meydana gəlir. Qısacası, evinin salonunda oturduğunu və şüşədən çölü seyr etdiyini zənn edən bir insan həqiqətdə, beyninin içindəki ekrandan salonunu, şüşədən görünən mənzərəni izləyir. Məhz insan, beynindəki ekranda izlədiyi, mənalı şəkildə bir yerə gətirilən hissələrinin hamısına "həyatım" deyər və heç bir zaman beyninin xaricinə çıxa bilməz. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 43*)

Beynimizdəki virtual dünya

Kompyuterlərlə, simulyasiyalarla üçölçülü və həqiqi görünüşlər hazırlayıb heç olmayan bir mühiti insanlara yaşatmaq indiki vaxtda sıradan bir hadisə halına gəlmiş vəziyyətdədir. Texnologiyanın çox inkişaf etmiş olduğu ölkələrdə əyləncəyə və təhsilə istiqamətli bir çox vasitə edilir. Bunların böyük bir qisminə insan beynində üçölçülü görünüş meydana gətirən kompyuter proqramları istifadə edilir. Bu texnikanın istifadə edilməsindəki əsl məqsəd isə beş duyğunu təsir edərək oynayanlara xəyali bir mühitdə həqiqi həyat yaşadıqları təsiri verməkdir.

NASA-dakı astronavtlardan memarlara, pilotlardan mühəndislərə qədər bir çox peşədə təhsil, simulyasiya deyilən üçölçülü görünüşlərlə keçilir. Məsələn, bu simulyasiyalarla keçilən uçuş təhsilindəki bir pilot həqiqi hava şəraitiylə kompyuterin ona yaşatdığı xəyali hava şərtlərini ayıra bilmir. Seyr etdiyimiz xarici elmi-fantastik filmlərinin böyük bir qisminə də insan həyatının görünüşlərdən meydana gəlməsi və beynində yaradılan virtual dünyalarla olan bənzərliyi yer alır. Bu filmə də əyləncə məqsədli bu texnikanın inkişaf etdirilmiş şəkli tətbiq olunur. Virtual təttil etmək

istəyənlər, istədikləri yerdə, istədikləri kəslərlə istədikləri qədər müddətdə tətilləndikləri hissini yaşamaq imkanına sahibdirlər.

Ancaq filmin axışında Marsa aid 15 günlük xatirələrin və yeni şəxsiyyət məlumatlarının yüklənməsi əsnasında, gözlənilməz bir vəziyyət olar və daha yükləmə edilmədən Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) Mars haqqında danışmağa başlayar. Artıq özünü həqiqi həyatında da başqa biri zənn edir. Filmin bu hissəsində baş qəhrəmanı, həqiqətdə Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) şəxsiyyətiylə bir tətilləndirici şirkətində olmasına baxmayaraq, özünü öldürülmək istənilən bir agent sanır.

Dr. Lull : Bu bir yaddaş donmasıdır!

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Öldürəcəklər.

Mr. Mak Klein (McClane) : Nə deyir bu? Bilmirəm!

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Mənim adım Kueyd deyil.

Dr. Lull :... Baxın, səhərdən bəri Marsdan bəhs etdi. Həqiqətən orada idi!

Mr. Mak Klein (McClane) :... Efqo turundakı agent rolunu yaşayır!

Yaddaşına yüklənən məlumatlar əsasında yaşadıqlarını həqiqi zənn edən Duqlas Kueydin (Douglas Quaid) vəziyyəti son dərəcə düşündürücüdür. Heç bir həqiqəti olmayan virtual bir dünyanı həqiqi zənn edərək yaşaması, indiki vaxtda da maddənin əslilə təmasda olduğunu düşünərək, bu maddi dünyaya ehtirasla bağlananların vəziyyətinə bənzəyir. Halbuki, kimsə zehmindəki sürət olan görünüşlərdən, sürət olan hisslərdən yola çıxaraq çöldə maddi bir dünya olduğunu və yaşadıqlarının həqiqi olduğunu isbat edə bilməz. Bu mövzu ilə əlaqədar kitablarımızdan götürdüyümüz izahlardan bir neçəsi belədir:

... bu anda başınızı qaldıraraq içində olduğunuz otağa baxdığınızda gördüyünüz, sizin xaricinizdəki otaq deyil. Siz otağın, beyninizin içində yaranan sürətli görünüşü görərsiniz və heç bir zaman bu otağın əslini duyğuların vasitəsi ilə görmənizə imkan yoxdur. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 22*)

... bu həqiqət, bir fəlsəfə və ya hər hansı bir fikir deyildir. Əksinə bu gün müasir elmin qəti olaraq isbat etdiyi və inkarı qətiliklə mümkün olmayan texniki bir həqiqətdir. Bu gün tibb, biologiya, fizika, nevrologiya, beyin və əlaqədar bütün sahələrdə mütəxəssis olan hansı elm adamına "biz dünyanı necə və harada görürük?" deyə soruşulsa, verdikləri tək cavab vardır: bütün dünyanı beynimizdəki görmə mərkəzində görürük. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 8*)

Yaddaşımızdakı məlumatlar da xeyallarımızdan qalan xatirələrdir

Bir insanın keçmişi, əslində o insanın yaddaşında yer alan məlumatlardan ibarətdir. Əgər bu insanın yaddaşı silinsə, keçmişi qalmayacaqdır. Gələcək isə insanların düşüncələrindən ibarətdir. İnsan gələcəyi üçün plan hazırlayar, gələcəyini düşünər. Ancaq insanın düşüncələri də ortadan qaldırılsa, bu dəfə gələcək deyə bir

anlayış da qalmayacaqdır. Yaddaşı və düşüncələri alınan bir insan üçün yalnız içində yaşadığı "an", yəni "bu an" qalacaqdır.

Həqiqətə çağırış (Total Recall) adlı bu filmdə də filmin qəhrəmanının yaddaşında bəzi dəyişikliklər edildiyi, bunun nəticəsində zamanı və ətrafındakı hadisələri fərqli qiymətləndirdiyi aydın olur. Filmə Duqlas Kueydin (Douglas Quaid), daha əvvəl yaddaşından silinmiş bəzi məlumatların canlanmasına görə həyatında dəyişikliklər olur. Düşmənləri tərəfindən izlənməyə, hətta öldürülməyə çalışılar, ancaq bu hücumların həqiqətmi, yoxsa bir zamanlar yaddaşına yerləşdirilmiş xəyal dünyasını aid olduğunu ayıra bilmir.

Filmin sonrakı səhnələrində Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) onu izləyən bəzi insanlardan qaçaraq evinə gəlir. Bütün olanları yoldaşına izah etdiyəndə, yoldaşı onların həqiqi olmadığına onu razı salmağa çalışır.

Lori :... Hər şey sırayla. Niyə casuslar səni öldürsünlər?

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Bilmirəm amma Marsla əlaqədardır.

Lori : Sən oraya heç getmədin ki.

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Bəli hər şey qəribədir, amma mən Recalla getdim.

Lori : O beyin qəssablarınıamı? Nə etdilər?

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Mən Mars üçün bir tur ayırdım və sonra... Recalla unut! Onlar məni öldürmək istədilər!

Lori : Heç kim səni öldürmək istəmədi.

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : İstədi! Amma mən onları öldürdüm.

Lori : Bax, Recalldakı adamlar sənin beynini qarışdırıblar. Sən paranoid xəyal görürsən.

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Bu da paranoid xəyaldır? (əlindəki qanları göstərir)

Yoldaşının da bir oyun içində olmasından şübhələnən Duqlas Kueyd (Douglas Quaid), ona həqiqətləri izah etməsi üçün ısrar edər. Filmin aşağıdakı səhnələrindən də aydın olacağı kimi, Duqlas Kueydin (Douglas Quaid) həqiqət olaraq qəbul etdiyimiz həyatında da əslində xəyali bir şəxsiyyəti həqiqi zənn edərək yaşadığı aydın olar. Duqlas, həqiqətdə tamamilə fərqli biridir, lakin yaddaşına yüklənən məlumatlarla özünü səkkiz ildir evli bir inşaat işçisi zənn edir. Həyat yoldaşı, iş yoldaşı, qısacası, bütün həyatı yaddaşına yüklənmiş süni məlumatlardır və Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) o günə qədər bütün bunları həqiqət zənn etmişdir.

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Hə danış!

Lori : Mən sənə arvadın deyiləm.

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Doğurdan? Eləmi!

Lori : Səni 6 həftədir tanıyıram. Evliliyimiz bir yaddaş yüklənməsidir.

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Ah?

Lori : Toyumuzu xatırlayırsanmı? Gizli kəşfiyyat köçürdü.

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Bizim dostlarımız, mənim işim, 8 illik bərabərliyimiz yalanmı?

Lori : İşin həqiqətdir. Gizli kəşfiyyat tapdı.

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Axmaqlıq!

Lori : **Sənin şəxsiyyətini yenidən yazdılar.** Səni nəzarətdə tutmaq üçün mənə yoldaşın olaraq vəzifələndirdilər. **İncimə, amma bütün həyatın bir yuxudur.**

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Yaxşı, əgər mən mən deyiləmsə, o zaman Allah xatirinə mən kiməm?

Lori : Bilmirəm. Mən burada yalnız vəzifəmi yerinə yetirirəm.

Filmə yer alan bu mövzu bizlərə bunu düşündürür: Biz yaddaşımızdakı məlumatların həqiqi olduğu ön mühakiməsiylə hərəkət edirik. Halbuki, yaddaşımıza verilən məlumatlar olmadan heç bir şeyi bilmərik. Bu mövzunu açıqlayan kitablarımızdan bir neçə nümunə belədir:

Bir insanın keçmişi yaddaşına verilən məlumatlardan meydana gəlir. Yaddaş silindiəndə insanın keçmişi də silinir. Gələcəyi isə düşüncələrindən ibarətdir. Bu düşüncələr olmadığında isə insanın yalnız yaşadığı "an" qalar. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 130*)

Zaman, beyində saxlanan bəzi xəyallar arasında müqayisə edilməsiylə mövcud olur. Əgər bir insanın yaddaşı olmasa, beyni bu cür şərhlər etməz və dolayisilə zaman qəbulu da meydana gəlməz. Bir insanın "mən otuz yaşındayam deməsinin səbəbi, beynində bəhs edilən otuz ilə aid bəzi məlumatların yığılmış olmasıdır. Əgər yaddaşı olmasa, ardında belə bir zaman hissəsi olduğunu düşünməyəcək, yalnız yaşadığı tək bir "an" ilə əlaqədə olacaq. (*Zamansızlık ve Kader Gerçeği, səh. 53*)

Toxunma hissi maddənin əslinə çatdıınıza bir dəlil ola bilməz

Gecə gördüyümüz yuxudakı görünüşlərlə, oyanınca görməyə davam etdiyimiz görünüşlər arasında elmi olaraq da, məntiqi olaraq da bir fərq yoxdur. Yuxunu görərkən biri yuxumuza girsə və bizə "qorxma, bir yuxu görürsən, bunların heç biri həqiqi deyil, hal-hazırda yatağında yatırsan, beyninin içindəki şeyləri seyr edirsən" deyəcək olsa, yaşadığımız həqiqi hisslərdən ötəri ona heç bir şəkildə inanmaq istəmərik.

Filmə də buna bənzəri bir nümunə yaşanır. "Recall" adındakı virtual tətillər şirkətində məsləhətçi olduğunu söyləyən bir adam, Marsda otel otağında olan Duqlas Kueydin (Douglas Quaid) ziyarətinə gəlir və ona yaşadıklarının heç birinin həqiqi olmadığını izah edir. Kueydin hələ Recall şirkətində olduğunu və özünün də proqramın bir parçası olduğunu, həqiqətdə orada olmadığını deyir. Ancaq Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) yaşadıklarının həqiqi olduğuna elə inanmışdır ki, bunların xəyal ola biləcəyinə ehtimal vermir. Aralarında baş verən söhbət belədir:

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Nə istəyirsiniz?

Vəzifəli : Sizin üçün başa düşülməsi çətin olacaqdır. **Təəssüf ki, sizə deməyim lazım olan bir şey var, siz həqiqətdə burada deyilsiniz.**

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Az qalsın inanacaqdım.

Vəzifəli : Ciddi deyirəm. **Siz burada deyilsiniz və mən də deyiləm.**

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : İnanılmaz bir şey... (adamın çiyinini sıxır tənəli gülərək) Haradayıq biz?

Vəzifəli : Recallda. İmplantasiya kürsüsünə bağlısınız və mən sizi nəzarət altında saxlayıram.

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : İndi yuxumu bu yəni. Bu da mənə satdığınız o gözəl tətillər.

Vəzifəli : Tam deyil. **Yaşadığımız hər şey xatirə lentlərinə bağlanan bir xəyaldır.** Amma siz hər an bir şey daha icad edirsiniz.

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Yaxşı mənim xəyalımdə siz nə edirsiniz?

Vəzifəli : Mən təhlükəli vəziyyətlər üçün köçürüldüm... Sizi yuxunuzdan çıxartmaq çətindir. Mən danışmaqla sınaq istəyirəm.

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Cohageen bunun üçün sizə nə ödəyir?

Vəzifəli : Bir düşünün: Yuxunuz köçürmə əsnasında başladı. Marsa səyahət, Hiltondakı otaq. Bunların hamısı Recall-Ego turunun üsürləridir. Əksinə, özünüz agent rolunu seçdiniz.

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Axmaqlıq. Hər şey təsadüf.

Vəzifəli :... (Marsda dostu olmasını istədiyi adamın necə olacağını özü seçmişdi. Texnik əməkdaşı bu seçkisini özünə xatırladır.)

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : O həqiqidir. Recallla getmədən əvvəl onun yuxusunu gördüm.

Vəzifəli : Cənab Quaid, nələr deyirsiniz? Onun yuxusunu gördüyünüz üçün müəyyən həqiqətdir?

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Bəli.

Əvvəlki səhifədəki sətirlərdə də görüldüyü kimi, Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) gördüklərinin həqiqi olduğunu şirkət əməkdaşının çiyinə toxunaraq isbat etməyi düşünür. Ancaq digər bütün hisslərimizdə olduğu kimi toxunma duyğusu da beynimizdə izlədiyimiz həyatımızın bir parçasıdır. Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) də qarşısındakı adamın çiyinə toxunduğunu gördüyündə, əlini adamın çiyinə uzatması, sərtliyini hiss etməsi, paltarına toxunması bunların hamısı zehmindəki şərhərdən ibarətdir. Bu vəziyyət bir kimsənin yuxusunda qarşısındakı adamın çiyinə toxunmasından fərqsizdir. Bu səbəbdən, toxunmaq, maddənin əsliylə əlaqədə olduğumuzu heç bir şəkildə sübut etməz. Hələ ki, belə bir isbat axtarışı içində olan bir kimsənin xəyallarından başqa dəlili də yoxdur. Bu mövzu haqqındakı izahlarımızdan bəziləri belədir:

... yuxusunda maddənin əsli ilə təmasda olduğunu iddia edən bir adam özündən son dərəcə əmin ola bilər. Özünə "**maddənin xəyal olduğunu**", "**xarici dünyanın əsliylə təmasda olmanın mümkün olmadığını**" izah edən dostunun çiyinə əlini qoyaraq "**İndi mən bir xəyalammı? Sən əlimi çiyində hiss etmirsənmi? O zaman necə xəyal ola bilirsən?**" Haradan çıxarırsan bu iddiaları? Gəl sənə bir Boğaz turu edək, həm bu mövzunu danışarıq, bir də belə bir mövzuya niyə inanırsan deyə mənə izah edərsən" deyə bilər. Dərinləşən yuxusunda gördüyü bu yuxu o qədər

dəqiqdir ki, keflə avtomobili işə salıb, mühərrikə yavaş-yavaş qaz verər və sonra birdən pedala basıb avtomobili sanki sıçradar. Yolda sürətlə gedərkən ağaclar və yol xətləri sürətdən sanki blok bir görünüş meydana gətirər. Bir tərəfdən də təmiz Boğaz havasını alar.

Tam dostuna etiraz etməyə, o anda yaşadıklarının xəyal olmadığını izah etməyə hazırlanarkən saatının zəngiylə oyanar. Ancaq maraqlıdır ki, yuxusunda gördüklərinin xəyal olduğuna etiraz edən bu insan, oyaq ikən də gördüklərinin zehmində yaranan sürət görünüşlər olduğunu izah edən bir yoldaşı yanında olsa, ona da eyni şəkildə etiraz edəcəkdir. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 61*)

Bəzi insanlar isə, görünüşün beyinlərində meydana gəldiyini qəbul edir, ancaq gördükləri görünüşün əsillərinin çöldə olduğunu iddia edirlər. Halbuki, bu heç bir zaman isbat edə bilməyəcəkləri bir iddiadır. Çünki bu günə qədər heç bir insan, beyninin xaricindəki obyektlərin xaricinə çıxma bilməmişdir.

Hər insan, beynindəki hüceyrəsinin içində yaşayır və hisslərinin özünə göstərdikləri xaricində heç bir şey yaşaya bilməz. Bu səbəbdən, hisslərinin xaricindəki dünyada nələr olduğunu heç bir zaman bilə bilməz...

İnsan hər zaman yenə beynində yaranan xəyal ilə təmasda olacaqdır. Bu səbəbdən, insanlar "maddi qarşılıqlara" heç bir zaman çatma bilməyəcəklər.

... texnologiyanın və ya elmin irəliləməsi də bu mövzuda hər hansı bir dəyişikliyə səbəb ola bilməz. Çünki hər elmi tapıntı və ya texnoloji ixtira yenə insanların beyinlərində meydana gələcək, bu səbəblə də, bu üsulla da xarici dünyaya çatmaq mümkün ola bilməyəcək. (*Hayalin Digər Adı: Madde, səh. 46*)

Həqiqətdən fərqsiz holoqram görünüşlər

Elm adamları xarici dünyanın varlığına gərək olmadan beyində virtual bir dünya yaradıla biləcəyini bir neçə dəfə sübut etdilər və hər keçən gün dünyanı kompyuter mühitində elektrik siqnalı olaraq meydana gətirib, insanlara bu siqnallarla istənilən görünüşü yaşatdırmaq daha da asanlaşır. Məsələn, hazırlanan üçölçülü və həqiqətdən fərqi olmayan kompyuter simulyasiyaları yoluyla əslilə eyni xüsusiyyətlərə sahib görünüşlər əldə edilir. Ayrıca, bu görünüşlərlə təmasda olan insanlar, həqiqətdə olduğu kimi reaksiyalar verirlər.

Filmin bir səhnəsində holoqram texnikası istifadə edilərək, həqiqət ilə kölgə görünüşlər arasındakı bənzərlik vurğulanır. Filmdə Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) biləyinə taxdığı saata bənzər bir alət sayəsində öz bədəninin holoqram görünüşlərini əldə edir. Bunun sayəsində özünü öldürmək istəyən düşmənləri, kölgə görünüşləri tutmağa çalışdıqları üçün məqsədlərində müvəffəqiyyətli ola bilmirlər.

Adam : Onun holoqramı var.

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Məni həqiqi Quaidmi zənn edirsiniz? Doğru bildiniz!

Bir gün yuxudan oyandığınız kimi bu həyatdan da oyana biləcəyinizi heç düşündünüz mü?

Yuxu görmək, digər bütün zehni əməliyyatlar kimi, beyinin bir məhsuludur. Bir insan istər oyaq, istərsə də yuxuda olsun, beyin daimi olaraq elektrik dalğaları verər. Ancaq yuxu əsnasında, beyindən əzələlərə siqnal göndərən sinir yolları tutular. Bu səbəbdən, yuxular əsnasında bədən hərəkət etmər. Lakin təməldə adamın yuxudaykən də, oyaqkən də vəziyyəti eynidir. Məsələn, yuxunuzda da, indi olduğu kimi, aşağıya doğru baxdığınızda əli-qolu olan, gedən, nəfəs alan, toxunma hissələri olan bir bədən görürsünüz və çox inandırıcı bir şəkildə həqiqi bir həyat yaşadığınız hissəyə qapıla bilərsiniz.

Halbuki, yuxuda gördüyünüz virtual bədən, yalnız sizin zehninizdə yerləşən, amma sanki zehninizin xaricindəymiş kimi hiss etdiyiniz qəbullardan ibarətdir. Yəni yuxu, eynilə oyaq olduğu kimi beynimizin əlaqədar mərkəzlərinə gələn xəbərdarlıqların şərh olunmasıyla yaranan bir hissələr məcmusudur.

Kitab boyunca müxtəlif nümunələrinə toxunduğumuz kimi, yuxudakı hadisələr bəzən o qədər təsirlidir ki, insanlar bəzən oyanınca yaşadıklarının həqiqi olub-olmadığını düşünürlər. Əslində, oyandıqdan sonra yaşadığımız həyatla yatarkən gördüyümüz yuxular arasında texniki olaraq heç bir fərq yoxdur. Bir insan yuxu əsnasında, oyaqkən etdiyi şeylərin hamısını edə bilər; danışar, yemək yeyər, nəfəs alır, qaçar, gülər, ağlayar, yaralanar, avtomobil sürər. Çox vaxt gündəlik həyatın bir surəti olan yuxu mühitində hər şey onsuz da bildiyi və vərdiş etdiyi şəkliylə vardır. Buna görə yuxudakı hadisələrə sanki olanlar həqiqətmiş kimi reaksiya verər. Bəzən qorxu dolu bir yuxudan qışqıraraq oyanar, bəzən də gördüyü gözəl bir yuxudan heç oyanmaq istəmər.

Aşağıdakı söhbətlərdə filmin qəhrəmanı da bütün yaşadıklarının bir yuxu olması ehtimalını düşünür.

Melina : İnana bilmirəm. Bir yuxu kimidir. Nə oldu?

Duqlas Kueyd (Douglas Quaid) : Ağılıma qorxunc bir şey gəldi: Əgər bu həqiqətən bir yuxudursa?

İnsan xarici dünya olmadan da bütün hissələri bütün canlılığı ilə yaşaya bilər və buna verilə biləcək ən açıq nümunə... yuxulardır. Bir insan yuxusu əsnasında gözləri bağlı olaraq yatağında yatar. Ancaq buna baxmayaraq, həqiqi həyatında qarşılaşdığı hadisələrin, yaşadığı hissələrin, xəbərdarlıqların hamısını yuxularında, həqiqətlərindən ayırd edilə bilməyəcək qədər həqiqi hesab edər. Bu həqiqətə, bu kitabı oxuyan insanların hamısı şəxsən öz yuxularında tez-tez şahid olurlar. Məsələn, gecə yatağında səssiz və sakit bir mühitdə, ətrafında ikinci bir adam belə yoxkən yatan bir insan, yuxusunda özünü çox izdihamlı bir məkanda, bir təhlükə içində görə bilər. Can qorxusuyla bu təhlükədən qaçdığını, bir divarın arxasına sığındığını həqiqətmiş kimi yaşaya bilər. Hətta yuxusunda gördükləri o qədər həqiqidir ki, qorxu və çaxnaşma duyğusunu həqiqətən təhlükəli bir mühit varmış kimi eynisi ilə hiss edər. Hər səs-küydə ürəyi ağzına gələr, qorxudan titrəyər, ürəyi sürətlə döyünər,

tərləyər, insan bədəni təhlükə anlarında nələr hiss edirsə, fiziki olaraq nə reaksiyalar versə hamısını eynilə yaşayar. Halbuki, zehninin xaricində, gördüklərinin heç birinin qarşılığı yoxdur. (*Hayalin Diğər Adı: Madde, səh. 59*)

Həyatınızı yuxularınız kimi tam fərqli bir yerdə izləyir ola bilərsiniz

Yuxusunda qəhvə içən bir insan, qəhvənin şəkərini, tamını, içindəki südün dadını, həqiqətən qəhvə içirmiş kimi hiss edər. Ancaq ortada nə qəhvə, nə də içəcək bir şey vardır. Necə ki, yuxusunda qəhvə içən bir insana biri gəlib, "bu anda yuxudasən və bu qəhvə əslində bir görünüş" desə, dərhal etiraz edər. "Görünüş olarmı? Bax istiliyini hiss edirəm. Birdən içincə dilim yanır. Hətta qəhvəni içincə susuzluğum keçdi. Görünüş olsa susamamı keçirərmə heç?" deyər. İçdiyini zənn etdiyi qəhvənin əslində beynində yaranan bir görünüş olduğunu, içərkən hiss etdiyi istilik, susuzluq kimi hisslərin də yenə beynində yaranan hisslər olduğunu ancaq yuxusundan oyandıqdan sonra anlayar.

Yuxularımızda yaşadığımızla həqiqi həyatda yaşadığımız eyni məntiqlə meydana gələr. Yuxularımız necə zehnimizdə yaşanırsa, həqiqi həyatımız da zehnimizdə yaşanar. Yuxularımıza "xəyal" deməyimizin tək səbəbi, səhər oyandığımızda bədənimizi yatağımızda görməyimiz və "demək ki, mən yatırdım və bunları yuxumda gördüm" nəticəsinə gəlməyimizdir. (*Hayalin Diğər Adı: Madde, 63*)

Həqiqi həyatımızla yuxularımız arasındakı bənzərlik musiqi dünyasında

Məşhur amerikalı pop sənətçisi Britni Spirs (Britney Spears), 2001-ci ildə Las Vegasda təşkil etdiyi konsert nümayişi üçün olduqca maraqlı və insanları düşünməyə sövq edən bir təqdimat hazırlamışdı. Xüsusilə təqdimatın açılış qismi olmaq üzrə, konsert boyunca hər şeyin zehində olub bitdiyi vurğulanmaqda idi. Bütün yaşananların, hətta o anda tamaşaçıların konsertdə izlədiyi bütün tamaşaların da əslində insanların zehnində olduğu tez-tez xatırladılmaqda idi.

Sənətkar bu təqdimatıyla insanlara, həqiqi olaraq yaşadıkları həyatlarının da əslində bir yuxu ola biləcəyini düşündürür. Parlaq görünüşlərlə çox təfərrüatlı olaraq yer verilən bu mövzuya nümunə olaraq, özünün izdihamlı bir tamaşaçı birliyi qarşısında konsert verdiyi yuxusundan nümunə verir. Sonra da bunların yuxunun içində bir yuxu ola biləcəyini xatırladır.

Hər şey zehninizdə idi...

Gördüyüm və ya görməkdə olduğum hər şey yoxsa yuxunun içindəki bir yuxumu?
Nə vaxtsa çox həqiqi olduğunu hiss etdiyiniz bir yuxu gördünüz mü?

Həqiqi həyatla xəyal dünyası arasındakı fərqi çətinliklə söyləyə bildiyiniz....

Hal-hazırda hansı dünyanın içindəsiniz?

Dünən gecə bu anın xəyalını qururdum.

Və hamınızla birlikdə buradaydım.

Və indi yuxularım həqiqət oldu.

Hər şey zehninizdə idi.

Yuxarıda konsert nümayişləri arasında yer alan bu ifadələr, bizlərə içində yaşadığımız dünyanın həqiqətini sorğulamağı xatırladır. Yuxumuzda gördüyümüz yerlərin və hadisələrin, bir başqa yerdə və ya ölçüdə maddi qarşılıqları olduğunu düşünmərik. Çünki bütün həqiqətinə baxmayaraq, yuxumuzdakı hərəkətli həyatımızın biz yatağımızda sabit bir şəkildə yatarkən olduğunu bilərik. Eyni şəkildə, hal-hazırda gördüyünüz və adına "həqiqi həyat" dediyimiz dünyanın əsliylə təmasda olduğumuzu da iddia edə bilmərik. Yuxudan fərqsiz olaraq "gördüyünüz hissələrin qaynağının, xarici dünyadakı cisimlər və bunları qəbul edən bədənimiz" olması şərt deyildir. Çünki kənarında hər nə qədər maddi bir dünya olsa da, biz yenə surət görünüşlərdən yaranan xəyal olan bir dünyanı seyr edərik.

Yuxunuzda özünüzü tamamilə xəyal dünyaları içində görürsünüz. Ətrafınızda gördüyünüz cisimlərin və insanların heç bir həqiqiliyi yoxdur. Üzərində gəzdiyiniz torpaq, yuxarıdakı səma, gördüyünüz evlər, ağaclar, avtomobillər və digərləri tamamilə xəyaldır; maddi bir qarşılıqları yoxdur və hamısının yeri, sizin beyninizin içidir. Beyninizdə, daha doğrusu zehninizdə vardırılar və bundan başqa bir yerdə də deyildirlər. (*Kuledəki Küçük Adam,səh. 28*)

MADDƏNİN ƏSLİ MÖVZUSUNDA ELMİ İNKİŞAFLAR

Holoqram bir dünyadamı yaşayırıq?

Dünyanın ən məşhur elm jurnallarından biri olan New Scientist adlı jurnal, 27 aprel 2002-ci il tarixindəki üz qabığında, oxucularına əhəmiyyətli bir elmi tərəqqini çatdırmışdır. J. R. Minkel tərəfindən qələmə alınan məqalə "Saxta Kainat" başlığı altında və "Niyə hamımız bir holoqramın içində yaşayırıq?" üz qabığındakı yazısı ilə nəşr olunmuşdur. Bu məqalədə açıqlanan elmi təsbiti bu şəkildə yekunlaşdırma bilirik: Dünyanı bir işıq seli hesab edirik, buna görə də bu hissələrə baxaraq maddəni mütləq həqiqi zənn etmək böyük bir yanılma olacaqdır. *New Scientist, elm adamı-müəllif J. R. Minkelin bu əhəmiyyətli mövzu ilə əlaqədar bu etirafına yer vermişdir:*

Hal-hazırda bir jurnal tutursunuz, bunu qatı bir maddə hesab edirsiniz və siz bunun kainatda müstəqil bir şəkildə mövcud olduğunu görürsünüz. Ətrafınızdakı əşyalar da eyni şəkildə, bəlkə bir fincan qəhvə ya da bir kompyuter, hamısı kənardan həqiqətmiş kimi görünür. **Amma hamısı yalnız bir xəyaldır.**

Minkel məqaləsində, bəzi elm adamlarının bu fikri "hər şeyin nəzəriyyəsi" olaraq adlandırdıklarını söyləyir. Bundan əlavə, Minkel elm adamları tərəfindən "hər şeyin nəzəriyyəsi"nin, kainatın quruluşunun açıqlanmasında ilk pillə olaraq qəbul edildiyini köçürür.

Bəhsi keçən jurnalda nəşr olunan bu məqalə, kainatı beynimizdə bir xəyal olaraq qəbul etdiyimizi, bu səbəbdən, bizim maddənin əsliylə təmasda olmadığını açıqlayan elmi bir qaynaqdır.

Elm adamları süni siqnallarla itirilən duyğuları yenidən qazandırılar

Amerikanın məşhur aktual jurnalı Timenin 11 mart 2002 tarixli sayında "Bədən elektriki" başlığıyla nəşr olunan məqalədə əhəmiyyətli bir elmi tərəqqi çatdırıldı. Məqaləyə mövzu olan xəbərdə elm adamlarının, kompyuter çiplərini insanın sinir sistemiylə birləşdirərək, duyğu orqanlarının müalicə edilməsində istifadə etdiklərindən bəhs edilirdi.

Avropa, Amerika və Yaponiyadan olan tədqiqatçılar inkişaf etdirdikləri yeni üsulla kor bir kimsəni görməsi, iflic bir xəstəyə yenidən hərəkət qabiliyyəti qazandıрмаğı məqsəd qoyurdular. Xəstələrin bədənlərinə elektrodlar yerləşdirərək, canlı toxumalarla silikon çiplərin birləşdirildiyi protez parçaları istifadə edərək bu məqsədlərini qismən tətbiq etməyi bacarmışdılar.

Məsələn, bir qəza nəticəsində boynu qırılan Holqersen adındakı bir danimarkalının, çiyinlərini, sol qolunu və sol əlini çox az hərəkət etdirə bilməsi istisna

olmaqla, boyundan aşağısı iflic idi. Bilindiyi kimi iflic, boyun və onurğa iliyi travmasından qaynaqlanır, çünki beyin və əzələlər arasında hərəkət edən sinir yolu zərər görmüş ya da yolu bağlanmışdır. Bədəndən beyinə gedən siqnalları çatdıran sinirlərlə, beyindən bədən əzələlərinə təlimat daşıyan sinirlər arasındakı məlumat axışı kəsilir. Bu xəstəyə sinir protezi yerləşdirilərək, beyindən gələn siqnalların onurğa iliyinin ziyan gören hissələrini sovuşdurmaq, beləcə qol və ayaqlara bir az hərəkət qazandırmaq məqsəd qoyuldu.

Xəstənin sol əlinə təməl funksiyaları qazandırmaq üçün əşyaları qavramağa, tutmağa və buraxmağa yarayan bir sistem istifadə edildi. Əməliyyatla sol qolunun üst qisminə, ön qoluna və sinəsinə hər biri metal pul böyüklüyündəki səkkiz elastik elektrod, qavramağa nəzarət edən əzələlərə əməliyyatla bağlandı. Bu elektrodlar daha sonra çox incə naqillərlə sinəyə yerləşdirilən və sinir sisteminə təsir edən bir xəbərdarediciyə bağlandı. Bu xəbərdaredici də xəstənin bir az hərəkət etdirə bildiyi sağ çiyinə yerləşdirilən bir mövqe-qəbul etmə vahidinə bağlandı.

Bunun nəticəsində isə bu oldu: Xəstə bir stəkani qaldırmaq istədiyində sağ çiyini yuxarı qaldırır. Bu hərəkət mövqe qəbuledicisindən sinəsindəki xəbərdarediciyə elektrik siqnalı göndərir. Bu xəbərdaredici də siqnalı qolundakı və əlindəki əzələlərə doğru çatdırır. Bunun nəticəsində əzələlər sıxılıb, sol əl bağlanır. Stəkani buraxmaq istədiyində isə sağ çiyini aşağı endirir, beləcə sol əl açılır. Bu cür protezler sayəsində, iflic orqanlardan gələn toxunma ilə əlaqədar məlumatlar bədənin digər hissələrinə çatdırılır və beləcə duyğuların yenidən qəbul edilməsi mümkün olur.

Bu işlərin bir başqası isə, Brüsseldəki Louvain Universitetində görmə ilə əlaqədar reallaşdırılır. Çubuq və konus hüceyrələri ölüncə retinası işığa reaksiya verməyən, ardından da kor olan belçikalı bir xəstənin, sağ optik sinirinin ətrafına yerləşdirilən bir elektrod sayəsində bəzi görünüşləri təkrar görməsi mümkün olmuşdur.

Bu xəstənin vəziyyətində elektrod, kəllənin içində açılan kiçik bir oyuc içinə yerləşdirilmişdir və bu elektrod bir xəbərdarediciyə bağlıdır. Bir başlıq ilə açılan video kamera, görünüşləri radio siqnalları şəklində xəbərdarediciyə çatdırır. Bu xəbərdaredici zərər görmüş çubuq və konus hüceyrələrini keçərək doğrudan optik sinirə elektrik siqnallarını çatdırır. Optik sinir siqnalları xəstənin görmə mərkəzinə daşındıqdan sonra, bunlar bir görünüş şəklində yenidən təşkil edilir. Hər nə qədər xəstənin gördüyündəki keyfiyyət, stadionlardakı işıqlı tabloların miniatürü şəklində olsa da, bu sistemin reallığını göstərmək üçün kafi bir nümunədir.

Bu xəstə üzərində tətbiq olunan süni görmə sisteminə "Microsystem-based Visual Prosthesis" (MIVIP - Mikrosistem-əsaslı Vizual Protez) deyilir. Bu cihazlar xəstənin kəllə sümüyünə qalıcı olaraq yerləşdirilmişdir, lakin bunları istifadə edə bilməsi üçün Louvain Universitetində kiçik bir otağa getməsi və üzgüçü papaqlarına bənzəyən bir başlıq geyməsi lazımdır. Bu başlıq plastıkdən hazırlanmışdır və ön qisminə sabitlənmiş standart bir video var. Ekrandakı görünüşü meydana gətirən nöqtələr nə qədər çox olsa, elektrik xəbərdarlıqlarının sayı da o qədər çox olar. Bu da görünüşün daha keyfiyyətli olmasını təmin edir.

Eyni xəbərdə maraqlı bir hadisədən də belə bəhs edilirdi:

1998-ci ildə Stelak (Stelarc) adındakı avstraliyalı bir sənətkar bədənini elektrodlar yerləşdirərək bir nümayiş təşkil etdi. Bədəni, əzələlərini istəksiz sıxılmalarla hərəkətə keçirilə biləcək kafilikdə elektrik şokları daşıyan elektrodlar ilə qapalı idi. Bu elektrodlar da bir kompyutərə bağlı idi və nümayiş əsnasında, internet vasitəsilə Paris, Helsinki və Amsterdamdakı kompyuterlərlə əlaqə quruldu. Bu üç bölgədəki iştirakçılar, toxunulmayan bir ekran üzərində görünən bədənün müxtəlif hissələrinə toxunaraq, Stelarca hər istədiklərini etdirə bildilər.

Bu və buna bənzər texnologiyalar çox kiçik ölçülərə endirilə bildiyi və doğrudan bədənün içinə yerləşdirilə bildiyi təqdirdə tibb sahəsində çox əhəmiyyətli kəşflərə yol açə biləcək xüsusiyyətdədir. Ancaq bu inkişafların göstərdiyi çox əhəmiyyətli bir həqiqət daha vardır: xarici dünyanın zehnimizdə izlədiyimiz bir surət olduđu...

Time jurnalının bu məqaləsində süni olaraq verilən xəbərdarlıqlarla görünüşün, toxunma hissənin və s. meydana gələ biləcəyinə dair praktik nümunələr təqdim edilmişdir. Məsələn, kor bir kimsənin görə bilməsi bunun ən açıq dəlilidir. Xəstənin gözü ya da görəcəyi bir əşya olmamasına baxmayaraq, süni olaraq verilən siqnallarla görməsi mümkün olmuşdur.

Elmi jurnallar filmlərdə işlənən simulyasiya dünya ssenarilərinin həqiqi həyat üçün də mümkün ola biləcəyini ifadə edirlər

Dünya miqyasında məşhur elm jurnalı "New Scientist"ın 27 iyul 2002-ci il tarixli sayında da "Həyat bir proqramdır, o zaman silindiniz" başlığıyla nəşr olunan məqaləsində Maykl Bruks (Micheal Brooks), Matriks filmindəki kimi simulyasiya olan bir dünyada yaşaya biləcəyimiz ehtimalını bu sözlərlə gündəmə gətirir:

Matriks II-ni gözləməyinizə ehtiyac yoxdur. Onsuz da nəhəng bir kompyuter simulyasiyası içində yaşaya bilərsiniz... Əlbəttə ki, "The Matrix" filminin həqiqi olmadığını düşündünüz. Çünki yalnız elə düşünməyiniz istənilirdi.

Məqalənin yazıçısı Maykl Bruks (Micheal Brooks), Yale Universitetindən Nik Bostrom (Nick Bostrom) adında bir filosofun şərhələrinə də yer verərək düşüncələrini dəstəkləyir. Nik Bostrom (Nick Bostrom), Hollivud istehsalı filmlərin, bir çox adamın düşündüyündən daha çox həqiqətə yaxınlaşdıqlarını düşünür. Bundan əlavə, etdiyi hesablar nəticəsində, bizim də filmlərdəki kimi bir simulyasiya olan dünya içində yaşamağımız ehtimalımızın olduğunu düşünür.

Xüsusilə son illərdə, maddənin əsliylə təmasda ola bilmədiyimiz həqiqətinin başa düşülməsiylə birlikdə, bu elmi həqiqət insanları daha dərin düşünməyə yönəldir. Filmlərə də tez-tez mövzu olan bu vəziyyət, fiziki həqiqəti olmayan mühitlərin, nə qədər həqiqi olaraq canlandırılə biləcəyini; hətta insanların bu xəyali görünüşlərə aldana biləcəyini də vurğulayır.

NƏTİCƏ:

TƏK MÜTLƏQ VARLIQ ALLAHDIR

Kitab boyunca filmlərdən, elmi və texnoloji tədqiqatlardan nümunələr verərək izah etdiyimiz bu mövzunun əhəmiyyəti, insanları dünyagörüşlərinə qazandırdığı dərinlik, ruh halları üzərində yaratdığı müsbət təsirdən irəli gəlir. Bizə, çöldəki fiziki dünyanın əslinə çata bilmədən yaşadığımız və bir film lenti kimi izlədiyimiz bir həyatımız olduğunu göstərən bu həqiqətlər, eyni zamanda, bu filmin həm oyunçusu, həm də tamaşaçısı olduğumuzu da isbat edir.

Maddə -biz görsək də, görməsək də- çöldə vardır. Ancaq biz maddənin əslinə heç bir zaman çata bilmərik. Bu səbəbdən, bizim üçün maddə xəyal olaraq vardır. Açıq-aşkar dəlillərə baxmayaraq maddənin çöldəki əsliylə təmasda olduğuna inanmaq isə, yuxarıdakı filmlərdə nümunələrini gördüyümüz kimi bir filmdə və ya bir kompyuter oyunundakı virtual obrazların, əslində fiziki bir dünyada yaşadıklarına inanmalarına bənzər bir vəziyyətdir. Yaxud da, yuxularımızda yaşadığımız dünyanın, insanların, cisimlərin maddi qarşılıqları olduğunu düşünməyimiz kimi bir yanaşmadır.

Yaxşı, bura qədər maddənin əslinə bağlı izah etdiyimiz bu həqiqətlər bizə nəyi göstərir? Bütün bunlar bizə əvvəlcə bu sualların cavabını düşündürməlidir:

Qapqaranlıq bir məkanda, bir gözə, retinaya, mərcəyə, göz sinirlərinə, göz bəbəyinə ehtiyac duymadan, elektrik siqnallarını rəngarəng bir bağça olaraq görən, bu gördüyü mənzərədən zövq alan kimdir?

Heç bir səsə girə bilmədiyi beyində, bir qulağa ehtiyac duymadan, elektrik siqnallarını xoşuna gələn bir melodiya olaraq duyan, bundan zövq alan kimdir?

Beyinin içində bir ələ, barmaqlara, əzələlərə ehtiyac duymadan məxmərin yumşaqlığını hiss edən kimdir?

İstilik, soyuqluq, keyfiyyət, forma, dərinlik, uzaqlıq kimi toxunma duyğularını əslinin eynisi olaraq beyində kim yaşayır?

Heç bir qoxunun girə bilmədiyi beyinin içində, növbənöv çiçəklərin qoxusunu kim ayırd edir ya da sevdiyi yeməyin qoxusunu eşidincə iştahı açılan kimdir?

Beyinin içində yaranan bu görünüşləri, bir televizor ekranından seyr edər kimi izləyən, izlədikləri ilə sevinən, kədərlənən, həyəcanlanan, məmnuniyyət duyan, təlaşlanan, maraqlanan kimdir? Bütün gördüklərini və hiss etdiklərini şərh edəcək şüur kimə aiddir? Bu görünüşləri izləyən, düşünən, nəticə çıxaran, qərar verən şüur sahibi varlıq kimdir?

Bütün bunları qəbul edən, şüuru meydana gətirən varlığın, şüursuz atomların meydana gətirdiyi, su, yağ zülal kimi maddələrdən meydana gələn beyin ola bilməyəcəyi açıqdır. Ağıl və vicdan sahibi hər insan, həyatı boyunca yaşadığı hər hadisəni beyninin içindəki ekrandan izləyən varlığın, "ruhu" olduğunu dərhal

anlayacaqdır. Hər insan gözə ehtiyac duymadan görə bilən, qulağa ehtiyac duymadan eşidə bilən, beyinə ehtiyac duymadan düşünə bilən bir ruha malikdir.

Ruhun təmasda olduğu hissələr kainatını yaradan və hər an yaratmağa davam edən isə, Uca Allahdır.

Hər kəs zehmindəki kölgə görünüşlərlə təmasda olduğunu bilsə necə bir mühit olar?

Maddənin əsli ilə təmasda olmadıqlarını, yalnız Allahın özlərinə izlətdirdiyi görünüşlər ilə iç-içə olduqlarını bilən insanların bütün həyatları, həyata dünyagörüşləri və dəyər mühakimələri dəyişəcəkdir. Bu, həm fərdi, həm də ictimai mənada faydalı bir dəyişmə olacaqdır. Çünki bu həqiqəti görə insan, Allahın Quranda bildirdiyi üstün mömin əxlaqını heç çətinlik çəkmədən yaşayacaqdır.

Dünyaya əhəmiyyət verməyən, maddənin xəyal olduğunu anlayan insanlar üçün əhəmiyyət verilməsi lazım olan şey mənəviyyat olacaqdır. Allahın hər an özünü eşitdiyini və gördüyünü bilən, etdiyi hər hərəkətə görə axirətdə hesab verəcəyini idrak edən bir adam təbii olaraq gözəl əxlaqlı olacaq, Allahın əmr və qadağanlarına ciddi yanaşacaqdır. Beləcə, cəmiyyətdə hər kəs bir-birinə qarşı sevgi və hörmət dolu olacaq, yaxşı və gözəl davranışlarda hər kəs bir-biriylə yarışacaqdır. İnsanlar arasındakı dəyər mühakimələri dəyişəcək, maddə dəyərini itirəcək, beləcə insanlar arasında üstünlük, mövqe və vəzifəyə görə deyil, əxlaqa və təqvaya görə olacaqdır. Kimsə, əsli xəyal olan şeylərin arxasından qaçmayacaq, hər kəs həqiqətin arxasından gedəcəkdir. İnsanlar "kim nə düşünər?" zehniyyətiylə deyil, "Allahın məmnun olacağı rəftar hansıdır?" düşüncəsiylə hərəkət edəcəkdirlər. Mal, mülk, mövqe və vəzifədən qaynaqlanan qürur, özünü bəyənmişlik hissələrinin yerini təvazökarlıq və acizliyini çox yaxşı anlama hissi alacaqdır. Bu səbəbdən, insanlar Quranda bəhs edilən bütün gözəl əxlaq nümunələrini sevrək və istəyərək yaşayacaqdırlar. Bu sayılan dəyişmələr isə günümüzdəki cəmiyyətlərinin bir çox problemini təbii olaraq ortadan qaldıracaqdır.

Kiçik mənfəətləri üçün belə əsəbləşən, hirsələnən, təcavüzkarlaşan insanların yerini, hər gördüyünün xəyal olduğunu bilən, bu səbəblə qəzəb, hirs, qışqırmaq çıxırma kimi reaksiyaların özünü hörmətdən salacağını bilən insanlar alacaqdır. Bunun sayəsində, insanlara və cəmiyyətlərə dinclik və təhlükəsizlik hakim olacaq, hər kəs həyatından və sahib olduqlarından məmnun olacaqdır. Məhz insanlardan gizlənən bu həqiqətin, insanlara və cəmiyyətlərə qazandıracağı nemətlərin bir qismi bunlardır. Bu həqiqətin bilinməsi, düşünülməsi və yaşanmasıyla birlikdə insanlar daha bir çox gözəlliklərə qovuşacaqlar. Bu gözəlliklərə qovuşmaq istəyən kəslərin etməli olduğu şey

isə bu böyük həqiqəti yaxşıca düşünmək və anlamağa cəhd göstərməkdir. Allah bir ayəsində belə bildirmişdir:

Həqiqət budur ki, sizə Rəbbinizdən bəsirətlər gəlmişdir. Kim bəsirətlə görsə öz lehinə, kim də kor olsa (görmək istəməzsə) öz əleyhinədir... (Ənam surəsi, 104)

Materializm hər batil fəlsəfə kimi çökmüşdür

Materializm, insanlıq tarixi boyunca mövcud olmuş və bu fəlsəfənin müdafiəçiləri, maddəni özlərinə saxta dəlil götürərək, özlərini yoxdan var edən, bir heç ikən özlərinə can verən, içində yaşaya biləcəkləri bir kainat yaradan Allaha iman etmirlər. Burada açıq-aşkar dəlilləriylə izah edilən həqiqətlər, bu fəlsəfəni təməldən yıxıb atır, üzərində müzakirəyə səbəb buraxmır. Beləcə, bütün düşüncələrini, həyatlarını, qürurlarını və inkarlarını üzərinə bina etdikləri maddə, əllərindən bir anda uçub getmişdir. Hətta materialist elm adamları, etdikləri araşdırmalar nəticəsində, bütün gördükləri şeylərin həqiqətdə sandıqları kimi maddənin əsli olmadığını, əksinə beyinlərində meydana gələn kölgə görünüşlər olduğunu isbat edərək, materialist inanca öz əlləriylə zərbə vurmuşdurlar.

XXI əsr, bu həqiqətin bütün insanlar arasında yayılacağı, materializmin isə yer üzündən silinəcəyi tarixi bir dönüş nöqtəsidir. Materialist fəlsəfələrin təsirində qalaraq maddəni mütləq varlıq zənn edən bəzi insanlar artıq özlərinin xəyal, tək mütləq varlığın Allah olduğunu, Allahın varlığının hər yeri sarıb əhatə etdiyini anlamışdılar. Bu həqiqət ayələrdə belə bildirilir:

Allah... Ondan başqa ilah yoxdur. Diridir, qaimdir. Onu mürgüləmə və yuxu tutmaz. Göylərdə və yerdə nə varsa hamısı Onundur... O, önlərindəkini və arxalarındakını bilir. (Onlar isə) Dilədiyi qədərini xaricində, Onun elmindən heç bir şeyi qavrayıb-əhatə edə bilməzlər. Onun kürsüsü, bütün göyləri və yeri örtüb-əhatə etmişdir... O, çox ucadır, çox böyükdür. (Bəqərə surəsi, 255)

Allah, həqiqətən Özündən başqa ilah olmadığına şahidlik etdi; mələklər və elm sahibləri də Ondən başqa ilah olmadığına ədalətlə şahidlik etdilər. Əziz və Hakim olan Ondən başqa ilah yoxdur. (Ali İmran surəsi, 18)

O, Allahdır, Özündən başqa ilah yoxdur. İlkdə də, sonda da həmd Onundur. Hökm Onundur və Ona qaytarılacaqsınız. (Qəsas surəsi, 70)

XARİCDƏ MADDƏ VARDIR, ANCAQ BİZ MADDƏNİN ƏSLİNƏ ÇATA BİLMƏRİK

Kitab boyunca maddənin əslinə heç bir zaman çata bilməyəcəyimiz, maddənin bizim üçün bir xəyaldan ibarət olduğu həqiqətinə toxunduq. Ancaq maddə xəyaldır demək, maddə yoxdur demək deyil. Əksinə, biz görsək də görməsək də maddi bir dünya vardır. Ancaq biz bu dünyanı beynimizin içində bir surət -digər bir sözlə hisslərimizin şərhilə olaraq- görürük. Bu səbəbdən, maddə, bizim üçün xəyaldır.

Qaldı ki, xaricdə maddənin varlığını, bizdən başqa görünən varlıqlar da vardır. Allahın mələkləri, yazıçı olaraq təyin etdiyi elçiləri də bu dünyaya şahidlik edirlər:

Onun sağında və solunda oturan iki yazıçı yazarlarkən

O, söz olaraq (hər hansı bir şey) söyləməsin, mütləq yanında hazır bir nəzarətçi vardır. (Qaf surəsi, 17-18)

Hər şeydən əhəmiyyətli, ən başda Allah hər şeyi görür. Bu dünyanı hər cür tərffüatıyla Allah yaratmışdır və Allah hər halıyla görür. Quran ayələrində belə xəbər verilir:

... Allahdan qorxub-çəkinin və bilin ki, Allah etdiklərinizi görəndir. (Bəqərə surəsi, 233)

De ki: "Mənimlə aranızda şahid olaraq Allah yetər; şübhəsiz, O, qullarından həqiqətən xəbər dardır, görəndir." (İsra surəsi, 96)

Ayrıca, unutmamaq lazımdır ki, Allah bütün hadisələri "Lövhi-məhfuz" adlı kitabda qeydli tutur. Biz görməsək də bunların hamısı Lövhi-məhfuzda vardır. Hər şeyin, Allahın Qatında, Lövhi-məhfuz olaraq adlandırılan "Ana Kitab"da saxlandığı belə bildirilir:

Şübhəsiz o, Bizim Qatımızda olan Ana Kitabdadır; çox ucadır, hökm və hikmət doludur. (Zuxruf surəsi, 4)

... Qatımızda (bütün bunları) saxlayıb-qoruyan bir kitab vardır. (Qaf surəsi, 4)

Göydə və yerdə gizli olan heç bir şey yoxdur ki, açıq-aşkar olan bir kitabda (Lövhi-məhfuzda) olmasın. (Nəml surəsi, 75)

TƏKAMÜL YALANI

Darvinizm, yeni təkamül nəzəriyyəsi yaradılış həqiqətini rədd etmək məqsədi ilə ortaya atılan, lakin müvəffəqiyyətli ola bilməyən və elmdən kənar olan mənasız fikirdən başqa bir şey deyil. Canlının cansız maddələrdən təsadüfən meydana gəldiyini iddia edən bu nəzəriyyə kainatda və canlılarda çoxlu möcüzəvi nizam olduğunun elm tərəfindən isbat edilməsi ilə və təkamülün heç bir zaman baş vermədiyini ortaya qoyan 300 milyona yaxın qalığın tapılması ilə çürümüşdür. Beləcə, Allahın bütün kainatı və canlıları yaratdığı həqiqəti elm tərəfindən də sübut edilmişdir. Bu gün təkamül nəzəriyyəsinə dəstək olmaq üçün dünya səviyyəsində aparılan təbliğat yalnız elmi həqiqətlərin təhrif edilməsinə, çoxtərəfli şərh olunmasına, elm adı altında deyilən yalanlara və edilən saxtakarlıqlara əsaslanır.

Ancaq bu təbliğat həqiqəti gizləyə bilmir. Təkamül nəzəriyyəsinin elm tarixinin ən böyük yalanı olduğu son 20-30 ildə elm dünyasında getdikcə daha yüksək səslə dilə gətirilir. Xüsusilə, 1980-ci illərdən sonra aparılan araşdırmalar darvinist iddiaların tamamilə səhv olduğunu ortaya qoymuş və bu həqiqət bir çox alim tərəfindən də dilə gətirilmişdir. Xüsusilə, ABŞ-da biologiya, biokimya, paleontologiya kimi fərqli sahələrdən olan çoxlu sayda tədqiqatçı alim darvinizmin əsassızlığını görür, canlıların mənşəyini yaradılış həqiqəti ilə açıqlayırlar.

Təkamül nəzəriyyəsinin süqutunu və yaradılışın dəlillərini digər bir çox əsərlərimizdə bütün elmi təfərrüatları ilə göstərdik və göstərməyə davam edirik. Ancaq mövzu böyük əhəmiyyət daşıdığına görə burada da ümumiləşdirməkdə fayda vardır.

Darvini yıxan çətinliklər

Təkamül nəzəriyyəsi tarixinin qədim yunanlara qədər gedib çıxan bir nəzəriyyə olmasına baxmayaraq, əhatəli olaraq 19-cu əsrdə ortaya atıldı. Nəzəriyyəni elm dünyasında gündəmə gətirən ən əhəmiyyətli yenilik Çarlz Darvinin 1859-cu ildə nəşr olunan “Növlərin mənşəyi” adlı kitabı idi. Darvin bu kitabda dünyadakı fərqli canlı növlərinin Allahın ayrı-ayrı yaratdığı həqiqətinə qarşı çıxırdı. Darvinə görə, bütün növlər ortaq bir atadan gəlirdilər və zamanla kiçik dəyişmələrlə fərqliləşiblər.

Darvinin nəzəriyyəsi heç bir konkret elmi tapıntıya əsaslanmırdı; özünün də qəbul etdiyi kimi, yalnız bir məntiq irəli sürmək idi. Hətta Darvinin kitabındakı “Nəzəriyyənin çətinlikləri” başlıqlı uzun hissədə etiraf etdiyi kimi, nəzəriyyə bir çox əhəmiyyətli suala cavab verə bilmirdi.

Darvin nəzəriyyəsinin önündəki çətinliklərin inkişaf edən elm tərəfindən keçiləcəyini, yeni elmi tapıntıların nəzəriyyəsinə gücləndirəcəyini ümid edirdi. Bunu kitabında tez-tez ifadə etmişdi. Ancaq inkişaf edən elm Darvinin ümidlərinin tam əksinə, nəzəriyyənin təməl iddialarını bir-bir əsassız etmişdir.

Darvinizmin elm qarşısındakı məğlubiyyəti üç təməl başlıqda nəzərdən keçirilə bilər:

1) Nəzəriyyə həyatın yer üzündə ilk dəfə necə ortaya çıxdığını heç cür açıqlaya bilmir.

2) Nəzəriyyənin irəli sürdüyü təkamül mexanizmlərinin, həqiqətdə təkmilləşdirici bir təsirə sahib olduğunu göstərən heç bir elmi tapıntı yoxdur.

3) Fosil (qalıq) qeydləri təkamül nəzəriyyəsinin nəzərdə tutduqlarının tam əksi olan bir cədvəl ortaya qoyur.

Bu hissədə bu üç təməl başlığı ana xətləri ilə araşdıracağıq.

Keçilə bilməyən ilk pillə: həyatın mənşəyi

Təkamül nəzəriyyəsi bütün canlı növlərinin bundan təxminən 3.8 milyard il əvvəl ibtidai dünyada ortaya çıxan tək bir canlı hüceyrədən gəldiyini iddia edir. Tək bir hüceyrənin necə oldu ki, milyonlarla kompleks canlı növünü meydana gətirdiyi və əgər həqiqətən bu cür təkamül reallaşmışdırsa, niyə bunun izlərinin fosil qeydlərində olmadığı nəzəriyyənin açıqlaya bilmədiyi suallardandır. Ancaq bütün bunlardan əvvəl iddia edilən təkamül müddətinin ilk pilləsi üzərində dayanmaq lazımdır. Haqqında danışılan o ilk hüceyrə necə ortaya çıxmışdır?

Təkamül nəzəriyyəsi yaradılışı cahil olaraq rədd etdiyi üçün və heç bir fəvqəltəbii müdaxiləni qəbul etmədiyi üçün o ilk hüceyrənin heç bir məqsəd, plan və tənzimləmə olmadan təbiət qanunları içində təsadüfi olaraq meydana gəldiyini iddia edir. Yəni nəzəriyyəyə görə, cansız maddə təsadüflər nəticəsində ortaya canlı bir hüceyrə çıxarmalıdır. Ancaq bu, məlum olan ən fundamental biologiya qanunlarına zidd bir iddiadır.

“Həyat həyatdan gəlir”

Darvin kitabında həyatın mənşəyi mövzusunda heç danışmamışdı. Çünki onun dövründəki ibtidai elm anlayışı canlıların çox sadə bir quruluşa sahib olduğunu fərz edirdi. Orta əsrlərdən bəri insanların inandığı “öz-özünə törəyən nəsil” adlı nəzəriyyəyə görə, cansız maddələrin təsadüfən bir yerə gəlib canlı bir varlıq meydana gətirə biləcəyinə inanırdılar. Bu dövrdə böcəklərin yemək artıqlarından, siçanların da buğdadan meydana gəldiyi geniş yayılmış bir düşüncə idi. Bunu isbat etmək üçün də maraqlı təcrübələr aparılmışdı. Çirkli bir əskinin üzərinə bir az buğda qoyulmuş və bir az gözlədikdə bu qarışıqdan siçanların meydana gələcəyi zənn edilmişdi.

Ətlərin qurdlanması da həyatın cansız maddələrdən törəyə bildiyinə bir dəlil sayılırdı. Halbuki, daha sonra aydın olacaqdı ki, ətlərin üzərindəki qurdlar öz-özlərinə meydana gəlmirlər, ağcaqanadların gətirib qoyduğu gözlə görünməyən sürfələrdən çıxırdılar.

Darvinin “Növlərin mənşəyi” adlı kitabını yazdığı dövrdə isə bakteriyaların cansız maddədən meydana gəldiyi inancı elm dünyası tərəfindən qəbul edilirdi.

Halbuki, Darvinin kitabının nəşr olunmasından beş il sonra məşhur fransız bioloqu Luis Paster təkamülə əsas verən bu inancı qəti olaraq təkzib etdi. Paster apardığı uzun təcrübələr nəticəsində aldığı nəticəni belə yekunlaşdırmışdı:

Cansız maddələrin həyat meydana gətirə biləcəyi iddiası artıq qəti olaraq tarixə basdırılmışdır.¹

Təkamül nəzəriyyəsinin müdafiəçiləri Pasterin tapıntılarına qarşı uzun müddət müqavimət göstərdilər. Ancaq inkişaf edən elm canlı hüceyrəsinin kompleks quruluşunu ortaya çıxardıqca, həyatın öz-özünə meydana gələ biləcəyi iddiasının əsassızlığı daha da aydınlaşdı.

20-ci əsrdəki nəticəsiz cəhdlər

20-ci əsrdə həyatın mənşəyi mövzunu tədqiq edən ilk təkamülçü məşhur rus bioloqu Aleksandr Oparin oldu. Oparin 1930-cu illərdə ortaya atdığı bəzi tezislərlə canlı hüceyrəsinin təsadüfən meydana gələ biləcəyini isbat etməyə çalışdı. Ancaq bu işlər müvəffəqiyyətsizliklə nəticələnəcək və Oparin bu etirafı etmək məcburiyyətində qalacaqdı:

Təəssüf ki, hüceyrənin mənşəyi təkamül nəzəriyyəsinin tamamını əhatə edən ən qaranlıq nöqtəni meydana gətirir.²

Oparinin yolunu izləyən təkamülçülər həyatın mənşəyi mövzunu həll edəcək təcrübələr aparmağa çalışdılar. Bu təcrübələrin ən məşhuru amerikalı kimyaçı Stanley Miller tərəfindən 1953-cü ildə təşkil edildi. Miller ibtidai Yer atmosferində olduğunu iddia etdiyi qazları bir təcrübə qurğusunda birləşdirib və bu qarışıqca enerji əlavə edib zülalların quruluşunda istifadə edilən bir neçə orqanik molekul (aminturşular) sintez etdi.

O illərdə təkamül adına əhəmiyyətli bir mərhələ kimi tanıtılan bu təcrübənin əsaslı olmadığı və təcrübədə istifadə edilən atmosferin həqiqi dünya şərtlərindən çox fərqli olduğu növbəti illərdə ortaya çıxacaqdı.³

Uzun sürən səssizlikdən sonra Millerin özü də istifadə etdiyi atmosfer mühitinin həqiqi olmadığını etiraf etdi.⁴

Həyatın mənşəyi problemini açıqlamaq üçün 20-ci əsr boyu aparılan bütün təkamülçü səylər davamlı olaraq müvəffəqiyyətsizliklə nəticələndi. San-Diyeqo Skrips institutundan məşhur geokimyəçi Cefri Bada təkamülçü "Earth" jurnalında 1998-ci ildə nəşr olunan bir məqalədə bu həqiqəti belə qəbul edir:

Bu gün 20-ci əsri geridə qoyarkən hələ 20-ci əsrə girdiyimizdə sahib olduğumuz ən böyük həll edilməmiş problemlə qarşı-qarşıyıq: həyat yer üzündə necə başladı?⁵

Həyatın kompleks quruluşu

Təkamül nəzəriyyəsinin həyatın mənşəyi mövzusunda belə böyük çətinliyə düşməsinin başlıca səbəbi ən sadə zənn edilən canlı quruluşların belə inanılmaz

dərəcədə kompleks quruluşlara sahib olmasıdır. Canlı hüceyrəsi insanların düzəltdiyi bütün texnoloji məhsullardan daha kompleksdir. Belə ki, bu gün dünyanın ən inkişaf etmiş laboratoriyalarında belə cansız maddələr bir yerə gətirilərək canlı bir hüceyrə çıxarıla bilmir.

Bir hüceyrənin meydana gəlməsi üçün lazım olan şərtlər əsla təsadüflərlə açıqlana bilməyəcək qədər çoxdur. Hüceyrənin ən fundamental quruluş maddəsi olan zülalların təsadüfi olaraq sintez edilmə ehtimalı 500 aminturşuları orta hesabla bir zülal üçün $1/10^{950}$ -dir. Ancaq riyaziyyatda $1/10^{50}$ -dən kiçik ehtimallar praktik olaraq qeyri-mümkün sayılır. Hüceyrənin nüvəsində yerləşən və genetik məlumatı saxlayan DNT molekulu isə inanılmaz bir məlumat bankıdır. İnsan DNT-sinin ehtiva etdiyi məlumatın kağıza köçürüldüyü təqdirdə 500 səhifədən ibarət 900 cildlik bir kitabxana meydana gətirəcəyi hesablanmışdır.

Bu nöqtədə çox maraqlı bir tərəddüd daha var: DNT yalnız bəzi xüsusiləşmiş zülalların (fermentlərin) köməyi ilə cütləşə bilər. Amma bu fermentlərin sintezi də ancaq DNT-dəki məlumatlar yönündə reallaşır. Bir-birindən asılı olduqlarından cütləşmənin meydana gəlməsi üçün ikisi də eyni anda mövcud olmalıdırlar. Bu isə həyatın öz-özünə meydana gəldiyi ssenarisini çarəsiz vəziyyətə salır. San-Dieqo Kaliforniya Universitetindən məşhur təkamülçü professor Lesli Orqel “Scientific American” jurnalının oktyabr, 1994 tarixli sayında bu həqiqəti belə etiraf edir:

Son dərəcə kompleks quruluşlara sahib olan zülalların və nuklein turşularının (RNT və DNT) eyni yerdə və eyni zamanda, təsadüfi olaraq meydana gəlmələri həddindən artıq ehtimaldan kənardır. Amma bunların biri olmadan digərini əldə etmək də mümkün deyil. Dolayısıyla, insan həyatın kimyəvi yollarla ortaya çıxmasının əsla mümkün olmadığı nəticəsinə gəlmək məcburiyyətində qalır.⁶

Şübhəsiz, əgər həyatın təbii amillərlə ortaya çıxması qeyri-mümkündürsə, bu vəziyyətdə həyatın yaradıldığını qəbul etmək lazımdır. Bu həqiqət, əsas məqsədi yaradılışı rədd etmək olan təkamül nəzəriyyəsini açıq şəkildə əsassız edir.

Təkamülün xəyali mexanizmləri

Darvin nəzəriyyəsini əsassız edən ikinci böyük nöqtə nəzəriyyənin təkamül mexanizmləri olaraq qarşıya qoyduğu iki anlayışın həqiqətdə heç bir təkmilləşdirici gücə sahib olmadığını aydınlaşmasıdır. Darvin ortaya atdığı təkamül iddiasını tamamilə təbii seleksiya mexanizminə bağlamışdı. Bu mexanizmə verdiyi əhəmiyyət kitabının adından da açıq şəkildə aydın olurdu: növlərin mənşəyi, təbii seleksiya yolu ilə...

Təbii seleksiya təbii seçmə deməkdir. Təbiətdəki həyat mübarizəsində təbii şərtlərə uyğun və güclü canlıların həyatda qaldığı düşüncəsinə əsaslanır. Məsələn, yırtıcı heyvanlar tərəfindən təhdid edilən bir maral sürüsündə daha sürətli qaçan marallar həyatda qalır. Beləcə, maral sürüsü sürətli və güclülərdən meydana gəlir. Amma, əlbəttə, bu mexanizm maralları təkmilləşdirməz, onları başqa bir canlı növünə, məsələn, atlara çevirməz.

Buna görə də, təbii seleksiya mexanizmi heç bir təkmilləşdirici gücə sahib deyil. Darvin də bu həqiqətin fərqində idi və “Növlərin mənşəyi” adlı kitabında: “Faydalı dəyişikliklər meydana gəlmədiyi müddətdə təbii seleksiya heç bir şey edə bilməz”, - demək məcburiyyətində qalmışdı.⁷

Lamarkın təsiri

Bəs bu “faydalı dəyişikliklər” necə meydana gələ bilərdi? Darvin öz dövrünün ibtidai elm anlayışı içində bu sualı Lamarka əsaslanıb cavablandırmağa çalışmışdı. Darvindən əvvəl yaşamış fransız bioloq Lamarka görə, canlılar yaşayış dövrlərində keçirdikləri fiziki dəyişiklikləri sonrakı nəsələ köçürürlər və nəsildən-nəsələ yığılan bu xüsusiyyətlər nəticəsində yeni növlər ortaya çıxırdı. Məsələn, Lamarka görə, zürafələr ceyranlardan törəmişdir, yüksək ağacların yarpaqlarını yeməyə çalışarkən nəsildən-nəsilə boyunları uzanmışdı.

Darvin də buna bənzər nümunələr vermiş, məsələn, “Növlərin mənşəyi” adlı kitabında yemək tapmaq üçün suya girən bəzi ayıların zamanla balinalara çevrildiyini iddia etmişdi.⁸

Amma Mendelin kəşf etdiyi və 20-ci əsrdə inkişaf edən genetik elmi ilə dəqiqləşən irsilik qanunları qazanılmış xüsusiyyətlərin sonrakı nəsillərə köçürülməsi əfsanəsini qəti olaraq rədd etdi. Beləcə, təbii seleksiya özbaşına və dolayısıyla, tamamilə təsirsiz bir mexanizm olaraq qalırdı.

Neodarvinizm və mutasiyalar

Darvinistlər bu vəziyyətə bir həll tapa bilmək üçün 1930-cu illərin sonlarında müasir sintetik nəzəriyyəni və ya daha məşhur adı ilə desək, neodarvinizmi ortaya atdılar. Neodarvinizm təbii seleksiyaya faydalı dəyişiklik səbəbi olaraq mutasiyaları, yəni canlıların genlərində radiasiya kimi xarici təsirlər və ya köçürmə səhvləri nəticəsində yaranan pozulmaları əlavə etdi.

Bu gün də hələ elmi olaraq əsassız olduğunu bilmələrinə baxmayaraq, Darvinistlərin müdafiə etdiyi model neodarvinizmdir. Nəzəriyyə yer üzündəki milyonlarla canlı növünün bu canlıların qulaq, göz, ağciyər, qanad kimi saysız kompleks orqanlarının mutasiyalara, yəni genetik pozulmalara əsaslanan müddət nəticəsində meydana gəldiyini iddia edir. Amma nəzəriyyəni çarəsiz duruma salan açıq bir elmi həqiqət vardır: mutasiyalar canlıları inkişaf etdirməzlər, əksinə, həmişə canlılara zərər verərlər.

Bunun səbəbi çox sadədir: DNT çox kompleks bir quruluşa malikdir. Bu molekul üzərində yaranan hər hansı bir təsadüfi təsir ancaq zərər verər. Amerikalı genetik B.G.Ranqanatan bunu belə açıqlayır:

Mutasiyalar kiçik, təsadüfi və zərərlicilərlər. Çox nadir hallarda meydana gəlirlər və ən yaxşı halda təsirsizdirlər. Bu üç xüsusiyyət mutasiyaların təkamülü inkişaf meydana gətirə bilməyəcəyini göstərir. Onsuz da yüksək dərəcədə xüsusiləşmiş orqanizmdə meydana gələ biləcək təsadüfi bir dəyişmə ya təsirsizdir, ya da zərərlicidir. Bir qol saatında meydana gələn təsadüfi dəyişmə qol saatını inkişaf etdirməz. Ona böyük ehtimalla zərər verər və ya ən yaxşı halda, təsirsiz olar. Bir zəlzələ bir şəhəri inkişaf etdirməz, onu dağıdır.⁹

Necə ki, bu günə qədər heç bir faydalı, yəni genetik məlumatı inkişaf etdirən mutasiya nümunəsi müşahidə edilməmişdir. Bütün mutasiyaların zərərli olduğu görülmüşdür. Aydın olmuşdur ki, təkamül nəzəriyyəsinin təkamül mexanizmi olaraq göstərdiyi mutasiyalar həqiqətdə canlıları yalnız korlayan, şikəst edən genetik hadisələrdir. (İnsanlarda mutasiyanın ən çox görünən təsiri xərcəngdir). Əlbəttə, korlayıcı bir mexanizm təkamül mexanizmi ola bilməz. Təbii seleksiya isə Darvinin də qəbul etdiyi kimi, özbaşına heç bir şey edə bilməz. Bu həqiqət bizlərə təbiətdə heç bir təkamül mexanizminin olmadığını göstərir. Təkamül mexanizmi olmadığına görə də təkamül deyilən xəyali müddət yaşana bilməz.

Fosil qeydləri: ara nümunələrin izi yoxdur

Təkamül nəzəriyyəsinin iddia etdiyi ssenarinin yaşanmadığının ən açıq göstəricisi isə fosil (qalıq) qeydləridir.

Təkamül nəzəriyyəsinə görə, bütün canlılar bir-birlərindən törəmişlər. Əvvəldən mövcud olan bir canlı növü zamanla bir başqasına çevrilmiş və bütün növlər bu şəkildə ortaya çıxmışlar. Nəzəriyyəyə görə, bu çevrilmə yüz milyonlarla il davam edən uzun zaman kəsiyini əhatə etmiş və addım-addım irəliləmişdir.

Bu vəziyyətdə iddia edilən uzun çevrilmə müddətində saysız ara növlər meydana gəlməli və yaşamalılardır.

Məsələn, keçmişdə balıq xüsusiyyətlərini daşımalarına baxmayaraq, bir tərəfdən də bəzi sürünən xüsusiyyətləri qazanan yarı balıq, yarı sürünən canlılar yaşamalılardır. Yaxud sürünən xüsusiyyətlərini daşıyarkən bir tərəfdən də bəzi quş xüsusiyyətləri qazanan sürünən quşlar ortaya çıxmalıdır. Bunlar bir keçid müddətində olduqları üçün də şikəst və qüsurlu canlılar olmalıdır. Təkamülçülər keçmişdə yaşadıklarına inandıqları bu nəzəri varlıqlara ara keçid nümunəsi adını verirlər.

Əgər, həqiqətən, bu cür canlılar keçmişdə yaşamışdırsa, bunların sayı və növləri milyonlarla, hətta milyardlarla olmalıdır və bu əcaib canlıların fosillərinə mütləq fosil qeydlərində rast gəlinməlidir. Darvin “Növlərin mənşəyi”ndə bunu belə açıqlamışdır:

“Əgər nəzəriyyəyəm doğrudursa, növləri bir-birinə bağlayan saysız ara keçid növləri mütləq yaşamalılardır... Bunların yaşadıklarının dəlilləri də yalnız fosil qalıqları arasında ola bilər”.¹⁰

Darvinin puç olan ümidləri

Ancaq 19-cu əsrin ortalarından bu yana dünyanın dörd tərəfində çoxlu fosil araşdırmaları aparıldığı halda, keçid nümunələrinə rast gəlinməmişdir. Aparılan qazıntı işlərində və araşdırmalarda əldə edilən bütün tapıntılar təkamülçülərin gözlədiklərinin əksinə, canlıların yer üzündə birdən-birə qüsursuz və nöqsansız şəkildə ortaya çıxdığını göstərmişdir.

Məşhur ingilis paleontoloqu Derek V. Ager bir təkamülçü olmasına baxmayaraq, bu həqiqəti belə etiraf edir:

Problemimiz budur: fosil qeydlərini təfərrüatlı olaraq araşdırdığımızda istər növlər, istərsə də siniflər səviyyəsində olsun davamlı olaraq eyni həqiqətlə qarşılaşırıq; pilləli təkamüllə inkişaf edən deyil, birdən-birə yer üzündə yaranan qruplar görürük.¹¹

Yeni fosil qeydlərində bütün canlı növləri arasında heç bir keçid nümunəsi olmadan qüsursuz şəkilləri ilə birdən-birə ortaya çıxırlar. Bu, Darvinin nəzərdə tutduğunun tam əksinədir. Hətta bu canlı növlərinin yaradıldıqlarını göstərən çox güclü bir dəlildir. Çünki bir canlı növünün öz-özünə təkmilləşən heç bir atası olmadan bir anda və qüsursuz olaraq ortaya çıxmasının tək izahı o növün yaradılmış olmasıdır. Bu həqiqət məşhur təkamülçü bioloq Duqlas Futuyma tərəfindən də qəbul edilir:

Yaradılış və təkamül yaşayan canlıların mənşəyi haqqında verilə biləcək yeganə iki açıqlamadır. Canlılar dünyada ya tamamilə mükəmməl və qüsursuz bir şəkildə ortaya çıxmışlar, ya da belə olmamışdır. Əgər belə olmamışdırsa, bir dəyişmə müddəti sayəsində özlərindən əvvəl mövcud olan bəzi canlı növlərindən təkmilləşərək meydana gəlməlidirlər. Amma əgər qüsursuz və mükəmməl bir şəkildə ortaya çıxmışlarsa, o halda, sonsuz güc sahibi olan bir ağıl tərəfindən yaradılmış olmalıdırlar.¹²

Fosillər isə canlıların yer üzündə qüsursuz və mükəmməl bir şəkildə ortaya çıxdıqlarını göstərir. Yeni növlərin mənşəyi Darvinin zənn etdiyinin əksinə, təkamül deyil, yaradılışdır.

İnsanın təkamülü nağılı

Təkamül nəzəriyyəsini müdafiə edənlərin ən çox gündəliyə gətirdikləri mövzu insanın mənşəyi mövzudur. Bu mövzudakı darvinist iddia bu gün yaşayan müasir insanın meymunabənzər bəzi varlıqlardan gəldiyini fərz edir. 4-5 milyon il əvvəl başladığı fərz edilən bu müddətdə müasir insanla ataları arasında bəzi ara nümunələrin yaşadığı iddia edilir. Həqiqətdə tamamilə xəyal olan bu ssenaridə dörd təməl kateqoriya sayılır:

1-*Australopithecus*

2-*Homo habilis*

3-*Homo erectus*

4-*Homo sapiens*

Təkamülçülər insanların saxta ilk meymunabənzər atalarına “cənub meymunu” mənasını verən *australopithecus* adını verirlər. Bu canlılar həqiqətdə soyu tükənmiş bir meymun növündən başqa bir şey deyil. Məşhur ingilis və amerikalı iki anatomiyaçı Lord Solli Zukerman və prof. Çarlz Oksnardin *australopithecus* nümunələri üzərində apardığı çox geniş əhatəli tədqiqat bu canlıların yalnız soyu tükənmiş bir meymun növünə aid olduğunu və insanlarla heç bir bənzərliklərinin olmadığını göstərmişdir.¹³

Təkamülçülər insan təkamülünün bir sonrakı mərhələsini də *homo*, yəni insan olaraq sinifləndirirlər. İddiaya görə, *homo* ardıcılığındakı canlılar *australopithecus*lardan daha çox inkişaf etmişlər. Təkamülçülər bu fərqli canlılara aid fosilləri ard-arda düzərək xəyalə bir təkamül sxemi meydana gətirirlər. Bu sxem xəyalidir, çünki həqiqətdə bu fərqli siniflər arasında təkamül bir əlaqənin olduğu qətiyyənlə isbat edilə bilməmişdir. Təkamül nəzəriyyəsinin 20-ci əsrdəki ən əhəmiyyətli müdafiəçilərindən biri olan Ernst Mayr: “*Homo sapiens*ə uzanan zəncir həqiqətdə itmişdir”, - deyərək bunu qəbul edir.¹⁴

Təkamülçülər “*australopithecus* > *homo habilis* > *homo erectus* > *homo sapiens*” sıralamasını yazarkən bu növlərin hər birinin bir sonrakının atası olduğu təəssüratını verirlər. Halbuki, paleoantropoloqların son tapıntıları *australopithecus*, *homo habilis* və *homo erectus*ün dünyanın fərqli bölgələrində eyni dövrlərdə yaşadıklarını göstərir.¹⁵

Bundan başqa, *homo erectus* sinifləməsinə aid insanların bir hissəsi müasir dövrlərə qədər yaşamış, *homo sapiens*, *neandertalensis* və *homo sapiens sapiens* (müasir insan) ilə eyni mühitdə yan-yanı olmuşlar.¹⁶

Bu işə, əlbəttə, bu siniflərin bir-birlərinin ataları olduğu iddiasının əsassızlığını açıq şəkildə ortaya qoyur. Harvard Universitetinin paleontoloqlarından Stiven Cey Quld özünün də bir təkamülçü olmasına baxmayaraq, darvinist nəzəriyyənin düşdüyü bu çıxılmaz vəziyyəti belə açıqlayır:

Əgər bir-birilə paralel şəkildə yaşayan üç fərqli hominid (insana xas) xətti varsa, o halda, bizim soy ağacımıza nə oldu? Açıqdır ki, bunların biri digərindən gələ bilməz. Bundan başqa, biri digəri ilə müqayisə edildiyində təkamüllü bir inkişaf tərzini göstərmirlər.¹⁷

Qısa, mediya və dərsliklərdə yer alan bir neçə xəyalə “yarı meymun, yarı insan” canlılarının cizgiləri ilə, yəni yalnız təbliğat yolu ilə canlı tutulmağa çalışılan insanın təkamülü ssenarisi heç bir elmi əsas olmayan nağıldan ibarətdir.

Bu mövzunu uzun illər araşdıran, xüsusilə *australopithecus* fosilləri üzərində 15 il tədqiqat aparan İngiltərənin ən məşhur və hörmətli alimlərindən Lord Solli Zukerman bir təkamülçü olmasına baxmayaraq, ortada meymunabənzər canlılardan insana uzanan həqiqi bir soy ağacı olmadığı nəticəsinə gəlmişdir.

Zukerman bir də maraqlı elm şkalası tərtib etmişdir. Elmi olaraq qəbul etdiyi bilik sahələrindən elmdən kənar qəbul etdiyi bilik sahələrinə qədər bir yelpik hazırlamışdır. Zukermanın bu cədvəlinə görə, ən elmi (yəni konkret məlumatlara əsaslanan) bilik

sahələri kimya və fizikadır. Yelpikdə bunlardan sonra biologiya elmləri, sonra da ictimai elmlər gəlir. Yelpiyin ən aşağısında, yəni ən elmdən kənar sayılan hissəsində isə Zukermana görə telepatiya, altıncı hiss kimi duyğu sonrası qəbul etmə anlayışları və bir də insanın təkamülü vardır! Zukerman yelpiyin bu yerini belə açıqlayır:

“Obyektiv həqiqətin sahəsindən çıxıb bioloji elm olaraq fərz edilən bu sahələrə (yəni duyğu sonrası qəbul etməyə və insanın fosil tarixinin şərh olunmasına) girdiyimizdə təkamül nəzəriyyəsinə inanan bir adam üçün hər şeyin mümkün olduğunu görürük. Belə ki, nəzəriyyələrinə qəti inanan bu adamların ziddiyyətli bəzi qərarların eyni anda qəbul etmələri belə mümkündür”.¹⁸

Məhz insanın təkamülü nağılı da nəzəriyyələrinə kor-koranə inanan bəzi insanların tapdıqları bəzi fosilləri birtərəfli şəkildə izah etmələrindən ibarətdir.

Darvin düsturu

İndiyədək araşdırdığımız bütün texniki dəlillərlə yanaşı, istəyirsinizsə, təkamülçülərin necə axmaq bir inanca sahib olduqlarını bir də uşaqların anlaya biləcəyi qədər açıq bir nümunə ilə yekunlaşdıraq.

Təkamül nəzəriyyəsi həyatın təsadüfən meydana gəldiyini iddia edir. Dolayısıyla, bu iddiaya görə, cansız və şüursuz atomlar bir yerə gələrək əvvəlcə hüceyrəni meydana gətirmişlər və sonra eyni atomlar bir şəkildə digər canlıları və insanı meydana gətirmişlər. İndi düşünək: həyatın elementi olan karbon, fosfor, azot, kalium kimi elementləri bir yerə gətirdiyimizdə bir topa meydana gələr. Bu atom topası hansı əməliyyatdan keçirilsə də, tək bir canlı meydana gətirə bilməz. İstəyirsinizsə, bu mövzuda bir təcrübə hazırlayaq və təkamülçülərin, əslində, müdafiə etdiyi, amma yüksək səslə dilə gətirə bilmədiyi iddianı onlar adına “Darvin düsturu” adı ilə araşdıraq:

Təkamülçülər çoxlu sayda böyük bir qabın içinə həyatın quruluşundakı fosfor, azot, karbon, oksigen, dəmir, maqnezium kimi elementlərdən bol miqdarda qoysunlar. Hətta normal şərtlərdə olan ancaq bu qarışıqın içində olmasını lazım gördükləri vəsaitləri də bu qablara əlavə etsinlər. Qarışıqların içinə istədikləri qədər amin turşusu, istədikləri qədər də (tək birinin belə təsadüfi meydana gəlmə ehtimalı 10^{-950} olan) zülal doldursunlar. Bu qarışıqlara istədikləri nisbətde istilik və nəmlik versinlər. Bunları istədikləri inkişaf etmiş cihazlarla qarışdırınsınlar. Qabların başına da dünyanın ən öndə gələn alimlərini qoysunlar. Bu mütəxəssislər atadan oğula, nəsildən-nəsilə köçürərək növbəti milyardlarla, hətta trilyonlarla il davamlı qabların başında gözləsinlər. Bir canlının meydana gəlməsi üçün hansı şərtlərin mövcud olması lazım olduğuna inanılırsa, hamısından istifadə etmək sərbəst olsun. Ancaq nə etsələr də, o qablardan qətiyyənlə bir canlı çıxara bilməzlər. Zürafələri, aslanları, arıları, bülülləri, tutuquşuları, atları, delfinləri, gülləri, zanbaqları, qərənfilləri, bananları, portağalları, almaları, xurmaları, pomidorları, qovunları, qarpızları, əncirləri, zeytunları, üzümləri, şaftalıları, tovuz quşlarını, rəngarəng kəpənəkləri və bunun kimi milyonlarla canlı növündən heç birini meydana gətirə bilməzlər. Yalnız burada bir neçəsini saydığımız bu canlı varlıqları deyil, bunların tək bir hüceyrəsini belə əldə edə bilməzlər.

Qıyası, şüursuz atomlar bir yerə gələrək hüceyrəni meydana gətirə bilməzlər. Sonra yeni bir qərar verib, bir hüceyrəni ikiyə bölüb, sonra ard-arda başqa qərarlar alıb elektron mikroskopunu tapan, sonra öz hüceyrə quruluşunu bu mikroskop altında izləyən professorları meydana gətirə bilməzlər. Maddə ancaq Allahın üstün yaratması ilə həyat tapar. Bunun əksini iddia edən təkamül nəzəriyyəsi isə ağıla tamamilə zidd olan cəfəngiyatdır. Təkamülçülərin ortaya atdığı iddialar üzərində bir az belə düşünmək yuxarıdakı nümunədə olduğu kimi, bu həqiqəti açıq şəkildə göstərir.

Göz və qulaqdakı texnologiya

Təkamül nəzəriyyəsinin qətiyyəni izah edə bilmədiyi bir başqa mövzu isə göz və qulaqdakı üstün qəbul etmə keyfiyyətidir.

Gözlə əlaqədar mövzuya keçməzdən əvvəl, “necə görürük?” sualına qısa cavab verək. Bir cisimdən gələn şüalar gözdə retinaya tərs olaraq düşür. Bu şüalar buradakı hüceyrələr tərəfindən elektrik siqnallarına çevrilir və beyinin arxa hissəsindəki görmə mərkəzi deyilən kiçik bir nöqtəyə çatır. Bu elektrik siqnalları bir silsilə əməliyyatdan sonra beyindəki bu mərkəzdə görüntü kimi qəbul edilir. Bu məlumatdan sonra indi düşünək:

Beyin işığa bağlıdır. Yəni beyinin içi tamamilə qaranlıqdır, işıq beyinin olduğu yerə girə bilməz. Görmə mərkəzi deyilən yer qaranlıq, işığın əsla çatmadığı, bəlkə də heç qarşılaşmadığınız qədər qaranlıq bir yerdir. Ancaq siz bu zülmət qaranlıqda işıqlı, tərtəmiz bir dünyanı seyr edirsiniz.

Üstəlik, bu o qədər dəqiq və keyfiyyətli bir görünüşdür ki, XXI əsr texnologiyası belə hər cür imkana baxmayaraq, bu dəqiqliyi təmin edə bilməmişdir. Məsələn, hal-hazırda oxuduğunuz kitaba, kitabı tutan əllərinizə baxın, sonra başınızı qaldırın və ətrafınıza baxın. Bu anda gördüyünüz dəqiqlik və keyfiyyətdəki bu görünüşü başqa bir yerdə gördünüz mü? Bu qədər dəqiq bir görünüşü sizə dünyanın bir nömrəli televizor şirkətinin çıxardığı ən inkişaf etmiş televizor ekranı da verə bilməz. 100 ildir ki, minlərlə mühəndis bu dəqiqliyə çatmağa çalışırlar. Bunun üçün fabriklər, nəhəng təsisatlar qurulur, araşdırmalar aparılır, plan və dizaynlar inkişaf etdirilir. Yenə bir televizor ekranına baxın, bir də hal-hazırda əlinizdə tutduğunuz bu kitaba. Arada böyük bir dəqiqlik və keyfiyyət fərqinin olduğunu görəcəksiniz. Üstəlik, televizor ekranı sizə ikiölçülü bir görünüş göstərir, halbuki, siz üçölçülü, dərin bir perspektivi izləyirsiniz.

Uzun illərdir ki, on minlərlə mühəndis üçölçülü ekran düzəltməyə, gözün görmə keyfiyyətinə çatmağa çalışırlar. Bəli, üçölçülü bir ekran sistemi düzəldə bildilər, amma onu da eynək taxmadan üçölçülü görmək mümkün deyil, qaldı ki, bu süni bir üç ölçüdür. Arxa tərəf daha bulanıq, ön tərəf isə kağız dekorasiyası kimi durur. Heç bir zaman gözün gördüyü qədər dəqiq və keyfiyyətli bir görünüş meydana gəlməz. Kamerada da, televizorda da mütləq görünüş itkisi meydana gəlir.

Məhz təkamülçülər bu keyfiyyətli və dəqiq görünüşü meydana gətirən mexanizmin təsadüfən meydana gəldiyini iddia edirlər. İndi biri sizə: “Otağınızda televizor təsadüflər nəticəsində meydana gəldi, atomlar bir yerə gəlib bu görünüşü meydana gətirən aləti meydana gətirdi”, - desə, nə düşünərsiniz? Minlərlə adamın bir yerə gəlib edə bilmədiyini şüursuz atomlar necə etsin?

Gözün gördüyündən daha primitiv olan bir görünüşü meydana gətirən alət təsadüfən meydana gələ bilmirsə, gözün və gözün gördüyü görünüşün də təsadüfən meydana gələ bilməyəcəyi çox açıqdır. Eyni vəziyyət qulaq üçün də məqbuldur. Xarici qulaq ətrafdakı səsləri qulaq çanağı vasitəsilə qəbul edib orta qulağa çatdırır; orta qulaq aldığı səs titrəyişlərini gücləndirib daxili qulağa ötürür; daxili qulaq da bu titrəyişləri elektrik siqnallarına çevirərək beyinə göndərir. Eynilə görmədə olduğu kimi, eşitmə prosesi də beyindəki eşitmə mərkəzində reallaşır. Gözdəki vəziyyət qulaq üçün də məqbuldur, yəni beyin işıq kimi səsə də bağlıdır, səs keçirməz. Bu səbəbə görə, çölü nə qədər gurultulu olsa da, beyinin içi tamamilə səssizdir. Buna baxmayaraq, ən dəqiq səslər beyində qəbul edilir. Səs keçirməyən beyninizdə bir orkestrin simfonialarını dinləyirsiniz, izdihamlı bir mühitin bütün səs-küyünü eşidirsiniz. Amma o anda həssas bir cihazla beyninizin içindəki səs səviyyəsi ölçülsə, burada kəskin bir səssizliyin hakim olduğu görülməkdir.

Dəqiq bir görünüş əldə edə bilmək ümidi ilə texnologiya necə istifadə edilirsə, səs üçün də eyni səylər on illərdir davam etdirilir. Səs yazma cihazları, musiqi mərkəzləri, bir çox elektron alət, səs qəbul edən musiqi sistemləri bu işlərdən bəziləridir. Ancaq bütün texnologiyaya, bu texnologiyada işləyən minlərlə mühəndisə və mütəxəssisə baxmayaraq, qulağın meydana gətirdiyi dəqiqlik və keyfiyyətdə bir səs əldə edilməmişdir. Ən böyük musiqi sistemi şirkətinin istehsal etdiyi ən keyfiyyətli musiqi mərkəzini düşünün. Səsi yazdıqda mütləq səsin bir qismi itir və ya az da olsa, mütləq əngəl meydana gələr və ya musiqi mərkəzini açdıqınızda hələ musiqi başlamadan bir xışıltı mütləq eşidərsiniz. Ancaq insan bədənindəki texnologiyanın məhsulu olan səslər son dərəcə dəqiq və qüsursuzdur. Bir insan qulağı heç vaxt musiqi setində olduğu kimi, xışıltı və ya əngəl qəbul etməz; səs necədirsə, tam və dəqiq bir şəkildə onu qəbul edir. Bu vəziyyət insan yaradıldığı gündən indiyədək belədir. İndiyə qədər insanların düzəltdiyi heç bir görünüş və səs cihazı, göz və qulaq qədər həssas və müvəffəqiyyətli bir qəbuledici olmamışdır. Ancaq görmə və eşitmə hadisəsində bütün bunlardan başqa böyük bir həqiqət yənə vardır.

Beynin içində görən və eşidən şüur kimə aiddir?

Beynin içində rəngli dünyanı seyr edən, simfoniaları, quşların civiltisini dinləyən, gülü iyləyən kimdir?

İnsanın gözlərindən, qulaqlarından, burnundan gələn xəbərdarlıqlar elektrik siqnalı olaraq beyinə gedir. Biologiya, fiziologiya və ya biokimya kitablarında bu görünüşün beyində necə meydana gəldiyinə dair bir çox məlumat oxuyursunuz. Ancaq bu mövzu

haqqındakı ən əhəmiyyətli həqiqətə heç bir yerdə rast gələ bilməzsiniz: beyində bu elektrik siqnallarını görünüş, səs, qoxu və hiss olaraq qəbul edən kimdir? Beyinin içində gözə, qulağa, buruna ehtiyac duymadan bütün bunları qəbul edən bir şüur var. Bu şüur kimə aiddir?

Əlbəttə, bu şüur beyini meydana gətirən sinirlər, yağ təbəqəsi və sinir hüceyrələrinə aid deyil. Buna görə, hər şeyin maddədən ibarət olduğunu zənn edən darvinist-materialistlər bu suallara cavab verə bilmirlər. Çünki bu şüur Allahın yaratdığı ruhdur. Ruh görünüşü seyr etmək üçün gözə, qulağa, buruna ehtiyac duymaz. Bunlardan əlavə düşünmək üçün beyinə ehtiyac duymaz.

Bu açıq və elmi həqiqəti oxuyan hər insan, beyninin içindəki bir neçə kub santimetrlik qaranlıq məkana bütün kainatı üçölçülü, rəngli, kölgəli və işıqlı olaraq sığdıran uca Allahı düşünməli, Ondan qorxmalı, Ona sığınmalıdır.

Materialist bir inanc

Bura qədər araşdırdığımız təkamül nəzəriyyəsinin elmi tapıntılarla açıq şəkildə ziddiyyət təşkil edən bir iddia olduğunu göstərir. Nəzəriyyənin həyatın mənşəyi haqqındakı iddiası elmə ziddir, qarşıya qoyduğu təkamül mexanizmlərinin heç bir təkmilləşdirici təsiri yoxdur və fosillər nəzəriyyənin tələb etdiyi ara formaların yaşamadığını göstərir. Bu vəziyyətdə, əlbəttə, təkamül nəzəriyyəsinin elmə zidd bir düşüncə olaraq bir kənara atmaq lazımdır. Necə ki, tarix boyu dünya mərkəzli kainat modeli kimi bir çox düşüncə elmin gündəmindən çıxarılmışdır. Amma təkamül nəzəriyyəsi israrla elmin gündəmində tutulur. Hətta bəzi insanlar nəzəriyyənin tənqid olunmasını elmə hücum kimi göstərməyə belə çalışırlar. Yaxşı, bəs niyə?...

Bu vəziyyətin səbəbi təkamül nəzəriyyəsinin bəzi çevrələr üçün özündən əsla imtina edilə bilməyəcək doğma bir inanc olmasıdır. Bu çevrələr materialist fəlsəfəyə kor-koranə bağlıdırlar və darvinizmi də təbiətə gətirilə biləcək yeganə materialist izah olduğu üçün mənimsəyirlər.

Bəzən bunu açıq şəkildə etiraf da edirlər. Harvard Universitetindən məşhur bir genetik və eyni zamanda məşhur bir təkamülçü Riçard Levontin əvvəl materialist, sonra alim olduğunu belə etiraf edir:

Bizim materializmə bir inancımız var, “a priori” (əvvəldən qəbul edilmiş, doğru fərz edilmiş) bir inancdır bu. Bizi dünyaya materialist bir izah gətirməyə məcbur edən şey elmin üsulları və qaydaları deyil. Əksinə, materializmə olan “a priori”yə bağlılığımız səbəbi ilə dünyaya materialist bir izah gətirən araşdırma üsullarını və anlayışları hazırlayırıq. Materializm mütləq doğru olduğuna görə də ilahi bir izahın səhnəyə girməsinə icazə verə bilmərik.¹⁹

Bu sözlər darvinizmin materialist fəlsəfəyə bağlılıq uğruna yaşadılan bir ehkam olduğunun açıq ifadələridir. Bu ehkam maddədən başqa heç bir varlığın olmadığını fərz edir. Bu səbəblə də, cansız, şüursuz maddənin həyatı yaratdığına inanır. Milyonlarla fərqli

canlı növünün, məsələn, quşların, balıqların, zürafələrin, böcəklərin, ağacların, çiçəklərin, balinaların və insanların maddənin öz içindəki qarşılıqlı təsirlərlə, yəni yağan yağışla, çaxan şimşəklə cansız maddənin içindən meydana gəldiyini qəbul edir. Həqiqətdə isə bu, həm ağıla, həm də elmə zidd bir qəbuldur. Amma darvinistlər özlərinə görə Allahın açıq-aşkar olan varlığını qəbul etməmək üçün, bu ağıl və elmdən kənar qəbulu cəhalətlə müdafiə etməyə davam edirlər.

Canlıların mənşəyinə materialist zehniyyətlə baxmayan insanlar isə bu açıq həqiqəti görəceklər: bütün canlılar üstün bir güc, bilik və ağıla sahib olan bir Yaradıcının əsərləridir. Yaradıcı bütün kainatı yoxdan var edən, qüsursuz şəkildə təşkil edən və bütün canlıları yaradıb şəkilləndirən Allahdır.

Təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən təsirli cadusudur

Burada bunu da ifadə etmək lazımdır ki, zehniyyətsiz, heç bir ideologiyanın təsiri altında qalmadan, yalnız ağıl və məntiqindən istifadə edən hər kəs elm və mədəniyyətdən uzaq cəmiyyətlərin xurafatlarını xatırladan təkamül nəzəriyyəsinin inanılması qeyri-mümkün bir iddia olduğunu asanlıqla anlayacaq.

Yuxarıda da ifadə edildiyi kimi, təkamül nəzəriyyəsinə inananlar böyük bir qabın içinə bir çox atomu, molekulu, cansız maddəni dolduran və bunların qarışığından zaman içində düşünən, bir çox tapıntının müəllifi olan professorların, universitet tələbələrinin, Eynşteyn, Habl kimi alimlərin, Frank Sinatra, Çarlton Heston kimi sənətkarların, bununla yanaşı, ceyranların, limon ağaclarının, qərənfillərin çıxacağına inanırlar. Üstəlik, bu axmaq iddiaya inananlar alimlər, professorlar, mədəni və təhsilli insanlardır. Bu səbəblə, təkamül nəzəriyyəsi üçün “dünya tarixinin ən böyük və ən təsirli cadusu” ifadəsini işlətmək yerinə düşər. Çünki dünya tarixində insanların bu dərəcə aqlını başından alan, ağıl və məntiqlə düşünmələrinə imkan verməyən, gözlərinin önünə sanki bir pərdə çəkib çox açıq olan həqiqətləri görmələrinə mane olan bir başqa inanc və ya iddia yoxdur.

Bu, qədim misirlilərin günəş tanrısı Raya, afrikalı bəzi qəbilələrin totemlərə, Səba xalqının Günəşə sitayiş etməsindən, hz. İbrahim qövmünün əlləri ilə düzəlttikləri bütlərə, hz. Musa qövmünün qızıldan düzəlttikləri buzova ibadətindən daha dəhşətli və ağlasığmaz bir korluqdur. Həqiqətdə bu vəziyyət Allahın Quranda işarə etdiyi bir ağılsızlıqdır. Allah bəzi insanların anlayışlarının bağlanacağını və həqiqətləri görməkdə aciz duruma düşəcəklərini bir çox ayədə bildirir. Bu ayələrdən bəziləri belədir:

Həqiqətən, kafirləri əzabla qorxutsan da, qorxutmasan da, onlar üçün birdir, iman gətirməzlər. Allah onların ürəyinə və qulağına möhür vurmuşdur. Gözlərində də pərdə vardır. Onları böyük bir əzab gözləyir! (Bəqərə surəsi, 6-7)

... Onların qəlbləri vardır, lakin onunla anlamazlar. Onların gözləri vardır, lakin onunla görməzlər. Onların qulaqları vardır, lakin onunla

eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə də, (ondan) daha çox zəlalətdədirlər. Qafil olanlar da məhz onlardır! (Əraf surəsi, 179)

Allah “Hicr” surəsində isə bu insanların möcüzələr görsələr belə, inanmayacaq qədər ovsunlandıqlarını belə bildirir:

Əgər onlara göydən bir qapı açsaq və onunla durmadan yuxarı dırmaşsalar yenə də: “Gözümüz bağlanmış, biz sehrlənmişik”, - deyərlər. (Hicr surəsi, 14-15)

Bu qədər geniş kütlənin üzərində bu cadunun təsirli olması insanların həqiqətlərdən bu qədər uzaq tutulması və 150 il bu cadunun təsirini itirməməyi isə sözlə izah edilə bilməyəcək qədər heyrət verici bir vəziyyətdir. Çünki bir və ya bir neçə insanın qeyri-mümkün ssenarilərə, axmaqlıq və məntiqsizliklərlə dolu iddialara inanmaları başa düşülə bilər. Ancaq dünyanın dörd tərəfindəki insanların şüursuz və cansız atomların ani bir qərarla bir yerə gəlib fəvqəladə bir təşkilat, intizam, ağıl və şüur göstərib qüsuruz bir sistemlə işləyən kainatı, həyat üçün uyğun olan hər cür xüsusiyyətə sahib olan Yer planetini və saysız kompleks sistemlə təchiz edilmiş canlıları meydana gətirdiyinə inanmasının cadudan başqa bir izahı yoxdur.

Necə ki, Allah Quranda inkarçı fəlsəfəni müdafiə edən bəzi adamların etdikləri sehrlərlə insanlara təsir etdiklərini Hz. Musa və firon arasında keçən bir hadisə ilə bizlərə bildirir. Hz. Musa firona haqq dini izah etdiyində firon Hz. Musaya öz bilikli sehrbazları ilə insanların toplandığı bir yerdə qarşılaşmasını istəyir. Hz. Musa sehrbazlara əvvəlcə onların bacarıqlarını göstərməyini deyir. Bu hadisənin açıqlandığı ayə belədir:

(Musa:) “Siz atın”, - dedi. Onlar atdıqda, adamların gözlərini bağlayıb (sehrləyib) onları qorxutdular və böyük bir sehr göstərdilər. (Əraf surəsi, 116)

Göründüyü kimi, fironun sehrbazları öz hiylələri ilə (Hz. Musa və ona inananlar xaricində) insanların hamısını ovsunlaya bilmişlər. Ancaq onların atdıqlarına qarşı Hz. Musanın ortaya qoyduğu dəlil onların bu sehrini, ayədəki ifadə ilə uydurduqlarını udmuş, yəni təsirsiz etmişdir:

Biz də Musaya: “Əsanı tulla!”, - deyə vəhy etdik. Bir də (baxıb gördülər ki) əsa onların uydurub düzəltdikləri bütün şeyləri udur. Artıq haqq zahir, olanların uydurub düzəltdikləri yalanlar isə batil oldu. (Sehrbazlar) orada məğlub edildilər və xar olaraq geri döndülər. (Əraf surəsi, 117-119)

Ayələrdə də bildirildiyi kimi, daha əvvəl insanları ovsunlayaraq təsir edən bu adamların etdiklərinin bir saxtakarlıq olduğu başa düşülməsi, həmin insanların alçalmasına səbəb olmuşdur. İndiki dövrdə də bir sehr təsiri ilə elm adı altında son dərəcə axmaq iddialara inanan və bunları müdafiə etmək üçün həyatını həsr edənlər əgər bu iddialardan imtina etməsələr, həqiqətlər tam mənası ilə ortaya çıxdığında və sehr pozulduğunda pis vəziyyətə düşəcəklər. Necə ki, təxminən 60 yaşına qədər təkamülü müdafiə edən və ateist filosof olan, ancaq daha sonra həqiqətləri görə

Malkom Muqerig təkamül nəzəriyyəsinin yaxın gələcəkdə süqut edəcəyi vəziyyətini belə açıqlayır:

Mən özüm təkamül nəzəriyyəsinin xüsusilə tətbiq olunduğu sahələrdə gələcəyin tarix kitablarındakı ən böyük zarafat vəsaitlərindən biri olacağına inandım. Gələcək nəsil bu qədər səhv və naməlum bir fərziyyənin inanılmaz bir saflıqla qəbul edilməsini heyrətlə qarşılayacaq.²⁰

Bu gələcək uzaqda deyil, əksinə, yaxın zamanlarda insanlar “təsadüflər”in ilah ola bilməyəcəklərini anlayacaqlar və təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən böyük yalanı və ən şiddətli sehri olaraq tanınacaq. Bu şiddətli sehr böyük sürətlə dünyanın dörd tərəfində insanların üzərindən qalxmağa başlamışdır. Təkamül yalanının sirrini öyrənən bir çox insan bu yalana necə aldandığını heyrətlə düşünür.

**...Sənin bizə öyrətdiklərimdən başqa bizdə heç bir bilik yoxdur!
Həqiqətən, Sən Bilənsən, Müdriksən! (Bəqərə surəsi, 32)**